

Juan San Martin

ZIRIKADAK

Marrazkiak: **Julián Zabaleta**

ELKAR

© Juan San Martín

© Edizio honena: Elkar, S. A. Esterlines, 10. DONOSTIA

Depósito Legal: NA. 368-1984

ISBN 84-7529-150-3

Inprimatzaile: Gráficas Lizarra, S. L., Ctra. de Tafalla, Km. 1 - Estella (Navarra)

ESAN BEHAR BATZUK

Irakurle: hemen dituzu berriz be Plazentziako ipuin barre-garriak, eta oraingoan inguru haretako euskararekin hornituak. Bertako ipuiñik gehienak Plaentziakoak izanarren, asko ta asko Eibarkoak dira, ta banakaren bat Elgoibar ta Bergarakoak; baintzat nik horkotzat jaso ditudaz. Eta hemen doiazen batzuk, lehenago «Eibar» errebistan argitaratuak diraz.

Plaentziarren ustez eibartarrak ei gara heureri holako ipuin zelebriak asmatzen detsaguzenak. Zati bat egia izan leike, baiña ez guztia gizurra. Heuren bizkarrera jaurtze horrek bere arrazoiak izango ditu: sua dauan lekutik, keia.

Danen gogoa betetzea erreza ez bada be, horretara alegindu gara Eibar inguruko euskeran egiterakoan. Aurretikoa, Pernando Plaentxiatarra izenarekin argitaratu zana, Etxaide nere adiskideak euskara osatuan egin eban, eta nere ustez, bai batasunan aldetik eta bai edertasunan aldetik, askoz be hobeto egoan. Agiririk onena berari egindako harrera ona izan zan; denpora gutxin barruan liburu guztiak aitu ziran. Osatuan egin beharragaitik ez ziran danak gusto-gustora gelditu. Oin, beste alderdia-kin beste horrenbeste gertatuko dalakotzat nago, naizta lehen-goagaz eta honegaz gauzak erdi txamarrera eruan.

Eibarko euskerak jokera gehiago dau Bizkaiko euskalkira Gipuzkoakora baiño, ta bizkaitarrak ez dabe izango ipuin liburu hau ulertu eziñik, ta kiputxentzat be, zalantza bage, bizkai-bizkaikoa baiño ulerterrezagoa izango da.

Etxaidenagaz, Euskalerrian ezagutzera emon zan gure inguru honetan egoan zirikadetakako etorria, giroa ta gatzia. Eta oingo hau izango ahal da bide bat sorkaldeko euskaldunak gure euskalkia ta zikolojia hobeto ezagutu deien; hemengo euskaltzaleak heurena ezagutzen dogun bezela. Eta alkar ezagutze honek ez deutsa kalterik egingo euskararen giarrari ta euskaldunen izaikerari, ta gutxiago euskararen batasunari. Horrelako iritxiak nerabiazzen nerekautan, gipuzkeraz egin ala gure bizkaitarren kutsuduna egin erabagi nahian ibilli nintzanean.

Honela egin behar honek, ba-dau zerbait gehiago be, ta nere ustez garrantzizkoa. Gehienian gipuzkerazko liburuak eskaintzen deusaguz gure inguru honi (Plaentzia, Eibar eta inguruak esan nahi dot), eta urrengo bizkai-bizkaikoak. Ez batak eta ez besteak, ez dau gaur egunean eragozpenik euskaltzaleentzat, euskaraz irakurtzen ohituak daren euskaltzaleentzat, baiña asko ta asko dira herri honetan euskarakin arduratu eztiran euskaldunak: batzuk, ardurabakoak diralako; beste batzuk, behar kon-tuetan nahikoa burukomin daukelako; urrengokoak, une libreak urri dituen bizi-modu estu baten sarturik darelako, ta abar. Eta holako gauzak gutxi ez-padira, euskal irakurle hasi nahi dabenak, beste holakoak billatu ditu: grafia berria, euskalki ez eza-guna, ulertzen ez dituan hitzak, eta abar. Uste ezarren, gaurko bizi-modurako eragozpen asko dira, ta eragozpen horrek benderatzeko guztiok ez dogu izaten borondate berdiña.

Korapillo honek arintzeko ez litzake gaizki egongo hemengo euskeran idatzitako lan gehiago ba-genka. Hori izango litzake bide bat hemengoak euskeraz irakurtzera ohitzeko. Ikusita dago herriak irabazteko bakoitzari berea emon behar jakola. Eibarren baintzat, herriak berak hori eskatzen dau, euskeltzaleak haintzat hartu bage, ta hortik irabazten dogun herriak denporarekin beste euskara osaturuntz be joko dau.

Nik baintzat, gehien bat pe hemen euskeraz irakurtzeko ohi-tura zabaltzearren egin dot honela. Baiña ez hori bakarrik. Se-guru nago tankera honetara egiñik ipuiñak heurak pe beren gatzia hobeto eruango dabiela. Bestaldetik, gure filologoak, hainbeste eskatzen dabien «atlas-linguistiko» horretarako krestomatia-ren aldeari dagokion zati bat billatuko dabiela bertan.

Jarraituko dot aurrera be ipuin batzen. Ez noia agintzera urrengokoa nungo euskeran egingo dodan, behar bada kipu-

txez, baiña kiputxez egingo ba-neuke be, herrikoi izan beharko litzake. Geroago ta ziurrago nago herririk barik euskera salbatzerik ez dogula. Herrianganako lokarriak apurtzea, akademismu hutsezko euskera batera jotea litzake, ta akademismu hutsa izango litzake euskeraren heriotza. Bizia bai da hizkuntza guztien muiña ta izate guztia. Hizkuntzak, hizkuntza bezela ez dau beste zentzunik, bizia baiño.

Dana dala, gaur hor dituzu Deba-ibai erdi inguruko ibarretan bizi-bizirik dabillen hizketan; behintzat horretara ahalegin du naiz.

Naskagarri ez egiteko, ugaritsu erabiltzen ditugun, amaieretako xa'rik geienak (Tolosa aldeko ya horren antzera erabiltzen doguna esan nahi dot) kenduta, heurak irakurleak arintxuago billatzearren. Ostantzean hor dituzu erderakada ta guzti. Horrelakua da gure euskera. Eta amaitzeko, Orbe eibartar bertsolariaren ahotik esango deusut:

Eskribituak daude
Eibarko hizkeran
berba batzuk erderaz
bestiak euskeran
guk hola ikasi gendun
gazte denporan
berriro aldatzeko
ez gaude epokan
ondo aituko dezu
zer esaten dedan.

Eibarren, 1960ko Otsaillaren 25ean.

BIGARREN ARGITARALDIARI ATARIKOA

Irakurle:

Zirikadak, ipuin barregarridun eta gertaera zelebrez betetako liburua 1960. urtean Zarauzko Itxaropena Argitaldariak azaldu eban lehen aldiz. Aspaldi aitua zan eta barriz argitaratze eskariak izan ditut handik eta hemendik. Gauza zaharrak barritzea ez dot gogoko; baiña, herriagandik jaso, herriari zor. Eta, ukatu ezinezkoa deritxot barriz argitaratze honi. Horregaitik, Elkar argitaratzaileari jaramon egiñaz, hara hor bigarrenez plazaratzea. Umorerako beti da giro ona eta, lehenago legetxe, orain be probetxugarria izango da.

Liburu hau kasik uste barik eta bat batian sortua urten zan nere eskuetatik. Plaentzian eibartarrongandik esaten dan eran: «beste leku batzutan pentsau orduko, Eibarren egiñ». Nere ustez, euskerazko liburuetan gatzik gabeko umorea zebillelako heldu neutsan lanari. Orixe beraren zorion eskergarriak jaso banituan be (1), gainerakoan harrera hotza begitandu jatan. Harrerarik biziena eta haundiena, herbesteratuegandik izan neban, eta honen ondorian, euskeran Orixeren kontsejua jarraituz, era berean bedonen anai bikitzat argitaratu neban **Eztenkadak**, herritar herbesteratueri eskeiniz. Orain, denpora joanaz konturatzan naiz nik uste baiño harrera hobia izan ebala hemen bertan gure artean be.

Bigarren argitaratze honetarako, formazko ikutu batzuk izan ezik, lehen-lehenian lagatzen dut, ortografiatzko gaurkotzeare-

kin. Honetara heldu ezkeriok, grafia hizkuntzaren azal azaleko gauza bada be, zorixoneko H letra be sartu bihar ba. Antza danez, itsuak be ikusiko leukian letra; hainbeste zarata ataratakua danez, norbait itsuaz gainera gorra ez bada, sentidu bihar. Ekarriko ditu zer esanak; baiña, lehenago H barik eskribitzen genduanian aurka eukaguzen ber-berak izango dira orain be H ipiñi dogulako gure kontrario. Betiko lelua, lehengo lepotik burua. Hatxe eta atxikia, alkarren kideko dabiz. Halan ibilli nahi dabieneri zer egingo deutzagu ba? Tristia da mundu honetan bista onagaz ikusi eziña. Hain «asko» dakienok barrido be esango deuskue bizkaierazko euskalkian ez dala ahozkatzen H-rik, eta pronunziatzen ez dan letrarik ez sartzeko. Baiña, sartu ez, zahartu egin da Hatxea, eta hor dago; nahi ez dabenantzat: Hórdago!

Baiña, irakurle, zuk ondo dakizu bizkaieraz ez dala pronunziatzen ez H-rik, ez Z-rik, ezta TS-rik be. Hala be, badakigu zer nola erabili, idazterakuan ez deigun bihurtu ametsa, ametz; zu, ez zaranez, su. Aintziñako sustraietatikoa errespetudunak errespetatzen ez badabe, guztiok ibilliko gara lotsagabe. Baiña, errespetatzen bada, irakurlearentzat lagungarri izango da beste euskalkietarako edo beste euskalkietatik alkarrengana urreratzeko, era berian euskara baturuntz begira ipiñiaz.

Jakin deigun zer dan herri hizkuntza, zer eskualdekoa eta zer baillarakoa; era berian, zer dan gure geurea, zer gurasoena eta aintzinagokoena. Bizkaikoa bera zer dan Mogeldarregandik Txomin Agirrera arte, Frai Bartolome eta Uriarte ahaztu barik. Gogoan izan: Urrutizkiña, irratia, izparringia, gotzaiña, txirrindularia, idatzi, akeita, egazkiña, abar eta abar, ez dirala ez herri euskera, ez bizkaiera. Gero, holako berbak barra-barra erabiltzen dituenak dira H dalako letratxo bategaitik gehien kejatzen diranak. Sorginkeriekin dabizenentzat, H letra iratxo. Bueno, euskaldun jatorrok parka. Behar bada, euskara batua-ren kontra gehien kejatzen diranak euskerarik ez dakitenak eta erderaz idazten dutenak izango dira. Bururik ez eta txapela bai. Hala dira gauzak.

Baiña, irakurle, zuk ondo dakizu iñun eta inoiz ez dala erabili ahozkatzen dan era berdineko grafia hutsik (baina, hori zelan erakutsi buru lausutueri?). Ahozkatzen dan grafia zehatza, izatekotan be, euskalki ikerketetan erabiliko da, mundu guztian ohi dan bezela. Hizkuntza idatziak, guttienez, grafia standard

bat eskatzen dau. Gaiñerakuan, literaturagintzan, ahozko hizkeren eta tradiziozko literatura idatziaren arteko oreka gordeaz. Teknika edo zientzia gaiak erabili bihar diranian, hori bedori be ez. Hori ikusiz, inguru jakin bateko erak hartzean, liburu honetan jaso diran legetxe, ondo da tokiko fonetismoak ahalik gutxien erabiltzea eta biharrezkoa grafia jenerala onartzea.

Gure alorretan, euskara eredugarria markatu nahi dabilenak be badauke lekua. Nornahiri dakio gura daben eran eskribitze-ko eskubidea, gehiago ta hobeto egiteko moduak billatuz. Jarraitzaillerik ez daukanak, berak atara kontuak horren zergaitiaz.

Haize guztien gaiñetik, guk gureari jarrai daiogun, izenaren jabetzako **Zirikadak** onartuz.

Lehengo argitaraldiaren sarrerako «Esan behar batzuk» hor lagatzen doguz lehenean, beste oraingo esan beharrok gehituaz. Ordutik gaurrera, euskarazko eskolak eta literaturagintzak aurrerapenezko urratsak ezagutu ditu. Hala be, bertan aipatzen dan herrianganako lokarri biharrezkuaren usteak hor jarraitzen dabe, maila batak bestia ukatu barik eta hainbeste abertzale erdelzale gure hizkuntzaren benetako hiltzaile diran artian. Ze, baita be Plaentziara agertu ziran dantzarien joerak pe, hogeta-bosgarren ipuinak agertzen dabena, hor jarraitzen bai dau gure kontradiziño guztien artian bizi-bizirik.

Dana dala, sarri, badirudi, gure euskerazko lanori begiratuz, fosil-gintzan dihardugula, museo batian txukun-txukun gordetzeko.

Barriz be esango deusta norbaitek, gauzen alde txarra bakarrik ikusten dodala, baina nunnahitik begiratuta be, beti alderdi soil bat besterik ez dodala ikusiko. Sokratesek berak ziñuan letxe: sagarrak, naiz alde batetik begiratu edo naiz bestal-
detik, alderdi bat bakarrik agiri dabela. Baiña, egia esan, sagar horri alderdi bakar hori be ez deusat ikusten.

Beste haren antzerakua dala hori be: gazteriaren gaixoa urteak bakarrik sendatzen dabela. Egi biribilla izango da; baiña, bada bestelakorik be, urteak pasatuarren ez senda eta ez zentza.

Honen bestez nahikoa dala uste dot, irakurle. Askenez, beste ezer ez daukagunok, umoria eukitzea ezta gutxi.

Eibar, 1982ko ekainean. J.S.M.

I ABERATSAK ETA POBRIAK

Plaentzian ba ei ziran aiskide bi, bata aberatsa ta bestia pobria, eta noizik peñian izaten ei zituen heuren arteko eztabaida batzuek. Ez noia esatera bakoitzak beria defenditzen ebenik: pobriak eztaukalako zer defendidu. Eztabaida guztietan, jira ta buelta, aberatsak beriari eutsitzen zetsan, esanaz: «Gauzak darella, daren moduan betiko, ta kitxo»; eta bestiak: «Holan ezin leikek jarraitu; ordua dok, gizon batzuek bestiak benderatu barik mundua zuzentzeko». Baiña arekikuak ahotik kanpora ez-eben urtetzen eta munduak, oker edo zuzen, lehengo bidetik jarraitzen eban.

Behin, horrelako eztabaida batian, aberatsak esan zetsan pobriari:

— Zuek nahi dozue, zeuena zeuntzako ta bestiëna erdibana.

— Ez; zeuena erdibana izan biarkok, guk gurerik etxaukagu-ta.

— Baña, gizona, bai aberatsak eta bai pobriak, danetarikuak bihar dituk oingo munduan.

— Bai, ni konforme nok aberatsak eta pobriak biarko dirana; baña, txandaka.

II EZAUN BAT DALA-TA...

Bein, plaentziatar bat eta eibartar bat, Madrilera juan ei ziran tratu kontuko biaje batera. Ostatuan sartu ziranian, baz-

tartxo batian arpegi ezauneko bat ikusi zebeu prantzez antzera-ko bikin berbetan, eta esan zetsan plaentziatarrak eibartarrari:

— Hi, hori hor dagon-hori eztok-pa eibartarra?

Bestiak beatu (1) eban da:

— Bai, hori etxe honetan interprete dagok.

— Da, zer dok hori?

Bihar bada ez plaentziatarrak ezekialako.

— Ba —diño eibartarrak—, horrek inglesakin ta prantzeza-kin doianian, batak esatetsan guztia bestiari kontatzen jetsak.

— Eta horri zelan deitzen detsela esan dok?

— Interprete.

— Ba, guk, Plaentzian, holakueri «alkauete» deitzen jetsagu.

III

BIZIAREN GARRATZA

Atxolin ta Irurixa ziran lagun bi ordu santu guztiak alkarre-kin pasatzen zituenak. Zer esanik pe ez, taberna-zaliak zirana. Haretzek bai eliziak azpian artuta hiltzeko arriskorik barik bizi zirana. Derrigorrezko bihar horrek biharra eraitzen zetsen. Izan be heurendako hori zan biziaren garratza: biharra.

— Astia oker ein da dagok —zion batak bestiari—, egun bat biharra ta sei jai izan bihar litzakezak.

— Bai, hori-hori. Da, gaiñera goizian biharrian hasterakuan jornala kobrau —zion bestiak.

— Hobe eztok goizian ohetik jaiki orduko uezabak etxera bialduta eukitzea?

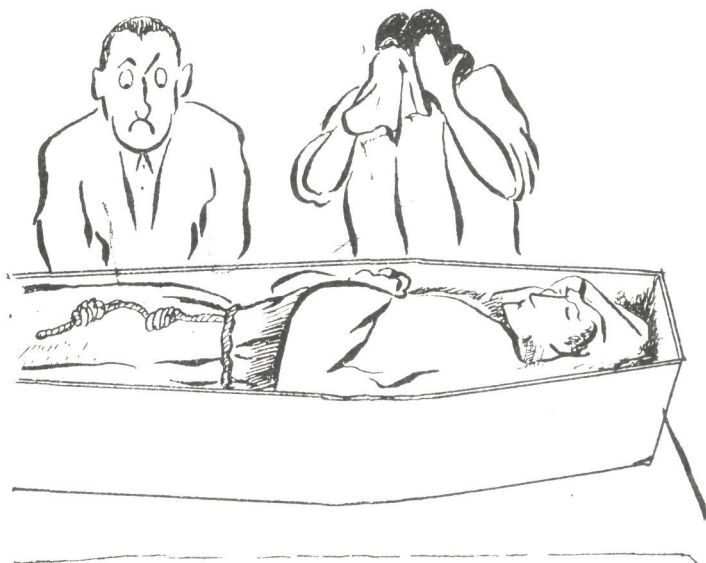
— Horrek guztiok holan izan bihar zituan, baiña, hemen, bihargiñok legiekien jabetzen ez garan artian ez dagok gauzonik.

Urtiak jua da urtiak etorri, aiskide bien zoritxarrerako, le-giak horrela jarraitu eben; eta hara hor Atxolini nun etorri ja- kon heriotzako ordua. Izan be urtiak eztabe parkatzen, ta he- riotzaren sega zorrotzak eztau iñorendako errukirik.

Ohitura zan moduan, senitxarte ta auzokuak gau-belia eite-

(1) Beatu, begiratu

ra juango zirala ta Irurixak, hain lagun haundia ebanez, bera be juatia erabagi egan. Etxian sartu zanian, Atxolin zanaren senide elizkoiak eruan eben gorputz-hillaren aurrera. Ta han euan Frantzizkotar prailien abitxuakin kaja baltz baten barruan, eta Irurixak, horrela ikusi ebanian, esan zetsan:

Yuler

— Ai! ai! Atxolin gizajua. Heure bizi guztian biharra besterik eztok ein da oin ein abe praille?

IV OTUA TA KONEJUA

Aintziñan, Orbeanian eskupetagiñan eiten ei eben. Otua deitzen zetsen bat ei euan eskupeteri dibujugintzan ta Konejua gaxtizeneko bat kontra-maixu.

Kontra-maixuak egunak zeroiazan taillarrera barik eta Otuak preguntau zetsan beste biargin bati:

— Zer pasatzen ete jakok Konejuari biharrera ez etortzeko?

— Gaixorik ei dagok.

— Zer ba, bedar txarren bat jan jok ala?

Urtera hori zala ta, Orbeanian amaika barre ein ei eben egun haretan. Kontra-maixua biharreratu zanian, laster jua jakon ipur-garbitzailleren (1) bat kontuakin. Ta nola Konejuari grazia gitxi ein zetsan bihargiñak bere lepotik hainbeste barre ein biharrak, Otua begitxan hartu eban, ta handik aurrera, beti ebillen Otuari nundik akatsen bat billauko. Huskeria guztiegatik juaten zan uezabangana. Otuak, eskupeta mordo-bati lorak ein biharra izan eban; baiña, alperrik betiko moduan ein, han eban atzetik Konejua zelibekeriz (2) uezabari nundik kejak eruango. Lorak, gaizki be gaizki einda euazela sartu jakon buruan da kontau zetsatzen uezabari ziranak eta ez-ziranak. Uezabak, Otuari deituaz, dinotsa:

— Hi, hiregaitik kejak jaukadaz, lorak gaizki eiten ei dituk eta.

Otuak, baekian nundik eta nora etorren autua, ta erantzun etsan:

— Neguan zelan nai dozuz ba udaberriko lorak eitia? Gaiñera, zertarako ondo ein; ondo-ondo eingo banituke, benetako lorak diralakuan konejuren batek jango litxuke ta?

Uezabak emon zetsan barriari ta egon eziñik esan zetsan:

— Tira Otua; tira, juari azkar eure lekura, irekin alperrik dok eta.

V

IXILLEKO-PESKAN

Maltzatic Plaentziara bitxartian, ba-ebilen Mariño, bere kañiorrekin, ixilleko-peskan. Ta bera konturatu barik, jua jakon atzetikara Guardia Zebill bat, da esan zetsan:

(1) Ipur-garbitzalle, *bellaco*, *chivato*

(2) Zelbe, *impertinente*

- Hi, Mariño, peskarako lizentziarik badaukak?
- Lizentzia...?
- Bai, lizentzia. Peskan jardutzeko lizentzia biok (1).
- Lizentzia, ez; peskan bihar dana pazientzia dok.

Urtera harek ein zetsan graziakin: «Hik holan badiñok, holan izangok», esanda alde ei eban.

VI GOMAZKO OTELA

Lehenago, bazan Plaentzian Txergorineko Otela, amaika zelebrekeri zituana. Plaentziara azaltzen ziran biajante guztiak otel haretan sartzen ziran. Biajantiak ez-ezik afiladore, mielero ta komeriantiak pe bai, sasi-mediku ta pelotariz gaiñera. Ez zan ostatu-etxe haundi haundia, baña han etorriala danentzako lekua izaten zan beti; ori dalata, jentia *Gomazko Otela* deitzen zetsan. Oin be plaentziatarak, automobillak pasatzeko, hobe leukie gomazko kaliak egingo ba-litxukie.

Txergori bera izaten zan hango portero edo ate-zain, uezaba ta diru-zaiña, errekadista ta sukaldeko laguntzallia; gaiñera behin baiño gehiagotan maleta eruatallia be bai. Ba-eukan Txergorik naikua buru hauste beregain.

Andra Mari bihamon batian, barkillero batek ostatua pagau barik iges ein ei zetsan eta han agertu zan aintzitziketata batian Santuanera.

— Hi, Santua, bezero batek pagau barik anka ein jestak eta lagaidak bizikletia, bere billa juateko, oindiok eztok urrin izango-ta.

- Bizikletia hiri? Baiña, hik bizikletan ibiltzen badakik ala?
- Enee!..., ez gaiñera.

Txergorin iritziz, euren ostatua, gutxienez bazan Donostiako Hotel Londres'an haiñakua. Beran esana zan: «Donostiatik pasatzen diran kanpotar guztiak eztituk Hotel Londresera jauten ostatu billa, baña Plaentziara azaltzen diran kanpotarrak, guztiak gure etxera joten juek».

Aspaldiko partez, jua zan bertara Sagua ikazgiña.

(1) Biok, behar dok

— Jaten arin txamar emon bia-kostazue —esan zetsan Sa-
guak Txergorixeziari (1)—; ze, estomangutik zihero izurrauta
nabin da.

— Zer pasatzen jak pa?

— Ez jakiñat, aspaldian larregi be jan izan jonat eta hemen
nabin oin nere buruoni arterik hartu ezin da, purgok eta iñun
diranok hartzen.

— Ai, ai, ai... —diño Txergorixeziak—, gure etxian euanian
ez eban eukitzen purga premiñarik.

— Ez horixe!; jaten gendunan ala?

VII

MEZEDE BATEN ORDEZ

Bein, juan zan guraso bat bere semari elgorrixa osatzen ibili
zan medikuarengana kontua pagatzera. Karutxua eritzi zetsan,
da gizonak erregutu zetsan:

— Zerbait merkatuko destazu baña.

— Merkatu? Zer dalata?

— Ba, eskerrak nere seme honi, aurten darabi-zuzen iraba-
ziok ez zenduzen izango.

— Zer ba? —erantzun zetsan medikuak.

— Bera izan zalako eskolako guztieri elgorria pegau zetsena.

VIII

KUADRU BATEN BIHOZKADAK

Lagun bi ziran. Bata arte zalea, hala be pintura kontuan,
eta bestia ez bakarrik holako gauzen kezkarik bakoa, pintura-
ko kuadru bati gizonak hainbeste afan zelan emon leikian be
konprenditzen ez-ebana.

Horraitxiok, behin, juan zan bere aiskideagana ta esan ei
zetsan:

— Nai badok sinistu, atzo pinturako kuadru batek negarrez

(1) Txergorixezia, Txergoriren andrea

ipiñi ninduan...

— Eztok izango!... Van Gogh, Matisse, Utrillo, Cézanne edo orrelakoren batena izango zuan.

— Nik etxakiat norena zan, baiña kuadru galanta zuan da naikua negar erain jestan...

— Nola nai be, hire sentimentuerei holako bihozkadia emoteko on-ona izan bihar.

— Bihozkadia diñok, bihozkadia?... Haze sastadia emon zestan...

— Hik zer pentsatzen eban ba? Kuadru onak holakotxiak izatetxuk (1). Ordua zuan hiri be zarrada eraitzeko.

— Zarrada diñok, zarrada?...

Artezia, ointxe bere zaletasuna lagunak konprendiduko ebala-ta, pozan-pozez egon ezin-da, preguntau ei zetsan:

— Ia ba, kontairak zelan izan zan.

— Ba, kuadrua, txintxilizka euan lekutik sokia eten-da jau-si zuan eta buruan jo ninduan; emon zestan zartadiakin nola ez najuan ba negarrik eingo?

IX BION ONERAKO

Plaentziako taberna batian gertau zan. Gabian berandu batian sartu zan tabernan bezero onenatariko bat sekulako mozkorakin eta koñak kopa bat eskatu eban. Tabernariak, dudarik barik haren situaziñua aprobetxatziarren, kopa erdi bakarrik atara zetsan.

Baña, mozkorak zentzuna guztiz galtzeka eukan da konturatu zan tabernariak lapurretan eitea nahi zetsana, ta suak eta garrak hartuta hasi zan erretolika batian:

— Eztaok deretxorik!! Hau eztok osua! Nik betia eskatu juat!

• Tabernaria, aterik haiña maratilla zitxuenetarikua zan eta laster erantzun zetsan bere okerra zuzendu nahian:

— Parkatik, baiña bion onerako ein juat.

(1) Izatetxuk, izaten dituk

X
PERNANDOREN AMETSA

Udako egualdi sargori baten, Pernando ohian bueltaka ebillen loak hartu eziñik. Halakoren batian, kostata abar, loak hartu eban. Baña, amesetan be beruak ez-etsan alde eiten eta hor nun hasi zan gure Pernando egarriaren-egarriz iturriak ez-eze errekak be agortu biharrian. Nai ardaa, nai ura edo nai petroliua; edozer bihar eban egarriak itoko ezpa eban.

Bere amesetan, ointxe herrietatik eta batez be tabernatetik urrin mendi sikuren batian edo naiz desiertuan bertan basamor-

tuak zihar ebillen. Zutiñik egon eziñik zihero ahuldu zan eta bere gorputzari amain-emon (1) zetsan. Batera batera, jausi zan lezazulo edo inpernuren baten, baña, horra hor, heriotzara doialakuan nun azaltzen dan Meltxoreneko tabernan. Ha zan arnasa estua! «Ia, Meltxor, atara-ik pitxar haundi bat sardauz beteta». Heldu kirtenetik eta ha zan tragua ha! Ahotik kendu barik itxuitxuan pitxar erdi hustu eban... Baña, barruko asetasonak edo garraztasunak esnatu eban Fernando. Eta hara nun agertu zan lurrian, ohe barrenian jarrita oraiñela eskuetan erdi husturik ebalala...

— Asko dok ba, hau be neri gertau biharra —ziñuan Permandok bere buruari.

XI

PLAENTZIAKO MUSIKAKO BANDIA

Sanjuanak heltzen diranian, Eibarko jaiak dirala-ta, herriko musikerueroi be jai emoten detse, heurak pe herriko jaiekin aprobetxau deitian; eta herbesteko musikuak ekartzen dira. Kanpoko banda horren tartian Plaentziakua be urtero ekartzen da. Bandarik zelebriena izan da, nola ez ekarri? horixe bai!; Eibarko herria, jaietan, ez dago Plaentziako musikako banda barik pasatzeko, ez horixe.

Plaentziar musikalaria, Eibarren dabien famaz behintzat, Euterpe ta Bakoren lagun maitaliak dira, eta musikia joten diharduen artian izaten dituen deskantzuetan zaliak dira txurrutari emoten, ta iñoiz, azken ordurako «atal» (2) makalak arrapatzen dituez; heuren zuzendari edo direktoriak amaika zeregin izaten dau heurak zaindu eziñik. Ta, ez hori bakarrik, musikiak pe azkenerrako hala-halakuak urtetzen dau; baiña plaentziatarri ez esan holakorik; heuren ustez, Eibartik pasatzen danik bandarik onena da; horretarako agiririk onena, eibartarrak ez dakiela berak barik pasatzen herriko jaiak; bai, heurak eta Estellako dultzaineruak.

Urte baten, Plaentziako direktoriak deitu zetsan Eibarkuari, esanaz:

(1) Amain, utzi; amain-emon, bertanbera utzi

(2) «Atal», mozkorra esateko

— Hi, esaidak aurtengo jaietan ze piezatzuek jotia nahi dozuezen.

Hori entzun da nornaik pentsauko leuke gutxienez Filadelfiako orkestiak hainako repertorioa zeukela.

Eibarko direktoriak honela erantzun ei zetsan:

— Hara, piezak nai dozuezenak jo zeikiez, baiña gauza bat bakarrik eskatzen detsuet: joten dozuena joten dozuela, danok batera amaitzia.

XII ZEIN BAIÑO ZEIN TXARTUAGO

Gerra ondorian, Eibarko atso zartxo bat, burutik-eiten ebalata, eruan eben Santa Agedako zoro-etxera. Sartu orduko tope ei-eban beste eibartar bikin eta aintziñako ezaunak ziranez, alkar agurtu ondoren, esan ei zetsen, sartu berriak:

— Da, ondo zaoze (1) hemen?

— Ondo ba-gendenazen ez giñonazen hemen egongo. Hemen ondo, erlojua bakarrik dagon.

Bigarrenak berriz:

— Hemengo gauzok ondotxo jakitzera helduko haiz, da kontaigun (2) kontau Eibarko barri.

— Ene! Eibarren etxerik pe ezton gelditu zutiñik. Barrenkalia be lautu jone!

Egiak izanarren, beste biak ezin holakorik sinistu. Eta, diñotse alkarri:

— Hau, gu baño askoz be txartuago jakarrene (3).

XIII TV

Eibarko aberats barri bat, Paristik osteria (4) ein ondoren, lagunartian kontatzen ziarduan, han ikusitako aurrerapen azkarrak.

(1) Zaoze, zaudete

(2) Kontaigun, kona dizaigun

(3) Jakarrene, dakarte, Eibarren egiten dan nokan.

(4) Osteria, joan-etorria, *viaje*

— Televisiñua be edozein etxetan dagok (1).

— Oiñezkero hemen be laster izango juagu, —diño beste batek ondotik.

Han inguruan zan itziartarrak zerbait entzun eban da sartu eban bere muturra.

— Televisiñu hori zer dok?

— Tira, kirtengo. Oindiok televisiñua zer dan ezta kik? Ba, radiuan moduko katxarrotxo bat, entzun-ala ikusten dana.

Ez gure aberats barriak asko ekialako; baina, eukiaren jaikia (2) eban berakin.

— Ikusi? Zer baña ikusi?

— Ba... gauzak... jentia be bai. Adelantu haundia dok hori, Española oindiok ez-jaukagu holakorik.

— Ezta biarbe.

— Zer ba?

— Jente gehiago zertarako ikusi? Len garanok pe alkar ikusi eziñik gabiltzak eta.

XIV UGARIAK NUN NAHI

Kale bitarte batetik Fraixko agertu zan galtzarpian periodikua ekarrela.

— Periko, irakorri al dok periodikua? Beste satellite bat bota ei juek oin be (3), nork jakik zenbat bidian. Oingo martxan laster izangotxuk gizonak iretargian (4).

— Zer dalata baña gizonak iretargira juateko hainbeste amorru?

— Nunbaitx leku biharrian izango gaituk, ze, hainbeste jentekin, mundu hau ixa gaiñezka ein biharrian jaukagu-ta.

— Da zer ba, iretargia hutsik egongo dalakuan ago ala? Oiñezkero han be izango dituk gallegu mordoren bat piñu ebaten.

Izan be, biak, gauza ugariak.

(1) Artean ez zan Espainia partean televisiñorik.

(2) «Eukiaren (edukiaren) jaikia», burua gora edo atzerun dabela ibiltzen diran aberats barriegaitik esaten da.

(3) Oin be, orain ere.

(4) Iretargia, ilargia.

XV ARRAIN SOPIA

Plaentziatarrak, zaliak dira takian-potian afariren bat dala edo meriandaren bat dala, ibaira edo errekaen batera arrain billa juaten, eta iñoiz, gutxitxo hartzen dituenian konsegiduko dabie handik edo hemendik, naiz da tranpa ta abar; heuren as-mua betetzia. Horretarako, badakie iñoiz, naiz da debekauta egon, erreka *cianuroa* botatzen. Bai Plaentzian eta bai Eibarren, horren barri lartxo be badakie. Izan be, burdiñako biharretan asko erabiltzen da *cianuroa* ta herri biak aukera haundia dauke horretarako. Txar guztiak indarra izaten dabienez, eskola bihurri horrek pe badau bere indarra herri honetan.

Bein, plaentziatar batzuek Ondarrura jo eben ta han gelditu ei ziran bazkaltzen; da zer esanik pe ez, itsas-herrian egon ezke-ro itsas jenerotik jan bihar. Betekara bat eiteko asmoz, hasteko arrain-sopia eskatu dabe. Baiña plaentziatarrak, heuren plate-retara ataratzen hasi ziranian ez-eben billatzen saldia besterik, eta batek esan zetsan kriadiari:

— Zu, baiña, seguru zare (1) sopa honek arraiñak pe badiuana.

— Bai horixe —erantzun zetsan kriadiak—; azalian saldia eukiarren, barrenian izango ditu arraiñak pe.

— Ba, orduan, ekarrizu mezedez *cianuro* pixkat, ia azalera urtetzen dabien.

XVI GAUTXORIA

Bazan Plaentzian Gautxoria deitzen zetsen bat, gaberdi-zaharrak (2) baiño lehen etxera juaten ez-ekiana. Bere andria be astua makillara letxe ein da euan.

Gautxoriari alper-alperrik zan agiraka etia; da andriak, nahi ta nahi ez, obeidu bihar izaten eban. Iñoiz auzokoak, andriari, gizonarentzat libertade larregi ebalá esaten zetsenian: «Alperrik

(1) Zare, zaude.

(2) Gaberdi-zaharrak, gabeen berandu.

Marixak makillatu, berez bihardu», erantzuten zetsen.

Diñuenez: Bein, beste askotan moduan, berandu batian jo ei eban etxera. Baña, Gautxoria bihotz oneko gizona zan. Bazekin, bere andriari be, andra guztieri moduan, jentiaren jardunak min gehiago emoten zetsala gizonaren parrandak baiño. Izan be, gaurko andrentzat kanpoko itxurak dira ondo gorde bihar diranak. Horretxegaitik, Gautxoria, ahalegintzen zan bere andria ta auzokuak konturatu barik etxian sartzen; holan, bere ustez, disgustu gutxiago izango ebalata.

Jangoikuak daki ze ordu izango zan. Sartu zan etxeko peoran (1) da erantzi zituan oiñetakuok eskillaretan zaratarik ez ataratzeko. Poliki-poliki igo zan eskillara-bururairño ta ixil-ixilik hasi zan heuren etxeko atia zabaltzen. Berekautan (2) esaten ei eban: «Gaur nere andriak pe ez najok sentiduko. Beti holan eingo baneuk ni bai gizona formala, auzoak pe ez litzakiaz jardunian ibiliko. Gañera; zer ba, nori ardura bihar jetsak ba nere ibillerak? Iñun zorrik eztodan artian nere diruekin nabik, ta kito». Lehun-lehun etxeko atia zabaldu eban, da zapatak eskue-tan zituala, sartu zan galtzutsik. Berriz, itxitzerakuan andriak diño ohetik:

— Gautxoria, lagaik atia zabalik, esneduna be oiñezkero laster izango dok eta.

— Hor ba nere sekretuok.

— Sekretuak diñok? Sekretuak?... Ezkondu aurretik izan zituan hik sekretuak. Ai! Jakin izan baneu gaur beste. Serenuen andrak pe bere gizonakin nik baiño lo gehiago eingo dabiela uste juat.

— Da, horrek emoten deun min? Ba, serenu sartuko non.

— Tira gizon, tira; ixilik egonari, ixilik; petralkeririk esan barik. Tabernariak ez jaukek serenu biharrik. Hi, tabernan laregi trabatzen haiz, Pardelori!

«Zintzoegia naizelako pasatzen jataz neri honelakuak», esaten eban Gautxoriak berekautan.

Urrengo gabian be hor azaldu zan aurreko gabeko moduko orduren batian. Andriak diño:

— Baña, gizon, hori dok xaxaria. Auzoak zer esango juek?

— Ixildu adi, andra, ixildu.

(1) Peora, atai

(2) Berekautan, berekikoetan

— Ixildu?...

— Baña, ez al dakin zer pasau dan?

Orduan andria autua jakin biharrak zirrikatu eban, da.

— Zer pasau dok pa?

— Hamarrak inguruan tabernan gendela...

— Bai, han izan bihar.

— Ba,... tabernan gendela Patxiko ezton ba bertan-bera luzeluze jausi konortik barik. Guk izan jitunagu larritasunak. Lelengo, automobil batian, Eibarko klinikara jaso jonagu. Ta, hango medikuak etsipena emon da honutz genkarrela bidian ezton ba hil.

— Eee!... zer esan dok. Patxiko hil? Sinistia be. Enee...!

— Bai, andra, hil. Ha be ez-zonan ba hain gizon txarra.

— Jesus! Jesus! Hori dok atsekabia. Petra bere andra koxauak jaukak disgustua.

— Zer esanik pe ez ba. Petrak izango ezjon ba bere gizona-gaitik disgustua. Bestaldera izan ba-zonan —andria hiltzia—, bihar bada Patxikok ez jonan izango hainbeste atsekabe...

— Zer ba?

— Ba, bardiña eztalako.

— Baña, zer diñok?

— Ez,... ezebez... ezebez... Igarri barik urten jestan da.

Horraitiok, andriaren begirakunan ez zan izan giro; axeriarren jarkeria zirudian.

Eta, berriz be negarrari emon zetsan.

— Ai, ai, ai! Patxiko gizajua, gizon on hutsa zuan da... —diño andriak buruari obatuta (1).

— Ona? Ha be taberna zalia zonan ba. Enpin, hildakuan bihar bada geu be onak izango gaitun.

Bihamonian, Gautxorixezia (2) han jua zan auzoko andra guztieri autua eruatera.

— Gaztiak!, entzun ahal dozue bart zer pasau dan?

— ...!

— Patxiko hil ei don, tabernan euan lekuan bertan-bera jausita.

— Ezton izango...! Jesus, Maria ta Jose!

— Ene bada! —beste batek—. Gizajo haundia. Biziotxoren

(1) Obatu, oratu

(2) Gautxorixezia, Gautxoria-ren emaztea

batzuek izanarren ondo gizon ona zonan. Santuen lazkotxe bihotza jeukanan.

— Horixe bai, —ziñuan hirugarren batek—. Petra ez-zonan beti aiskide, baiña oin ikusiko jon gizonik eza zer dan. Gure Erromaldokin be amaika haserre eindakua nintzonan parrandalaria zalako; baiña, ziur nagon ha on hutsa zeruetan izango dala. Da ni hemen alargun. Ai, ai, ai!

Laugarren batek:

— Nik ez-jonat ba hil-kanpairik entzun.

— Gure gizon gizajua —diño Gautxorixeziak—, hor ibilidon gau guztian jo hona ta jo hara: medikuok, abadiok eta gainarakuok aztartzzen. Gure gizonan lako bihotz onekorik ezton erraza billatzen. Eskerrak berak Petrari emon detsatzen kon-suelueri, bestela zoratuko ei zonan.

Herrian bolo-bolo zabaldu zan Patxikoren heriotzaren barria. Izan be, barriak zabaltzeko eztago emakumia lakorik. Hala be ibil-gonia (1) jazten ba-dabe.

Eguerdirutz hor agertzen da alarguna.

— Hi, Gautxorixezia, gizurra don gero Patxiko hil dana.

— Eee...? Zer esatestan?

— Ba, bai; entzuten donana. Petrari nahigabia emotera jua non eta han billatu jonat «Andra Madalen» kantatzen. Lotsari makala eruan jonat.

— Gure gizon madarikatu horrek oinbe sakatu jestan zirikadaren bat. Ez-jakin gauzonik eiten, demontriak alakuak. Nik konponduko jonat.

Uste dogu, Gautxorixeziak orduan nahiago ebala Patxiko benetan hilda balego, jentian zer esanagaitik baño ez-pada be.

Eguerodian heldu zan etxera Gautxoria. Andriak betozkua-kin esan zetsan:

— Hi burutik einda ago ala? Zer esan zestan bart? Heure gizur hori dala-ta lotsari ederra eruan juat. Herri guztiaren barragarri ipintzia pentsau al dok? Patxiko hil dala... Patxiko ta hi, ta hi ta Patxiko, a ze pardel paria! Zer dala-ta asmau eban gizur hori? Heure beranduko etorrera tapatziarren seguru.

(1) Ibil-gonia, kalerako jazten dan gonia; gona hau beti izaten da etxean erabiltzen dana baiño dotoretxoagoa, sarri paseatzeko jazten da eta askotan paseatzea atxikiatzat hartuaz autua batzeko ta horregaitik, adarjote alde deitzen jako Eibarren *ibil gonia*: hitz hau asko zabaldua dago.

— Tira andra, tira andra; ezari holan jarri. Baiña, zelan sinistu zestanan ba? Kiñua ein neunan barren.

Hala ta guzti be, Gautxoriak entzun zituan entzutekuak.

XVII ZEIN ASTUAGO?

Uezaba ta morroiak, soluan bedar txarrak kentzen ziharduela, bedar bat eskuetan hartuta esaten detsa uezabak morroiari:

— Hi, ba al dakik hau zer bedar klase dan?

— Ez —diño morroiak.

— A!, kaikua halakua. Astuak pe ba-jakiek eta.

Handik lasterrera, bere txandia harturik, morroiak diño:

— Zu, uezaba; eta zeuk ezautzen ahal dozu bedar hau?

— Tira, tira, ezautuko ez-juat pa; bai horixe.

— Orduan zeu zara astua.

Arrezkero ez zan giro izango arekingo hartu-emonetan.

XVIII HUTS BAT EZ

Eibarko pelotari bat, behin, sekulako mozkorra kin urten zan kantxara. Eta, zer esanik be ez, jentiak holan ikusi ebanian, dirua bere kontra jokutzen hasi zan. Orraitiok, lelengo tantuetan, ondo be ondo jokatu eban eta bera zoian aurretik. Baiña, jentiak dudarik barik galdu bihar ebala-ta dirua kontra jokutzen jarraitu eban. Gure pelotaria berriz, anken gaiñian ostostan zeguan, baiña, hala ta guztiz be, geruago ta joko sutsuagua zekarren. Eta jente guztia harriturik laga-ta, pelota partidu hori irabazi eban.

Amaitu zanian, aiskide bat urreratu jakon eta esan zetsan:

— Sinistiak pe kontuak jaukaz, holako partidurik eztok ein heure bizi guztian be. Nola konpondu haiz azkenera arte hutsik ein barik jokatzeko?

— Zelan egingo najuan ba huts; lantzian lau pelota etortzen jatazen eta nai ta nai ez lauretarikoren bat azertatzen najuan.

XIX
KARGA ARIÑA (?)

Euskaldunok, geure ahulkeriz, urtetik urtera euskeria era guztietan makalduaz eta lordinduaz goiaz. Euskalerriko herri-rik gehienetan, zaharrak, gaztiak baiño askoz be hobetuago dakie euskeraz; sasoitik-sasoira maillaka-maillaka, ez bakarrik gixituaz, bere aberastasuna eskaztuz doiala esango genduke. Gaztiak ez dakie zaharrak bezin ondo berbak alkarri josten, ezta

bihardan moduan erabiltzen be. Gaur, Eibarko gaztiekin be hori bedori gertatzen da -aintzinan be halan izango zala uste-; zaharrentzat, *ikusi juat* eta *ikusi jetsat*, gauza bi dira. Gazterik gehienak barriz bietara *ikusi jetsat* erabiltzen dabe. Ta, hortik pentsau zeike, irakorle, bati esan ezkeru: «Hire arrebiari ikusi jetsa»; txarrera hartu leikiala. Bakarrik; gaurko gazteri ardura bakua eztau ezerk harritzen.

Antzerakua zan behin eibartar gazte batek Plaentziako Turkiari esan zetsana be, baiña plaentziatarrek heuren erara erantzun zetsan. Hara zer pasau zan:

Plaentziatik Eibarrera eguneroko osteria eiten daben Turkua errekadistari jaso jakona da. Goizian ba ei zoian betiko moduan Eibarrerutz eta Maltza inguruan Eibarko gazte batek, oin *auto-stop* esaten jakon erara, gelditzeko señaia ein zetsan, esanaz:

— Turkua, Eibarrera eruangostazu? (1)

Eta, Turkiak, atzeko hots barik erantzun ei zetsan:

— Bai, botaik gaiñera.

Turkiak, gelditu barik aurrera jarraitu eban, eibartar gaztia kamiño baztarrian agua bete agiñekin laga-ta.

XX

KOMENENTZIETARA

Plaentzian, alkartu ziran aiskide bi, ta:

— Lehenguan, —ziñuan batak—, zuen taillar ondotik pasau nintzuan eta ikusi induadan. Edozein modutan be aurrera-kada haundiren bat ein dok eure karguan; ba, uezaba intzala begitandu jatan. Jauntxo itxura gehiago eukan bihargiñana baiño; garbi jantzita ta eze-be ez eiten.

— Zer uste dok pa? Guk holan jaukagu tratua einda —erantzun zetsan bestiak—, alkarren komenentzietara.

— Ee...? Zelan dok hori?

— Bai. Gu, pipia joten bizi gaituk. Uezabak guri, berak nahi daben beste pagatzen jeskuk, ta, gero guk pe, geuk nahi dogun beste bihar ein.

— ...?

XXI

TRAPU-TRAPUREN ZIRIKADAK

Zirikatzaille okerrak pe nun nahi izaten dira eta honelakua gendun Trapu-trapu be. Beti, norbaiti zirikadaren bat nundik

(1) Eruangostazu, eruango deustazu

sartuko ibiltzen zan; naiz laguna edo naiz ostiantzekua, harenztat bardin zan. Gaiñera, bere fetxurietarako beti moldatzen zan laguntzalliak billatzen.

Negu baten, kuadrilla guztia kazara juan ziran Kastilla alderutz ta asmau eban, betiko moduan, adarra joteko bide bat. Bat ez beste guztiak alkarraitzeko bide bat ein eban, beste horren lepotik barre eite alde, eta atara eben euren arteko eztabaida bat: batak erbikumian okelia zala onenetarikoa ta bestiak «kalamatxinoa»rena —«kalamatxino» hau Trapu-trapuk asmautako kontu bat besterik ez zan—, ostatuko nausia be urreratu zan heuren jardunak entzunaz ta bere iritzia eskatu zetsen, ha be aurraz alkarraituta euan, eta harek pe, bere ustez «kalamatxinoa»rena hobia zala. Jardunak aurrera zoiazen. Ukuzain zan bakarrik ezer ez zekiana; baña, gizonen artian sarri gertatzen dana, ezjakin baten moduan ez azaltziarren, «kalamatxinoa» zer zan ez-ekianak pe bere usteak zituan eta «kalamatxinoa» hobia zala esaten hasi zan:

— Ni, Sevillan soldautzan egon nintzarian —diño Ukuzainek—, «kalamatxino» asko jandakua nok.

— Heuk arrapautakuak? —luzetu zetsan batek, ia nundik urtetzen eban ikusteko.

— Ba... ez... han berdura-plazan saltzen jituak.

Eta, bestaldetik, beste batek, barriari eutsi eziñik.

— Sevilla-kuak onak ba-zituan be, hemenguak probauko ba-eituke, zer esango ete euke. Ba, dudarik barik, hemen eiten diranak izango-txuk (1) munduan onenak.

Hatan-horretan, ein eben «kalamatxinuak» arrapatzeko plan bat eta urten ziran gabian zorro batzuek hartuta «kalamatxino»-tarako asmuan.

Baso-konejuen zulo onduan ipiñi eben lagunetariko bat, zorrua zuluana ebal, ta «kalamatxinuak» urten arte ixil-ixilik egon bihar zala esanaz. Jakiña, honi aitzen emonda euken, ostatura itzultzeko.

Beste zulo batera heldu ziranian han laga eben Ukuzain.

— Hi, egon hemen trankil, zaratarik ez atara; gu beste zulo batzuen bila goiazak eta. Egunsentirako arrapauko jituagu dozenaren bat «kalamatxino».

(1) Izango-txuk, izango dituk

Baiña, han laga ebenian, juan ziran beste guztiak ostatura ta kopa batzuek edanaz amaika barre ein zeben bestian lepotik; ta gero oheratu ziran.

Berriz, Ukuzainek han pasau eban, sekulako hizotzakin, «kalamatxino» zulo onduan gau guztia.

* * *

Beste bein, alkartu zan Eibarko kalia Pattakia deitzen zetsen lagun batekin eta esan zetsan:

— Da, Pattakia, andria ondo jarri dok hala? Lehenguan don Jose medikuak esan zestanez estuasun makala pasau ei dozue.

— Bai gizona, uste-uste barik estuasuntxo bat euki juagu, gibelekua dala-ta.

— Estuasuntxo bat bakarrik? Neri don Josek esan zestanez eskerrak bera denporaz ibili zana, anka bat kanposantuan eukala ei jeuan da.

— Hainbesteraño ez zuan izango. Guri ez jeskuan beintzat hainbeste inportantzia emon.

— Ez ba; zeuek ez bildurtziarren. Eskerrak don Joseri ez hago oin alargun. Onetik librau haiz; eztakik asko. Don Jose portau dan moduan portau-ta errezi akordauko haiz berakin. Erregalotxoren bat ein bihar eiskio (1), merezi jok eta.

— Zer eingo jetsat pa?

— Hara ba; lagun moduan esango deuat. Don Jose sargu-eskaillu zalia dok, eta nola nahi be hi sargu-eskaillutan hain peskari ona haizen ezkeru, sargu-eskailluekin tripakada bat eiteko konsuelua emon bihar eiskio. Asko estimauko laeuek.

— Negua dok eta errekan sartzeko egualdi hotzak eiten jitung, baña hori baiño ez-pok (2), horren beste eingo juau.

Domekia heldu zanian, saria hartuta, goizian-goiz, han juan ziran Pattakia ta Trapu-trapu Elorria alderutz. Pattakia sartu zan sariakin errekan eta Trapu-trapu erreka baztarrian Guardia Zebillik etorren zaintzen.

Ordu betian errekan ibili ondoren, gauza gutxi arrapau eban. Hotzak baltzituta dardaraka batian euan Pattakia gizajua. Trapu-trapu bai han majo, kanpokaldian txistuka pasiauz.

Halakoren batian eiten detsa Trapu-trapuk:

(1) Eiskio, euskio

(2) Ez-pok, ez ba-dok

— Hi, Pattakia, badakik zer pentsatzen nagon.

— Zer?

— Hori eztala gizonan buru-bidia, sargu mokordo batzuek eta eskailu apur batzuek hartzeko, holako tratua hartu bihar ebalá jakin izan baneu, ez neuan ezer esango. Ze, sargu-eskailluen lekuan plumunixia hartu biok (1).

— Arrazoia daukak, baiña, don Joseri, behin eruatén hasi ezkeró hain gutxi eruan biharra eztok itxura.

— Bai, hori holan dok, baiña lelengo heure osasuna dok; daon hotzonekin errekan ikustiak ez jestak onik eiten eta urteik-urten, neu begira egoten geixotu baiño lehen.

Urten eban eta herrirutz zetozela esate-tsa (2) Trapu-trapuk:

— Arrazoia eukan, honekin (3) bakarrik jai daok. Bein sargu-eskailluak eruatén hasi ezkeró, eztok ez itxura hain gutxi eruatia. Potekara bi ezti-txuk mediku bati eruateko, honek bakarrik eskintzia lotsatzekua be badok. Eingo doguna dok, egualdi onak eiten dituan batian gehiago arrapau; ta honekin, gaur, biok eingo juagu afari-merienda bat.

Esan da ein. Holakua zan gure Trapu-trapu ziri-sartzaille okerra.

XXII

BIHARGIN AZKARRAK

Eskupeta-txispagin bi ziran Plaentzian, bata baiño best a harruaguak. Eta nola, nun nahi izaten diran zirrikatzalleak, ta autubatzalleak, gure auzoko herrian be ezin faltau. Holako saltsa guztietako perrejil bat, juan zan haretariko bategana.

— Okelerrek bai Okelerrek, egunero berak bakarrik, zazpi txispa hasi ta akabau eiten ei jituk. Sinistiak pe kontuak jaukaz.

Bestiak, somau eban haren autua batu biharra ta beriala erantzun zetsan:

— Ez nok bat pe harritzen, nagi ta alper haundi bat besterik

(1) Biok, behar dok

(2) Esate-tsa, esaten deutsa

(3) Eibarren, hitz asko azentoak bakarrik aldatzen ditu eta ónekin, *oiekin* plurala dezu, eta onékin, singularra.

eztok eta.

Emen esaten dan moduan: Bialdu eban autubatzallia (1) txakurran-salan pasiatzera.

XXIII PURUA ZALAKUAN GILTZA...

Pernando, jai arratsalde hartan —ta noiz ez?—, parrandan gelditu zan. Norbaiten lepotik afari dotoria ein eban, oin esaten dogun moduan «akeita» ta «txola» artu be bai ta «txokor» (puru) haundi bat erdi errerik etxerutz abiau zan.

Gabeko orduak —goizekoak ez ete?— aurrera zoiazen eta etxeko atia itxita billau eban. Pernando gizajuak ba-eban nahikua bihar zutiñik egoten da ate-morroluan giltz-zulua billatzeko zelan izango zan ba gauza?

Ategori zabaldu eziñik ebillela, agertu zan Txanton serenua, amaika aldiz Pernando maitekiro oheratu ebana. Pernandori adarra jote alde, hasi zan kantuan:

*Ardautxo baltza, zer dakak hik?
Larregi eqanak ez gauzonik.
Gizonak ipintzen ba-dakik hik
zutiñik ibilli eziñik.*

— Adarra jotzia baiño, hobe ingo heuke atia zabalduko ba-esta.

— Baña, Pernando, zelan nahi dok pa hik atia zabaltzia? Giltzan lekuan puruakin habil barren (2).

Orduan Pernandok harrituta begiratu zetsan eskuetan zerabilenari.

— Egia dok gaiñera, giltzan orde z puruakin nabik. Ene! nik ein juat eitekua; purua zalakuan giltza erre.

(1) Autubatzalle, *chismoso(a)*

(2) Barren, baiezkoari indar geiagokin sinetsitzeko erabiltzen da Eibarren.

XXIV MURGIL LUZIA...

Azkenengo gerratian, tekniko aleman bat ebillen Plaentzia-ko kañoi-fabrikari, Alemaniarrak eiten ziran biharren direktore. Plaentziarrak diñenez, harro txamarra ei zan. Bere ustez, ez ei zan bera lakorik.

Plaentziatarrak, aizprietan peskan eiten zaliak dira ta zer esanik pe ez, murgilari onak dirana.

Bein, alemaniarra, ba ei ebillen panpana (1) jotan, Plaentzian ez euala bera lango murgilaririk esanaz. Berbatu da plaentziatar batekin eta ein dabe (2) posturia norek murgil luziagua

ein. Domeka goizeko bedratziretarako zitau ziran presapian. Alemaniarrak zintzo jua zan bere ordurako, baiña plaentziatarra ez zan azaldu beste orduerdi batian. Eta, hara nun agertu

(1) Panpan, *fanfarronada*, *afán*, *exceso de confianza*. Panparrerria ere hortik etorriko da noski.

(2) Dabe, dute

zan bizkarrian morrala ta eskuetan arda botia zeroiala. Alemaniarrak mendira edo ete zoian itxuria hartu bihar izan zetsan, ta harriturik esan zetsan:

— Hi, baiña, murgilla eitekotan gelditu giñuan da hi morrala ta botia ei-txuala hator?

— Ni, bai; ni, egun guztirako najoiak.

Hori entzun ebanian, bildurtu ei zan alemaniarra ta arrio (1) ein ei-eban. Handik aurrera ez ei-eban erabili panparreriarik.

XXV HORI TA BA-PEZ IGUALAK

Plaentziatar zelebriak guzien dako dauke zerbait, harek zirikatuko ez debenerik ezta jaio munduan, halabe akatsen batzuek billatzen ba-ditue.

Bein, auzoko, herri nausi bateko dantzari talde bat jua ei zan Plaentxiara. Puntarengo dantzarien famia zeroien eta heuren ustez ez zan Euskalerra osoan inor berak haiñakorik, —azaleko itxuraz beintzat—, ez dantzan ta ez ostiantzekoetan.

Baiña, plaentziatarak konturatu ziran euskeraz tautik pe ezekiela, hasieran «*Ola lagun*» eta amaieran «*Agur*» izan ezik. Noizik pehinian botatzen ei zituen heuren batzuek: «*Vamos a tomar un akeita*»; «*Espera, que he de hablar por urrutizkin*»; «*Mañana iremos a la Txadona a jaupa; creo que tocan hasta el txaneuzkiñ*». Gauza harrigarri honek entzun da, plaentziatarak harritzea ez zan harritzekoa. Gutxi falta izan ei jakuen harrrika hasteko be.

Haretariko batek, zerbait somatu ei eban, plaentziatarak heuren-dako hoztasuna eukela, eta batengana urreratuta, esan ei zetsan:

— *Es que, mire usted, yo no sé bien el euzzkera, pero mi aita y mi ama sí. Porque, mire usted, yo me apellido Etxegoitia, Roteta, Landazuribekoa y Agirrebeitia; cuidado que soy euzkotar de pura cepa, tengo apellidos como para regalar a los maketos; he! mutil.*

— Hoba heuke hik euskeraz ba-eki —diño plaentziatarak.

(1) Arrio, *evadir a un desafío, generalmente por cobardía*

Bestiak barriz, igarri zetsan beragaitik zerbait esan ebana ta:

— *Habla usted por mí.*

— Bai; hiregaitik pe neuk berba ein biharko juat, hik ezta-kik eta.

Geroko egunetan be, Plaentzian honelako jardunak entzuten ei ziran:

— Hor-ba, hor-ba, nora heldu garan azkenian; euskera baztertuta Euskalerrria dantzekin salbauta dagolakuan. Kaiku madarikatuak.

— Holako semiak mundura ekartzia baiño lau librako ogiak eitia be hobe dok. Laukuakin zer jan dagok, baiña holakuekin ez jan ta ez jantzi.

— Bai; tajutan gauaz Esukalerrria salbatzeko. Euskal-dantzariak euskeraz ez jakitzia: ogia huts-hutsik mausta-mausta jatia modukua dok.

— Hori dok pa. Oingo gaztiak, kanpo-larrosa ta etxe-kardo. Euskeria gure herriaren arima ber-bera izanik, era-bat baztertuta hor dabixak (1) inportantzia gutxiagoko gauzekin Euskalerrria salbatzeko asmuetan. Txotxoluak halakuak.

— Txoriburu petralok, apelliduak aldatuta Extremadurara bialduko najitxukek.

— Nik, galleguegaitik trukauko naitxukek pa. Ze, euskal dantzari batek euskeraz ez jakitzia, oraiñela eskuetan hartu-ta lurrera txixa eitia modukua dok.

Plaentzian guziak ziran iritxi horretakuak.

XXVI GU KONFORME GIÑAN

Eibarko Frontoi-zaharreko eskillaretan urte askuan bizi izan zan eibartar zahar zeblebe bat ei zan; ziria sartzen atzian gelditzen ez zana.

Parrokiarako organu barria ein bihar zala-ta herri guztian etxerik-etxe dirua batzia pentsau zebe. Ta gure agurianera be etorri zan txandia. Diru batzalliak atia jo zeban.

(1) Dabixak, dabiltzak edo zebiltzak

— Organu barria eiteko limosna eske nator.

Baiña, gure agura zaharriori be ez zan elixan lelengo filan egoten zanetarikua, ta erantzun ei zetsan:

— Ez; laga, laga! Gu, lehenakin be konforme gara-ta (1).

XXVII

ARDAUA IZAN BIHARRIAN URA

Eibarko taberna batian, biharretik urten ondoren, egunero batzen zan kuadrilla bat zan. Guztiak ziran edataille amorratuak ta egunik galtzeka, gaberako erdi txilibrizkauta, «argi-argi» juaten ziran etxerutz. Harek txurrit zaliak, jan eztakit ingo eben, baña edan bai ugari. Bako bera baiño ardauzaliaguak ziran. Harentzako, ura edatia, pekatu mortala zan.

Heuretariko batek egunak zeroiaz tabernara azaltzeka, ta norbaitek beragatik preguntau eban:

— Juakin eztok aspaldian agertzen. Itxuria, haren etxian andria hasiko zuan frakak jazten. Bestela harritzen nok lagunartera be ez etortzia.

— Baña, eztakik hala? —erantzun zetsan beste batek—. Eguntxuak jarioiaz klinikan operauta.

— Eztok izango...! Eta, ni, ezer jakin barik? Zer jeukan ba?

— Zirrosis.

— Hori zer dok?

— Ba, tripan urak agertu, ta urok ataratzera eruan juen klinikara.

— Horba, horba...!; gero honek tabernariok ardauari urik ez-tetsela eiten esango juek!

Izan be, haren lagun artian ez zan iñor urik edaten ebanik, eta bati urak azaltziak ez eukan beste esplikaziñorik.

XXVIII

ONA TA TXARRAREN FILOSOFIA PLAENTZIAN

Eztakigu noraiñoko sakontasuna izango eben gure Euskal-erri barruan Sokratesek eta Aristotelesek; eskola peripatetika-

(1) Gara, gaude

ren barri heldu zan ala ez be eztakigu; bañan, Plaentzian behintzat, Kant-engandik edo, arrazoiak ondo neurtzen ikasi zituenu noizbait.

Abadia kulpitxora igotzen zan bakoitxian, plazentziar argieri konprendidu eraitzeko, ez eukan Biblia-ko parabola luzien premiñarik. Ba-ekian berak nola berba ein. Zelako lapiko, halako tapa. Bai aukeratu be plaentziatarrerri euren-dako moduko abadia.

Bein, ona ta txarraren ejenpluak ipintzen hasi zanian, esaneban:

— Txoriburu askok diñue, liburu onak eta txarrak, danak irakorri bihar dirala. Baña, nik esango neskiue: onak eta txarrak, danak irakorri biar ba-dira! Perretxikuak pe, onak eta txarrak, danak jan deixezela!!

XXIX ERROMARA BEGIRA

Aintzina batian, ba ei ziran Eibarren lagun bi, beti biharrari nundik zirkin (1) eingo ibiltzen ziranak. Heuren artian, amaika buruauste izaten ei eben boltsillorako lain diru billatzen. Ta behin, Sanjuanak urreratu ziran eta zine modurako makiña bat ingirau (2) eben, nok daki nundik; zulo batetik begiratuta santuak ikusten zirana. Barraketan ipiñita diru mordo bat irabazteko asmoz, ha zer pozik ebizen. Alkarri esaten ei zetsen: «Oingo munduan, zenbat bihar ein bihar dan, biharrik ein barik bizi izateko». Ta, bestiak: «Bai, egia dok. Baiña, jenterik etorriko ete jakuk?». Ta bestihorrek laster trankildu eban esanaz:

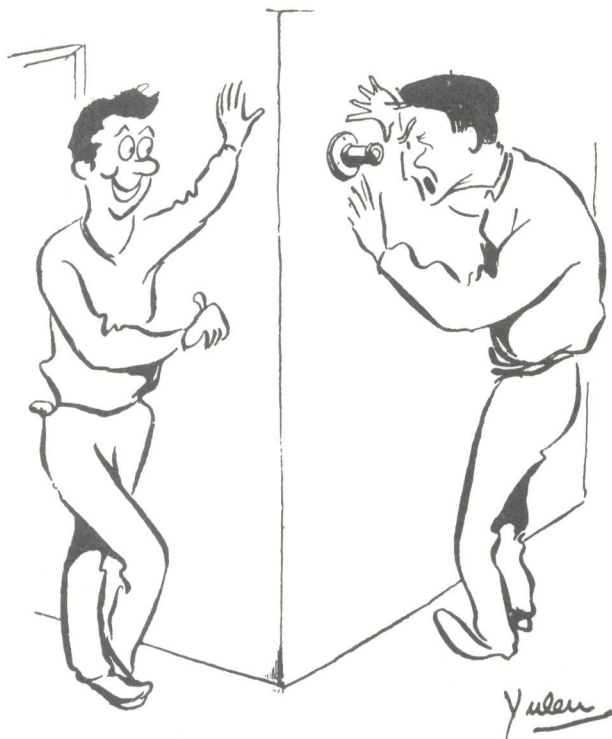
— Bai gizona, bai. Hi, ez hari horrekin larritu, inguruan azaltzen diran lelo arpegidun guztiak neuk pillatuko jituat gure makiña horretara. Laga hori nere kontura. Penagarriena, jaiak hain laburrak izatia dok: San Juan, San Juan!, nekez etorri ta bizkor juañ! Baiña horraitio, ondo bagara, guk izango jituagu ezteguak. Besterik ezian alditxo baterako otxinduko (3) gaituk beintzat.

(1) Zirkin, *esquivar*, gogozko gauzak eztiraneri iges egitea

(2) Ingirau, ingurau, *agenciar*

(3) Otxindu, dirutu, aberatsu

Sanjuanak etorri ziran eta han euken Untzagako plazan heuren trepetxuori kajoi haundi baten kontra. Bata kajoi barruan, eta bestia kanpokaldian jentiarri diharka: «Jaunak!! Hemen daukazue munduko azkenengo adelantua! Zinia!! Mundua ikusi nahi dabenak beiratu deiala zulo honetatik!: Paris, Londres, Nueva Yor, Tokio!; danak ikusten dira errial bategaitik!».

Laster urreratu zan jentia, eta han euazen makiñonduan txandarik hartu ezinik. Bitartian, barrukuak ba-ziharduan kirten bati erañaz santuak pasatzen; eta halakoren batian, deitzen detsa kanpoko lagunari, ixillekuetan:

- Hi, makiña aberiau ein dok eta ezin juat santurik pasau.
- Ba, konpondik aguro, hainbeste jente zain daukagula dirua galtzen gauaz da.
- Ezin baña nik konpondu, etxakiat honen barri ta.

- Ez jetsak ardura; zeozer ein bihok!... nai ta naiez!...
- Zer ein neikek baiña?
- Ba, edozer. Besterik ezian heure ipurdia erakutsi.

Kanpokuak, hori, esan-esatealdera ein zetsan. Baiña, besitiari barriz bost inporta zetsan horregaitik, eta hara beste barik frakak bajatu-ta nun ipiñi eban atzia zulo parian.

Ikusten euana Azkoiti aldekoen bat ei zan, eta harrituta esan ei eban:

— Aizu: nik errielekua pagatu det ordea, eta ez det hemen ezertxo ere ikusten.

- Begiratik ondo ta zeozer ikusikok (1).
- Zer demontre ote da hor agiri dan hori?

Bestiak nasai asko esan ei zetsan:

- Erroma.
- Erroma?; ba, ez du horrek iñolaz ere antzik.
- Antsik (2) ez daukala? Surrori gehiago urreratizu, eta laster jakingo dozu antsik daukan ala ez.

XXX

ITSASOKO LANDARAK?

Aiskideen artian «Kerido»tzat ezautzen dogun Joxe Etxeberriatarrari gertautakoa da. Gaztia zala juan ei zan aitakin Briviesca alderutz kazara. Eiñalako euriak hartuta mela-mela (3) jo ei eben hango etxe batera eta etxeukuok hain ondo hartu ei zituen eze, Burgos aldetik itxuli ziranian, hareri erregalotxoren bat bialtzia pentsau ei eben. Han, urdei-azpikuak eta horrelakuak ba-zirala ta, itsasoko zerbait bialtzia hobe izango zala erabaki eben. Eta paketetxo batian bialdu i eben, Briviescarutz: legatza, lanpernak (perzebiak) eta txakoli botilla bat, Euskalerriko ardaua zelakua zan jakin deien.

Handik lasterrera izan ei eben erantzuna, eskerrak emonaz.

(1) Ikusikok, ikusiko dok

(2) Ants, *mal olor, hedor*. Eibarren, usain, *perfume* edo *buen olor* bezala bakkarik erabiltzen da. Tolosa aldean erabiltzen dan kiratz *hedor*, honen aidekoa izango da noski.

(3) Mela-mela, blei-blei, meiatu, busti, *mojadura*

Euren kartan hau esaten ei eben: «Eskerrak zuen erregaluegaitik: Arraiña, baba-baltzakin ipiñi-ta ederra euan; beste «vina-grillo» hori pasagarria; ta, beste landarok berriz, sartu ditugu ortuan eta ikusiko dogu zerk urtetzen daben». Itsas lanperrak ziran.

XXXI EZTAGONA BALEGO

Lehenago Europan izan zan gerra ondorian, Eibarren krisis gogor bat izan zan, ta bihargiñik gehienak bihar barik gelditu ziran. Asko basarrietara juan ziran morroi tripatrük, ta beste askok ahal zebeñ moduan aurrera urten bihar izan zebeñ estuasun haretatik. Ahora zer eruan ez eukela, asko izan ziran herririk-herri eskian zabaldu ziranak. Hola ta guzti be, ba-ziran umorerik galdu ez-ebenetarikuak. Eskian ebillenatariko bat heldu zan Zarauzko etxe batera; atia jo ta urten zetsan etxeoandriak.

— Zuk dezun sasoiakin ere eskian zabilta —galdetu zetsan etxeoandriak.

— Ez dagona balego ez nintzake ibilliko —erantzun zetsan eibartarrak.

— Zeer...?

— Biharra.

— Zer ba, bihar barik zaude ala?

— Bai andra, bihar barik. Nork pentsauko eban ba, iñork nahi ez-ebana be faltako zanik.

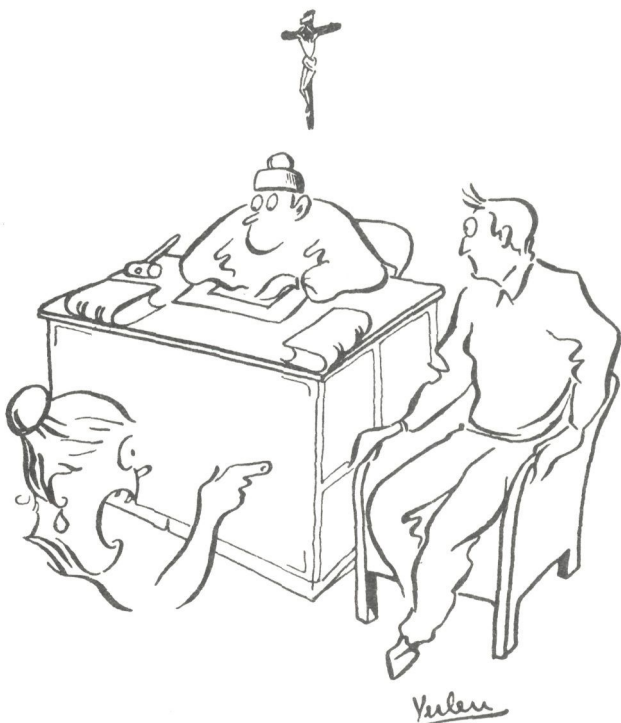
XXXII ASTO-ANDRIA

Behin Pernandok, ondo jan da edan ein ondoren, kontua karua zala ta, izan eban sekulako eztabaida zorrotz bat tabernako etxeoandriakin da baita alkarri berba garratzak esan be. Fernando zerbait edanda be ba-zegon da.

Holako gertakizuneri tabernari gehienak ez detse kasurik

eiten, baña, Mari Piparminek (izena ondo ipiñi zetsen piparmin hutsa zalako) hara nun deitu zetsan gure Pernandori juezarengana. Juez jaunak esan zetsan:

— Pernando, iñor insultatzia debekauta dago eta hogetabost pesetako multia pagau biharkozu.

— Baña, nik zer esan netsan ba asto honi?

— Astua deitu zestazun —diño baztar batetik etxekoandre piparmin harek.

— Hala da, izan be. Nola deituko netsan ba?

— Ba, halakorik —juezak—, andra bati ezin jako deitu.

— Eta, asto bati deitu ahal neike andria? —Pernandok.

— Astoa —esaten detsa juezak—, animalia bat da, eztauzentzunik eta nahi dozuna deitu zeiskio. Gaiñera, asto bati andria deitziak ez-badauka ezer txarrik.

— Orduan, parkatu, juez jauna; oker ibilli ba-naiz, eta hattsonekin izan dodan hutsa zuzendu bihar dot.

Eta Mari Piparmini hagiñak erakutsiaz hola ekin zetsan:

— Andria, andria, andria eta milla bidar andria!!!

Gure Pernando urtebeterako nasaituko ahal zan.

XXXIII ZARAN MODUKUA

Neska gaztetxo bat sartu zan Ojanguren erretratistianera. Astuak pe gaztetan politak izaten ei dira ta eskerrak horri. Zaharra izan balitz begiak itxitia hobe.

Baiña, han gero agiri izan zanez, bere usteak eta besteenak ez ziran bardiñak. Berari ataratako erretratuak ikusi zituanian, esan eban:

— Ene!, Ojanguren, zelako zatarto atara nozun.

— Ez, ez. Hor eztago tranparik. Zaran modukua, zaran modukua.

XXXIV KONBITXA (1)

Eibartarrak, nun nahi, plaentziatarren batekin alkartzen bada, laster hasten dira zirrikatzen heuren urtera zelebrenen bat entzun nahian. Plaentziatarren umoria barriz amaierarik bakoada, ta haren urterak atzeko hotsik bakoak izaten dira.

Plaentziako Andramari jaiak urreratu ziran batian Eibarren gertautakua da.

Eibarrera azaldu zan plaentziatar bat zeregiñen batzuk eitera; ta bi edo hiru eibartarrek ikusi eben da nola ixilik laga? Zirrikatu nahian, zerbait esan bihar da, haretariko batek urten zetsan:

(1) Konbidautza egin

— Hi, plaentzi, Andramariak laster dituk eta horraitiok bazkaitara ez-pada be, gutxienez afaitara konbidauko gaituk beintzat.

— Bai gizonak; horrenbeste eingo juagu. Etxera juaten naienian han daukadan listia ikusiko juat eta Sanjuanetan konbidau ninduen eibartar guttieri pasauko jetset konbitxa.

Ederra sakatu zetsen.

XXXV MEDIKUA TA BERE ANAIA

Arrate bailleko basarri bateko maiorazko bat ei zan, zeken txamarra. Anai bat medikua eukan, eta ez ei zetsan ezerk min gehiago emoten bere anaiakin mediku karreran gastautako diruak baiño. Jan da edanian dirua emotiari be, tira, hainbestian zeritxon; baiña, zeri ta medikutzari. Izan be, berak ez eukan fede askorik medikuak geixuak osatzeko gauza ziranik. Harek lehenagoko sasimediku zaharrak besterik ei ziran. Ta ez oingo, liburuetatik, ibiltzen diran gazte txotxoluak: «Honek oinguok ipuña besterik etxaukek (1); liburuak zer jakin bihar juek pa nik zer daukadan. Petrikillo, Sakabitxa, Trukuman ta harek ziztuan medikuak, harek, eta ez beste tonto harro honek.»

Baña, osasun onekua izanarren, gure basarritarra be, beste askon moduan, geixotu zan, gaizki be gaizki jartzeraíño. Anaiak jakin ebanian, juan zan aguro basarrira.

Medikuhori oheburuan jarrita, hasi zan bere anaihorri pre-guntak eiten:

— Ta, zer sentitzen dok pa? nun daukak min?...

Geixua ixilik. Baiña, anaiak hainbeste erregutu zetsan eze, esan zetsan umore txarrakin:

— Geixoak berak esan ezkeru neu be izango nintzakek medikua. Horretarako dituk hire Batxillerrok, jakituriok eta medikuntzok?

(1) ez-jaukèk

XXXVI
PATROIAREN HERIOTZAREN BARRIA

- Zapatari bi alkartu dira Plaentziako kale baten.
- Datorren astian ba al hator zapatarion bazkarira?
 - Zapatarion bazkarira? Zer juagu ba datorren astian.
 - Eztakiak hala? San Eustakio, gizona, San Eustakio gure patroia.
 - San Eustakio gure patroia? Bai zera; oin San Krispin dok, neuk dakidanez baintzat.
 - Orduan lehena (1) hil eingo zuan.

XXXVII
PERNANDO PLAENTZIATARRA TA SERENUA

Pernando, lehenago askok ez ei eben begi onez ikusten, berak behin baiño gehiagotan esaten ebana zan: «Hauxe dok hauxe, bista onakin be ezin najuek ikusi». Gehienen eritziz etxe-kalte bat besterik ez zan. Baña, «*Pernando Plaentziarra*» liburua atara zanetik, Plaentzian, beste modu baten ikusten dira bere gertaerak, eta beretzako usteak lehenak baiño hobeak dira. Oin, gehientzako, bihotz oneko adar-jotzaille bat besterik ez da; iñori gaitzik eingo ez detsan zirikalari bat. Pernandon pasadi-suak daukazen liburu horri eskerrak.

Oin, iñoiz bere neurritik ataratzen bada be, serenuak errespetuz beiratzen detsa.

Behin Pernando, farolpian lau ankan gaiñian makurtuta ebillen da serenuak urreratuta esan zetsan:

- Zer dok Pernando, zutiñik egon eziñik ala?
- Ez. Duro bat galdu jatak eta haretxen billa nabik.

Berari laguntze alde, serenua be hasi zen duro billa. Baña, egiñalak-ein ez eben billatzen durorik. Serenua konturatu zan Pernando sarri ibiltzen zan moduan zerbait edanda euala ta esaten detsa Pernandori:

- Baña, seguru hago hemen galdu jana.

(1) Lehengoa

— Egia esan, galdu, han handikaldian galdu jatak, baña leku haretan nola eztagon argirik, han duro billa hastia alperrik dala ta argia dagon parera etorri nok billa.

Serenuak, naikua barre ein bihar izan eban Pernandon lepotik, eta bere linternia atara-ta jua zan duro billa, galdu jakon lekurtz.

Beste behin be, kale baztar batian billau eban lehenagoko bezela, lau ankan gañian makurtuta, ta serenuak pentsau eban berekautan: «Gure Pernando, gaur be duroren bat galduta ibilli bihar jok». Beragana urreratuz esan zetsan:

— Zer galdu dok, Pernando?

— «Ekilibrixua».

Bai galdu be gogoz, gau hartan hagekin eutsita be ezin zeikian zutiñik egon gure Pernando plaentziarra.

XXXVIII
EITEN DAN NEURRIAN

Patxiko kamiñeruak ba-ziharduan hatxur batekin kamiño baztarrian; ezin igarri biharrian hala denpora-pasa ziharduan. Horretan, Txomin pasau zan albotik.

- Zer da Patxiko; bihar asko eiten al da?
- Baj!; pagatzen dabenagatik...
- Gutxi pagatzen al dabe?
- Baj!; eiten dogunagaitik...

XXXIX
**NAHI DANA ESATEN DABENAK, NAHI EZTANA
ENTZUTEKO ARRISKUA**

Danok dakigunez, Euskalerriko herrietan, bai andrazkuak eta bai gizonezkuak, heuren izenez gaiñera gaitz-izenak izaten dituez.

Eibarren be, gutxiago ez izatearren edo, amaika ba-dira kaleko bautizu hori hartutakoak. Zenbaitek ez dau uste, gizurrezko izen hori, eurena eztanik pe; baiña, beste batzueri ez jakue gustatzen bigarren izen horrekin deitzerik.

Arrautzia deitzen detsen bat juan zan behin Perikoitxua esaten zetsen (zeutsen) sur, belarri ta eztarriko espezialistarengana, ta esaten detsa:

— Hemen natok Perikoitxua, belarri batetik gortuta nabik eta.

Medikua berba gitxiko gizona zan. Jarri erain detsa silla batian da hasi zan errekonozitzen.

Beste jarduntsuak, berriz be.

— Hi, Perikoitxua, neri gero, miñik ein barik ibilli hakitx, e!

Perikoitxua osagilliarri ez jakon gustatzen gaitz-izenez deitzerik. Baiña, mundu honetako gehienak iñoren begiko samarra hobeto ikusten dabien letxe, Arrautziak bererik ez eban ikusten. Eta, berriz be diñotsa:

— Gauza txarrik ez juat eukiko, e? Perikoitxua.

Hainbat bidar Perikoitxua entzutziakin, ernegau zan medikua, bere zenetik atara (1) ta, orduan diñotsa Perikoitxuak:

— Hi, Arrautzia!! ixilik ez-paago zurrut ingo haut!

XL

KAPORALAN URTERAK

Astelen goiz-erdia zan, eta han zoian Kaporala ixil-ixilik, esku batian baso bat eta bestian azukarillo luze bat zeroiazela, Ardantzako itxurritutz. Bestaldetik, Txanbolin agertu zan mendiruzko itxuran.

— Zer da Kaporala, itxurrikotik pe bai? —zihero harrituta.

— Bai mutil, atzo be hau ein ba-najuan, gaur ein biharrik ez najuan izango.

Txanbolin, harrirxuta gelditu zan Kaporalak ura drangadranga nola edaten eban begira. Sinistia be.

— Heu nora oia-ba, Txanbolin? —esan zetsan Kaporalak—. Horraitiok mendira juaterik etxan (ez jan) bururatuko. Ba, etxuak uste burutik hain endredauta ibilliko haizenik.

— Larregi gizentzen nagok eta tripi-hau bajatze alde, lantzian behin, mendi ibilli bat eitxen hasi nok.

— Tira Txanbolin, tira; gorputzari ezaiok emon holako traturik. Tripia bajatzia nahi bok (nahi ba-dok) etorri hari apopillo neu nagon lekura, laster argalduko haiz.

XLI

NEKE BAKO BIHARRA

Plaentzian, biharrian (lanean) ikastera sartu barri zan mutil bati, goiz batian, uezabak esan zetsan arratsaldian Eibarrera juan bihar zala. Eta arratsaldian ez ei zan agertzen mutil hori, nausiak Eibarrerako eukan eginkizun hori artzeko.

Illunabarrian azaldu ei zan mutilla. Uezabak preguntatzen detsa:

(1) zenetik atara, *desconcertar*, erderaz *sacar de quicio* esaten dan bezala

- Nundik habil? Arratsalde guztian hire zain da...
- Ni? Eibarren gizona! Ez-testazu (ez deustazu) ba esan arratsaldian Eibarrera juan bihar nintzala?

XLII

TXIRRITA BERTSOLARIA TA ERRATXUN TXERRIA

Txirrita bertsolaria Plaentzian bizitakua da. Txirrita, ezatu diran bertsolari guztietatik barregarriena izan da eta horrek ez gaitu harritzen Plaentzian bizitakua dala jakin da. Plaentziako eskolatik pasau ta ezin leike ibilli gatz faltan.

Txirrita zelebria ba-zan be, bere denporan ez-jakon falta izan nork zirrikatu; baiña, Txirritak beti billatzen eban berari adar-jotze alde ipintzen zetsezen larritasunetatik urtetzeko bidia. Bein, adarra jote alde, bertsuen puntuak «ist»ekin amaitzen zirala ipiñi zetsezen.

Plazara bertsuetara urten ziranian, Zapirainek, estuasuntxo baten sartu nahirik, honela emon ei zetsan hasierako puntuz:

*Nahiago nuke ba-neuka
zuk dezun hainbat bist.*

Baiña, Txirritan *bistiak* laster igarri zetsan bere gain barre eiteko gogoak zirana ta hitzetik-ortzera, laster bota zetsan erantzun azkarra:

*Guk ba-degu txakur bat
deitzen zaiona List;
atiaren gañetik
egin ondoren píst,
azpiko txulotikan
azkar sartzenda txist.*

Txirrita Plazentzian bizi izan zan artian, gertaera bat zala ta nahikua astrapala (1) sortu zan eta haze aukeria izan eban gure Txirritak bertso-berriak ataratzeko.

Erratxu zanak erosi ei zetsezen pasadisuan zoiazan motxailaren batzuri txerrikumeren batzuek; diñuenez, kasta uletsuak ei ziran baña ez horraitiok asko gizentxeuak. Txerrikumok

(1) Zalaparta

merke hartziakin gangaren bat ein ebalakuan, artiak hartu ezinda (1) ibilli ei zan Erratxu. Baiña, gero izan ei ziran kontuak, auspuakin be ez ei zeuan harek loditzerik. Azkenian, ez gizenak euazelako, baiña bai zaharrak ziralako, txerriok hil biharrerera heldu zan Erratxu, ta nola ohitura zan auzo ta senidieri (2) hilketa bakoitzean txerriak erregalatzia, naikua larritasun izan ei eban Erratxuk zer errepartidurik ez eukalako.

Plaentziatarrak asmau ei zituen sekulako ipoñak, txerriak zirala-ta. Pope aurrenengo zala, han jua ei ziran burdiakin urdei billa, eta Txirritak orduan ataratako bertsuak gaur be oindiok agoz-ago erabiltzen dira Plaentzian. Hara bere atal batzuek:

*Goiko Jaun ona eman zadazu
kantatutzeko grazia,
txerria dala mediante naiz
bertsuak jartzen hasia
barbero baten ate aurrian
utzi omen du bizia*

.....
*Txerri horrekin izandu dira
bi familia partian,
erregaluak izan dituzte
senide danen artian.*

.....
*Lau arruara ezta eritxi
lendabiziko txerria,
da bigarrena gutxi geiago
baña bai gustagarria;
ia lau ontza lodi zedukan
koipia ere jarria,
aurten goseak ezin legoke
Plazentziako herria.*

(1) artiak hartu ezin-da, inconteniblemente (úsase bien para gozo, dolor o pena)
(2) Eibarren eta Plaentzian aideeri senide deitzen zaie eta beste toki batzuetako senideeri, famili.

XLIII
ERREGE IZAN EZIN

Aberats berri bat. Plazentzian bururik haundiña eukala diñue. Bere txapela, kirten bat ipiñi ezkerro, guardasoltzat erabili ei zeikian.

Bene-benetako erregezalia zanez, behin adarjotzaille batek esan ei zetsan:

— Hik pe, diru asko eingo eban, baña erregetzarako eztok balio.

— Zer ba?

— Ba, hogeierrialekuetan hire bururik ezin leikialako kabidu.

Izan be, holako bat errege eingo ba-leukie diru barririk atara ezin.

XLIV
UEZABAK NAHI DABENA EITXEN DAU

Basarriko morroiak, domeka gabian, jo eban etxerutz berandu batian, zerbaitx txilibrizkauta (1); etxeoandriak somatu eban ohetik eta hasi zan hasarreka:

— Hori dok mutilla etxeratzeko ordua? Bihar izango dituk kontuak solo aldian.

— Uezaba oindiok tabernan gelditu da.

— Hori eztok arrazoia. Hiri ez jak ardura uezabak zer eiten daben, hau uezaba dok eta uezabak nahi dabena eitxen jok. Nahi ba-jok etorriko dok, eta nahi ez ba-jok, ez.

Morroia betozkuakin (2) oheratu zan. Handik ordu batzuetara, juan jakon etxeo andria esnatuz.

— Tira mutil, jaiki hari. Uezaba edaten apur bat deskuidau dok ta eskillarak igotzen lagundu bihar detsak.

— Lagaixozu andra, ha uezaba da; nahi ba-dau igoko da, ta nahi ez-padau, ez; uezabak nahi dabena eiten dau ta.

(1) Txilibrizkau, erdi-mozkortu

(2) Betozko, kopet-illuna, *ceñudo*

XLV
PERRETXIKUJALE ITSUAK

Plaentzia guztian zabaldu zan zurrumurrua ta autubatzalliak pe ahoz-aho zerabilen, kuadrilla batek perretxiku benenozuak pe jaten zituela. Eta, esaerak diñuan moduan: sasian zarraparria danian, zerbait izaten da. Behin, haretariko batek beste lagun batekin kalia trink ei eban, da honek preguntau ei zetsan:

— Hi, jentia diñuana egia dok? Perretxiku benenozuak jaten dituzuela?

— Hiltzekuak ba-litzozak ez hintzake oin nerekin berbetan jardungo. Jentia urdiñak, urritxak, kuletruak eta beste hola-ko bost edo sei klase kendu ezkerro, beste guztiak benenosotzat jaukaz, da hobe juek holan jarraitu; bitartian guk, ha ze tripa-kadak eingo ditugun.

— Orduan dana eztok gizurra. Sinistia pe...

— Heuk pe nai ba-dok etorri eike afaitara; gaur jan ezindako beste jaukaguz da.

Bestiak berriz, ez gogo onakin baña ikuste alde besterik ezian, juango zan berbia emon zetsan.

Mahaikada gizona batu zan; danak perretxikujale itsuak. Konbidau barrihori konturatu zan, mahaitik aparte euan, itxura bako agura-zahartxo, ximel da gaizki jantzi bati; kalamidade guztiak beregain izatiarren edo, begi-bakarra, bizkar-okerra eta errena zan gaiñera. Nun hil da jausi ezeukanetariko bat zan.

— Hako itxura bakua. Zein dozue hori agurihori? —preguntau zetsen konbidauak.

— Horixe dok pa perretxikuak probatzen dituana.

— Sekula holakorik!

XLVI
OGIBITXARTEKUA

Kapelaneko ogitegian, sartu zan bezero bat eta uezabari esan zetsan:

— Zu, Kapela, atzo eruan neban ogiak kukaratxia eukan.

Eta Kapelak atzeko-hotsik barik erantzun zetsan:

— A! ta nik ogibitxartekua (1) kobrau biharrian ogia bakarririk kobrau. Ni naiz, ni, etxekalte.

XLVII RADIO PRANTZEZA

Martinek behin diru apur bat aurreratu ebala-ta, kostia-kosta radio bat erostia erabagi eban. Radio-denda batera juan da esan ei zetsan dendariari:

— Ona emon, gero, e?

— Bai gizona, horren dudarik ez euki —erantzun ei zetsan dendariak.

«Philips» bat emon zetsan, hoberik eztagola ta, eta gure Martin abiau zan etxerutz, pozik asko.

Andria ta biak, zihero umetuta, hasi ziran estaziño bat ipiñi ta bestia ipiñi; baña, lehelenguak, bigarrenak, hirugarrenak eta danak prantzez joten eben (2).

Andriak, ernegauta, esan zetsan Martini:

— Ederra ein detsue!, radio Prantzeza saldu.

— Bai ete?

— Dudan zare oindiok! Bai gizona, bai, radio hau prantzeza dozu. Zoiatz berrido dendara ta trukian española emoteko esaiozue.

Ba-doia berriz lengo radio-dendara gure Martin, eta holan diño dendariari:

— Zu, hau, radiu-hau, prantzeza da.

— Prantzeza? Tira-tira... Nola izango da ba prantzeza? —Ekitzen da dendaria harriturik.

— Baa... dan bezalaxe. Naiz estaziño batian ipiñi ta naiz bestian ipiñi, beti prantzez joten dau.

— Aaa!... bai ba... —diño batera-batera radio-saltzalliak ahua zabalduz—, «kortan» ipiñiko zenduen da...

— Kortan? Bai zera; sukaldian ipiñi gendun! Sukaldian!!

(1) Ogibitxartekua, *bocadillo* Eibarren

(2) Española ez diran hizkuntza guztiak, haien dako prantzezak ziran.

XLVIII
NI, NI NAIZ

Paxan kale-garbitzallia Azalgianeko tabernako muestradorian euan eztarria freskatuaz, eta atzetik-ara azaldu jakon gizon dotore bat, bere sonbreru ta guzti, ta zerbait preguntau nahian esan zetsan:

— Aizu, jauna...

Baña, Paxanek ez zetsan laga jarraitzen. Larri-larri ein da esan zetsan:

— Ee, ee!...; ni ez..., ni ez nok «jauna»... Ni Paxan barranderua nok.

IL
INDARRAREN GORABEHERA

Uda legor batian Eibar ta inguruko herriak indar barik, larri ebizen. Tallarik gehienak geldituta. Eta, artsalderdi baten Maltzan alkartuta, eibartar batek preguntau zetsan plaentziar bati:

— Hi, plaentzi, Plaentzian zelan zabize indarrakin?

— Indarrakin ondo, indar barik gaizki.

L
LEHENAK PARTZEN

Eibartar batzuek ziran herri txiki bateko taberna batian bazkaltzen. Heuretariko bat konturatu zan horman euan erlojuaz ta esaten detsa etxeke-andreari:

— Zu, etxeke-andre, zer dauka erloju horrek?

— Eztabil. Eztakit zer emongo neukian ibiltziarren.

Eibartarrok alkarri kiñua ein da; batek esaten dau:

— Hau nere lagun-hau dozu erloju-konpontzaillia, punta-renguetarikua gaiñera. Oso aitua da hau horretan.

Tratua ein eben, erlojua konpontziarren bazkaria duan (1) izatia.

Gure «teknikuori» hor hasi zan, koillaria ta tenadorakin, batian ikutu ta bestian ikutu, ta holakoren baten ipiñi eban mar-txan erlojuori. Ibiltzen zala ikusi ebanian, ha ze poza eruan eban etxeko-andriak. Bestiok berriz, ez asko gutxiago. Ezpanak gar-bitu ta ba-zoiazzen. Eta etxeko-andria bentanatik deika hasi zan:

— Gizonak! Zer da hau? Erlojuak ixildu barik kanpaiak jo ta jo dihardu.

Eta «teknikuak» erantzun zetsan:

— Ez estutu andra! Etorriko da bere zenera. Atzeratutakuak partzen dihardu ta.

LI EZTĀGO GIZONIK!

Aintziña baten, ba-ei zan Plaentzian atso bat «Gizon bat aurrekaldera ekartzen destanari, durua beretzat» esaten ebana; baña, ez ie zan iñor heldu duro hori irabaztera.

Orduandik urte asko pasau dira, ta gaur, iñoiz baiño hobeto ikusten dogu atso haren eskabidea bete ezindakua zala. Dirua eskintzen ebanez, esan leike, bere denporan billatzeko harriskua euala; baiña, gaur; gaur holakorik ez-jako iñori bururatzen. Dirua eskintzia denporia alperrik galtzia litzake. Eta baztarren batian gizonik bada, errukitzen gara gizajuakin, ze, aldatzen ez bada zoroetxerako bidia daroia. Horregaitik, gaur iñok ezta nahi gizona izaterik, zergaitik bere kidekorik ez leukialako billauko.

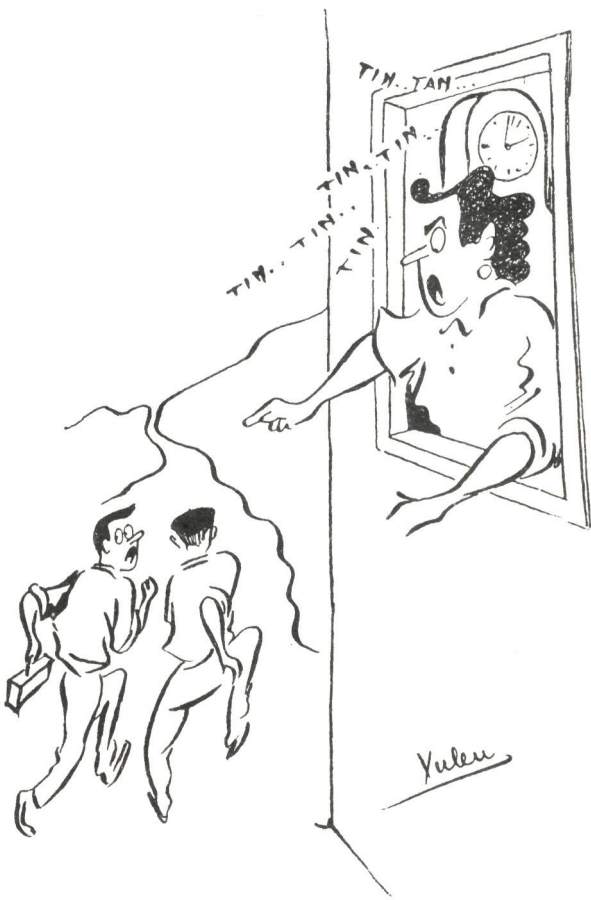
Hara, denpora asko ezta, zer pasau zan bertan Plaentzian. Ez dakigu zer dala-ta, berbatu ziran lagun bi, ta ezta-baidan ebizela, bero-bero ein da, esaten detsa batak bestiari:

— Hi, ez haiz gizona!

Eta bestiak azkar asko emon zetsan erantzuna:

— Ezta nahi be. Bestela bakarrik ibilli biharko nintzakek eta. Ez eukan errazoia makala.

(1) Duan, *de balde, gratis*

LII

«GURE ETXIAN ZER GERTATZEN DA GAUR!...»

Joxe Moko etxeratu zan gaberdi aldian, bestetan baiño batosoxoren bat gehiago *klink* ginda, astrapalia darixola.

— Gure andriak alfonbra barria erosi jok —esan eban, etxian sartu orduko—; pantallia be barrixa. Nundik norako diruekin jarabik gure andriak hainbeste dotoretasun? Ixil-poltsaren bat (1) ba-jaukak baztarren batian gordeta.

Kuartuan sartu zanian, Joxe Mokok eruan eban atsekabia. Andria beste batekin ohian.

— Zer andra! gizona be barria billau don ala? Norekin habil hi, txatxaliori (2) halakuori?

Ohekuak atara zituen kurrixkak (3), Joxe Mokoren kerizia ikusi orduko. Baiña, ez gaizki pentsau, irakurle. Dana be izan zan Joxe Moko okerreko etxian sartu zala. Auzoko Kalixtonian.

LIII

UEZABA TA MORROIA

Eskopeteri sua hartu eraitzeko bihar izaten dabien muelle-realak eitten ziharduan plazentzitar batek, mutil gazte bat lagun ebal; eta honek, hagiñeko miña eukalako ez eban bihar zan besteko gogor joten mailluagaz.

Ha ikusita, uezaba suak eta garrak hartuta euan. Materialak sarri berotu bihar ta alperrik ebizela konturatzen zan, ta agiraka aldi bat ein ondoren, bere zenetik urten da, zer agintzen eban be ezekiala, jungura (4) gañera igo ta esan zeilla: «hagiñako miña daukana goian dago»; kastigu horrekin lotsatze alde. Morroian erantzuna: «Gutxi ardura jakona behian dago».

(1) Ixil-poltsa, *dinero secreto*

(2) Txatxala, *insustancial*

(3) Kurrixka, *alarido*

(4) *yunque*

LIV TABERNARI ZINTZUA

Errotatxo tabernari zintzua zala esatiakin, dana esanda dago. Gauzak ziran letxe (1) azaltzen zituan. Eretan, naiz ardauxarra ibilli edo naiz ona, bere bezeruerei aitzen emoten zekiana zan. Ta edatallia barriz neurrik bakua. Hain zintzua zanez, ardauxa ona erebixala esaten ebanian, han zan herri guztia bere tabernan, ta holan tabernia beterik ikusten ebanian triste txamar azaltzen zan.

— Zer Errotatxo, tabernia bete jente ta kriadak gelditu bari abasto emon eziñik dabillaz da hi oindiok pe triste hago. Zer nahi dok pa, putz einda aberastia ala?

— Ez, holakorik ez; hain ardauxa ona dagok eze, pena emoten jestak saltzia. Akabo nere ardauxa ona.

Bada-ezpadako ardauxa euan batian, sartu ziran hiru bezero.

— Ia Errotatxo, ataraixak txikituak.

— Bai gizona, horretxetarako gauaz da.

Euretariko batek:

— Neriari eixok zeltza.

Errotatxok, harritutako arpegiakin:

— Tira mutil; alakorik ezaik ein. Ezaixok bota horri zeltzik, uretik lehen be ondo dagok-eta.

Urrengo ardauxa eskaxtxuaua euala ta jenderik ez ba-zan jua-ten, ate aurrian edo ate-buruan letrero bat ipintzen eban, esanaz:

«EZTA SALTZEN, BAÑA GASTATZEN DA».

Bai horixe, Errotatxok ez eban lagun biharrik zaragiak hustutzeko.

LV HAMALAU TXULETAK

Patxiko Garratza, balian lazkotxe mutilla da; jaten barriz gutxik emongo zetsan ur, Plaentzia ta inguruetan. Noiz nahi

(1) legetxe, lez, legez, bezela

jango leuke harek, meriandatze alde, idi-anka bat perra ta guzti. Jan kontu horretarako trebia zan; beti zan mahairako prest. Jokuan be ez zan mutil txarra, ta behin ein eieban trabesa, baietz hamalau txuleta jan iñon laguntasunik barik. Urten eben batzuek bere alde ta beste batzuek kontra. Eta izentatu eben egun bat.

Berbakizun haundiak emon zituan trabes harek ta baztarra guztietan izan ei ziran iñolazko trabesak.

Bera be, eguna heldu zanerako, kezkatu zan hamalau txuleta jateko gauza izango ete zan ala ez.

Aukeratuta eukan Aroztegiñeko tabernia. Laster jendez bete zen Patxiko Garratzaren janaldia ikusi nahian. Sartu zan Patxiko bere kolore gorri-gorriekin eta heldu zetsan bizkarretik Bixente bere lagunak eta belarrira esan zetsan:

— Patxiko, ondo portau hakitx gero, e. Neure diru guztiok heure alde jokatu jituat eta.

— Ba, egon hari nasai. Irabazita jaukagu ta.

— Irabazi-ta? Gero, hamalau txuleta, hamalau txuleta dituk.

— Hara, Bixente, ezaiok iñori esan, baña posturia irabazita jaukagu. Pruebia eite alde ointxe jan jituat etxian hamalau txuleta-ta.

LVI

TXORIA HIL, ALA HIL TXORIA?

Taillarrian. Uezaba urreratu jako bihargin bati ta:

— Gaur, goizain-goiz, kazatik etorrela ikusi haut.

— Bai..., ba-kizu ba... afiziñua ta...

— Ezer hil dok?

— Bai... Abendua.

— Demontre! Heuk apurtu dituk oin artekuak; abendua hil? Orduan orain Gabon-hil barik gelditu gaituk. Ederto mutil, hilia hil. Hik eiteko eztok asko. Abendua hil!

LVII
ITZALAK SARTZEKO MUTILLA

Behin, Donostiako «*Caja de Reclutamiento*»an, Eibarko basarritar bati, kalian biharra eiten eiebana ei zan bera; soldautzaruzkoan preguntau ei zetsan kapitanak, ia zer ofizio eban. Baiña, gure mutillorrek ez ei ekian erderaz. Ta, kapitanak, eskatu ei eban itzultzaile edo interprete bat kintuen artian da plazentziar batek urten ei eban.

Kapitanak esan ei zetsan erderaz, jakitzeko ia zer ofizio eukan mutil harek.

Basarritarrak zintzo asko esan zetsan garausartzallia zala (1), baiña plaentziar adar-jotzaille harek hara zelan itzuli eban: «Garau, *tremendo* (2) eta sartzalle, *metedor*». Gero trankil asko esateko kapitanari:

— *Este es metedor de tremendos.*

LVIII
KEIXAPIAN

Eibar inguruetako kazariak (ihizari) haze ezteguak izaten dituen udabarrian, pikupean. Egun-sentiaz txori-txikiz betetzen dira keixa arbolak eta eguna argitu orduko han egoten dira zenbait kazari heurak hiltzeko prest. Holan kazan eitia debekatua egonarren, gure kazari amorratuak ez dabe ezer errespetatzen. Izan be kazaria bera da kaziaren aurka ibiltzen dana.

Plaentziako Porru-haundixa ta Osiñondo be horretarikuak genduzen. Baiña, sapatuko parrandak, domekan goiz jaikitze-ko gogo haundirik ez zetsen emoten, ta geienetan, heurak juan orduko basoko keixa arbolapiak kazariz beteta izaten ziran.

Domeka goiz batian, bart parrandan ein ebela-ta berandutxo jaiki ziran. Diño, batak bestiari:

— Hara, nere esanak betetzen ba-dituk kazan eiteko bidia izango juagu.

(1) Garausartzalle, *desporador*

(2) Garau, Bizkai aldean «*grano*» bezela erabiltzen da eta Eibar ta inguruetan «*grande*» edo «*tremendo*» bezela.

Osiñondok, zer ein bihar eben aginduak emon ondoren. Eskopetak hartu ta tipi-tapa juan ziran mendian gora, heurak eta beste askok begia jota heuken leku batera. Ordurako keixapia eibartar kazariz betia zan. Porru-haundixa alde batera eta Osiñondo bestaldera sakabanatu ziran basuan zihar. Eta ertz batetik deitu eban Porru-haundixak:

— Oye, Rodríguez! —kazari guztiak entzuteko moduan.

Eta Osiñondok beste ezkuu batetik:

— Qué quieres Fernández!

— Aquí están! —erantzun zetsan Porru-haundixak.

Berriz, eibartarrok hori entzun zebenian, batak bestiari:

— Mutillak!! hemen dituk Guardia Zebillak!

Ha izan zan perra hotsa, ahal ebanak ahal eban lekutik.

Gero, Porru-haundixa ta Osiñondo, nahikua barre egiñaz, biak bakar-bakarrik patxaraz jarri ziran keixapian.

LIX

DIRU AURRERATZAILE, NAHI TA NAHI EZ

Astelehen baten, lagun batzuek, sekulako ajiakin, fabrika-ko ate aurrian ziharden besperako edan gehiegiagaitik damuturik ekiñalakuak esaten: «Ojala! bost duro ingo baleu baso ardauak!».

Nola bestea oso edan-zale bat zan, ixilik euan; gaiñeko lagun batek preguntatzen detsa:

— Hik zer ingo euke baso ardaua bost durora jasoko balebe?

— Nik? Nahi ta nahi ez, bost duro aurreratu arte egon ein bihar, ta gero, bost duruok aurreratutakoan, baso ardaua edan.

LX

ZARRAZTADA HOTSERA...

Behin, plazentziar bi, Eibarren egun guztia txurrutian pasau ondoren, berandu batian, ba-zoiazzen etxerutz.

Eibarko urteran, Urkuzuko itur-onduan gelditu zan bata txixa-eiñan ta bestiak aurrera jarraitu eban; bidian arrapauko ebala pentsaurik. Baiña poliki-poliki Azitain alderutz urreratu zanian, konturatu zan bestia ez zala agiri eta itzuli zan zer ger-tau ete jakon jakitzera. Barrena-zaharreraiño juañ zan eta iñor agiri ez, Loiola pasauta be ez. Berekautan ziñuan: «Nun sartu dala baiña gizon hori. Eibarko ardaauak hainbeste tiratzen ete juek pa?».

Urkuzura heldu zanian, han billau eban lagatako lekuan bertan, iturri kontran.

— Baiña, gizon, zeitxen hago?

— Zeitxen egongo nok pa. Ez-nok ikusten txixa-eiñan nago ala?

Bestihorrek, begiratuta, esan zetsan:

— Eztok parren txixarik eitxen.

— Ezetz? Eta hori zaratihori zerena dok pa orduan?

Iturri zaratiagatik ziñuan.

LXI NUNDIK JAUSI?

Kortasoneko obran ebillen pioi bat, surra piparran lazkotxia eukana, ta astelehen guztietan erdi lafiauta (1) biharrera juañ zana.

Holako astelehen baten laugarren pisotik kalera jausi zan, beste bihargin batzuek masia eiten euazen askara. Gizajua, atara eben irabolikaz (2) mela-mela ein da eta konortik barik.

Han ibilli ziran bihargin guztiak astorauta, Kortaso bera aurrenengo zala; pipar-gorritzko surduna zenera ekarri eziñik. Halako batian arnasia bueltatu jakon eta Kortasok ein eban dei bat:

— Ia batek, azkar, ura!

Zenera etorrena hasi zan berbak soltatzen da, esan eban:

— Hi..., Kor... taso..., ardaau... edateko... nundik jausi bihar jok pa?

(1) mozkortuta zenbaiten «argotean»

(2) Irabolika, *cemento (cemento hidráulico)*-tik noski).

LXII
LUMATU BARRI

Txoria deitzen zetsen etxe-kalte bat ba-ei zan Plaentzian.

Etxe-kalte ba-zan be andriak ei zituan frakak. Hala be ez zan asko larrituko gure Txoria; edanian ez-ezik, jokuan be ez zan

mutil txarra.

Andriak frakak izanarren ez zeroian bizi-modu txarra gure Txoriak. Beran esate bat besterik ez zan: «Ai, Txoria, ezkontziakin majo arrapau induen tranpan. Andria lako zepurik ez dagok», sarri jardutzen zetsan bere buruari.

Kintzena egun batian, orduak aurrera eta ez zan agiri Txoririk bere «kaxolara» (etxera). Txorixezia (1) kezkatu zan eta urten zan bere billa, gutxigorabehera ba-ekian zein tabernatan egongo zan ta zuzenian juan zan bertara. Bentanatik begiratu eban da han eguan Txoria kartetan jo-ta-ke. Kintzenia oso-osorik galduta eukan da galdutako apurren bat barriz bereganatzen ete eban, han ebillen gure Txoria estu larri, bere andria inguruan ibilli bihar ebanik pentsatzeka.

Karteri begiratu ta batera-batera soltau eban, Txoriak:

— Hordago!!

— Hemen nagok bai, hemen! —andriak bentanatik erantzuna.

Ez zan Txoria asko larritu. Jokua irabazi bihar ebala ta jarraitu eban andriari kasurik eitekera.

Baiña, laster entzun zan berriz be Txorixeziaren kurririkia, ikubilla ipiñi-ta esanaz:

— Txoria!! Neuk lumatuko haut hi!

— Berandutxo zatoz ba andra, lumatuta nago-ta.

LXIII

ARRISGUKO BIHARRA

Barrenetxen kanteran dinamita kargak sartu zituen da kornetia jota ezkutau ziran bihargiñak, arriskurik ez zan leku batera. Tiruak izan ziran, baiña bat gelditu zan ein barik. Luza-roan itxain eben baiña ez zan zaratarik. Barrenetxe kezkatu zan ixotu barik edo gelditu ete zan. Baiña nor aurreratu dudak kentzeko?

Halako batian jaiki zan Barrenetxe, gehiago itxain eziñik ta esan zetsen bihargiñeri:

— Mutillak: zuen artian eztaok balio eztabenik?

(1) Txorixezia, txoriaren andria

LXIV «BERORI»

Abade jaunak deitu zetsan dotriñan ebillen ume baten gurasuari ta esan zetsan:

— Hi, Paulo, hire semiari berbetarako edukaziño pixkat emon bihar detsak; ze, hikan tratatzen najok eta. Ba-dakik hori eztana itxura bestien aurrerako be.

— Lelo madarikatua. Horrenbeste jakin bihar eban ba. Hikan tratau abade jaunari? ederki horixe. En fiñ, lotsagabe txamarra be bada-ta; baiña, neuk erakutsiko detsat hari, gizonak da batez be abade jaunak nola tratau bihar diran. Txakurto halakua.

Ettxera juañ zan Paulo eta semiari esaten detsa:

— Hi, baiña, hik eztakik abade jaunari «berori» deitu bihar jakona ala?

— Izena aldatu detse ala?

— Ez!, ze izena aldatu ta ze otxo-kuarto (1). Izena aldatu detselako ez; abadiari errezpeturako beti holaxen deitu bihar jakuelako.

Ondoren, emon zetsan milla esplikaziño, berorika zelan ein bihar zan konprendidu eian.

Urrengo egunian juañ zan dotriñara ta soltau zetsazen, abadiari, «berorikada» batzuek. Abadia poztu zan, gurasuak (2) bere esana haintzakotzat hartu ebala ta mutillan edukaziñua lehunduko zala pentsaurik. Hala be, berekautan pentsatzen eban zuka eingo ba-lezkio be nahikua litzakiala. Ta modu onian preuntau zetsan:

— Norek esan deuk «berori» ein bihar jatala?

— Ba, aitag esan jestak hiri «berori» esateko.

LXV KONTUZ...!

— Hi, Jerolimo, urrenguan andriakin laztanka abillenan, bentana ondolik erretirau eike, auzoen barregarri izaterik nahi

(1) Otxo-kuarto, *qué caray* bezelako esaera bat Eibar aldean

(2) Hemen ere singularra ta plurala azentuak aldatzen ditu: gurasúak, *el progenitor*; gurásoak, *progenitores*.

ez-pok beintzat. Ze, atzo afal-onduan nere andria ta biok lotsatu be ein giñuan zueri begira.

— Baiña, norekin diharduk? Atzo etxetik kanpora ibilli nintzuan barren.

LXVI EIN EBAN BESTE

Domeka gabe baten «Artobero» zerbait edanda, «albo-kargiakin», Kontseju osterutz juan zan eta hasi zan nasai, txistua atarata hormara zarra-zarra txixa-eiñan, iñok ikusten ez-ebalakuan; eta hara atzekaldetik nun agertu jakon serenua. Bizkarrarian joaz, esaten detsa:

— Duro bi multia hemen txixa eitiarren.

Besteak, laga txixia eitiari ta laster erantzun zetsan:

— Hautzi (1) duro bat, erdi bakarrik ein dot eta.

LXVII OTELEKO ADELANTUAK

Betiondo Donostiara juan zan batian, onenatariko otel batera juatia erabagi egan. Oteleko morroiak, Betiondoren basarritar tankeria ikusiaz, kuartu kaxkar batera eruan eban. Honetan esan zetsan:

— Zer uste dok hik, onetarako etorri naizela Donostiara? Gure etxian be kuartu dotoriaguak dauaz. Hau baiño kuartu hobera eruan biharko nok.

Ta holan, kuarturik dotorienera eruan eban.

— Hauxe dok ederra —ziñuan Betiondok beste kuartua erakutsi zetsanian—. Hi, zertarako dok hor dagon *instrumentu* hori?

— Horri, telefonua deitzen jako. Zeozer bihar dozunian, hortik hots-ein eta bihar dozuna beriala ekarriko jatsu.

Bakarrik gelditu zanian, abarkak tajuzkoak ez zituala ta za-

(1) Tori

patak erostia pentsatu eban. Juan zan ba telefonora ta...

— Arratsaldeon...

— Ze numero? —preguntau zetsen zentraletik.

— Ba... e..., 45.

Betiondok, harrituta laga eban telefonua: «Arraiua! —esanaz—, hau dok donostiarren jakituria ta adelantua, zapatak bihar ditudanik ez jetsat iñori esan, eta ia zer tamañakoak bihar ditudan... halajaiña!».

LXVIII MEDIKUENAK

Eibarko mediku bat juañ ei zan inguruko basarri batera. Errezetia egiterakoan konturatu ei zan lapitzik ez eukala; basarrian be zelan ez-euken, klarion bat eruan ei zetsen. Bestiak hartu ta geixoan kuartuko atian bertan eskribidu eban errezetihori.

Handik lasterrera, basarriko seme nausia jetxi zan botikarra, atia bizkarrian zeroiala.

Egi-egia ei da; beste ipuin honen moduan.

Andra bat egon ei zan behin medikuanian da harek esan ei zetsan txixa analizatzia komeni zala, zer euki leikian jakitzeko. Medikuhorrek hain ondo hartu ei eban eze, eskerrak emon da, pozarren juañ ei zan etxe alderutz, bere geixuhorrenzat erremedioren bat billauko zetsala-ta.

Bihamonian han azaldu zan medikuaren etxera, plazarako zestu haundi batekin. Kriadiak, atia zabaltzerakuan igarri zetsan erregaloren bat zeroiala ta sekulako ongi-etorriakin errezibidu eban.

— Hemen nator ekartzera... —hasi zan esaten.

Eta, zer ezan izango neskiaren uste-gabia, ikusi ebanian zestetik ataratzen papelian batutako gauza haundi bat... oillarrazalakuan, soperian lazkotxe kirten bateko ontzi haundia bat...

Analizatzeko zan.

LXIX TXORIEN ARRAPATAKAK

Euskalerriko herri txikietan gaitzizenak beti izan dau indar asko, eta Eibarren be oin hainbeste entzuten ez-pada be, aintziña baten danak edo gehienak ei eben izen ordezeko hori, gure zaharrak diñuenez. Gaiñera gaitzizen horrek gurasuengandik semeengana pasau izan dira ta oindiok pe, gaurko egunetan, asko entzutzen dira gure herrian.

Izen horrek zenbaterañoiko indarra euken jakitzeko hara bein «Kukua» deitzen zetsen bati gertautakua. Gertaera horretan azaltzen dira mota guztietako txoriak; haze parke zoolojikua izan bihar eban gure herriak.

Zaharrak diñuenez, gertaera hau egia ei da, eta jaso neban modu-moduan kontatzera noia:

Bein, Urki aldian ei zan, «Arranosia» (1) begira euala «Kukua» txantxagorrien abia hartzera zoiala, ikusi ei eban arbola-tik bera jausten. Han inguruan ei ziran orduantxe «Zozua» ta «Pajaro», herriko akabatzaile ondo ezagunak. «Arranosia»ren diharretara, jua da jaso eben min hartutako «Kuku» hori eta «Txirixo-kale»ko «Txori»-nera eruan. Beragoko ataian euan «Txepetxa» ta aguro bialdu eben, hegatzada batian, «Moxolosia» azurkonpontzalliaren billa, ta «Eskillasua»-neko mutil-koxkorra «Kukua»-nekeri aitzen emotera.

Etorri zan «Kukusia», miñ artutakuan ama, zotinka, aspamentuz (2) beterik. «Moxolosia» be etorri zan baiña sasimedi-ku honek, beretako baiño gehiago zala esan zetsen, ta bialtze-ko Elgoibarko «Arrano-batekua»-gana (3).

Bialdu eben «Biriarrua» «Bela»-n burdian billa. Ta ordura-ko han ziran Eibarko autubatzalle guztiak «Txirixo-kalian» pillatuta, euren artian agiri ziran «Erbia», «Txirixua», «Ur-ollua», «Txitxa-lapurra», «Galiperra», «Eperra», «Tariña», «Usua» ta

- (1) «Arranosia», «Arrano»-ren andriari esaten jako Eibarren; Moxolo-sia, Moxoloren andria. Deiturekin be berdin: Agirrerren emaztea Aguirresia; Gisasolarena Gisasolesia, eta baita izenekin ere, Txominen emaztea Txomiñesia, eta horretara.
- (2) Eibarren erabiltzen dan *aspamentu*, *aspera* edo *asperen*'en kidekoa da.
- (3) Elgoibarko Arrilatarreri, heuren jatorriko baserriaren izenez «Arno-atekua» deitzen detse, baiña Eibarren, gaizki aitziarren edo «Arrano-batekua» deitu izan detse.

abar. «Kukua» zala ta, han zerabixezen aztrapala guztiak ikusten. «Ollagorra» ta «Mingorra» anaitxo biak pe han ziran baztar batian adurra ta mokua darixola.

Etorri zan «Bela» bere burdiakin da eruan eban «Kukua», uluaka batian.

Txorien gertera hau egi-egia dala diñue, ta baliteke holan izatea. Orduan ez zan Eibarren hainbeste kazari (eizari) ta. Holan kontau zestan beintzat «txori-buru» batek, kardantxillo bat kaixola dotore batian kantatzen zan artian.

LXX ITSASOKO UR-GAZIA

Semiak amari:

— Ama, itsasuko ura zergaitik izaten da hain gazia?

— Baiña, ez al dakik itsasuko ura zerek gazitzen daben?

— Ez.

— Ezetz? Tira, tira; gizurra jirudik, hainbeste denporan eskolan ibilli ondoren horrenbeste ez jakitzia. Bakillauak mutil, han bizi dan bakillauak!

LXXI DANA BIHARREKO KANTARIAK

1958garreneko San Andres egunian, Eibarko patroia danez, «Koral Eibarresa» barriak lelengo aldiz agertzia izan eban. Eibarko musika bandiakin alkaturik; Teatro «Amaya»n gertau eben jai aldi bat.

Jente asko juan zan egun haretan «Amaya»ra, ta gure Bixente be han izan zan. Zer esanik pe ez; nora doian jente, hara doia Bixente. Ez musikazalia dalako, baiña jentia hartaratzen danian moda bezela izaten da eta barriketarako bide bat, norbaitek preguntau ezkerro be lotsagarria da zer erantzun ez jakitzia.

Gaurko bizi-moduan, kortesiarik eza da, guztiak edo jende

asko arduratzen dan gauzetan ez-jakiñez egotia, ta domeketan, nahi ta nahiezkoa da, modara txukun-txukun jantzita foballerara ta konziertora juan, ta horrez gaiñera Manolo Caracol nungo zuluetatik dabillan jakin, Kubalaren amama noiz jaio zan, Gainzak zenbat lo eiten daben, Sarita Montiel-en lepoko katiak zenbat perla dituan, Marilyn Monroe-k zelako moko-pañuelua erabiltzen daben, Peporro-k ze-neurritako oiñetakuak erabiltzen dituan, Ingrid Bergman urtian zenbat aldiz ezkontzen dan, eta abar. Moda da ta.

Musikia bai, musikia be ederra da, baiña, ai!, konziertora doiazenen artian ikusten diran jantzi barri dotore harek; harek bai dirala izatekuak. Izan be modia da munduaren aurrerape-na. Konzierto batian, musikia bigarrenko gauzia da. Modia, modia; modara jantzi ta modara ibilli. Lehenguak ez-ekien eze-be. Ta, gu ezin geike aintziñako moduan ibilli; ez horixe. Sinistiak pe... lehenguak hain arlotiak zirala: *Kursis*.

Jente artian Bixente asko dira. Bestiak doiazen lekura juan ezik; nora juan?

Eibarko koralekuak «Amaya»ko saloian lelengo aldiz kantau ebenian be, Bixente ta beste asko juan ziran; gero, kritika be holakua izan zan.

«Nabuko»-ren kantua, jentian txaluetara bi-bidar kantau bihar izan eben. Hain ederto urten eban kantau haren, nor-nahiri bihotza ikutzeko erakua izan zan. Eta ondorengo egunetan bazan Eibar aldian zer esana, kantariak zirala ta ez-zirala.

Baiña, Teatrotik urten ziranian, Bixenteri, batek preguntau zetsan:

— Da, zer iritzi jak konziertua?

— Etxakiat ba! Dana biharrekua zuan. Pentsaik, pieza bat bi aldiz kantau biharra izan juek.

Itxuria, gure Bixente, bere ume denporako eskoliakin gogoratu zan, leziñua ezekianian bigarrenenez esan eraitzen zetsenekuakin. Eta, horixe izan zan bere kritikiaren erreglatzat.

Gizonak: musikia, musikia da, lehen da oin, eta modia, moda. Olioia ta binagria ez ibilli alperrik nahastatzen; eztira alkar-tuko. Baiña, nere aiskide batek esango leukian letxe: «Jentia, jentia dok; Bixente asko tartian dirala».

LXXII
«EZ DAGOK ZERTAN LARRITU...»

Plaentzian ba ei ziran kazari amorratu bi, heurak txatxar-keriekin ez-eukela ezer eta kaza-nausira bakarrik urtetzen zira-

nak. Baiña Gatzaga aldian eta Aizkorriko basuetan otsuak, basurdak eta bestelango priztiok urritu ziranian, nora-ezian gelditu ziran; eta behin, erabagi eben urte bi edo hiruan dirua aurreratu ta Afrikarutz juatia. Esan da ein. Heldu ziran Afri-

kara ta sartu ziran amaiera ba-ko oihanetan zihar.

Han be, txatxarkeriekin ez-ebela nahikua ta heuren opari guztia leoi bat hiltzia zan. Jo batera ta jo bestera, leoi billa ebi-zen eta halakoren batian, hamarretakua eitxen daoze la, heurak uste ez-eben orduan, hara hor nun agertu jakuen izugarrizko leoi haundi bat. Harek ziran zarrapaztadak eta harek ziran larritasunak. Eskupeteri golpe eiteko astirik barik, azkar be azkar jaso zituen anak urren euan arbolarutz. Batari arbolan gora igotzeko astia emon ei zetsan baiña bestiari ez; da, han asi zan arbolari bueltaka leoi erraldoia ondorian ebala. Goikuak pe, zerbait esan bihar-da, hasi zan poza emote alde:

— Ia Periko... Jarraitu holaxe!... Ez obeidu!, hi baiño lehenago nekatukok-eta.

•— Ez dagok zertan larritu, ez najok berialakuan arrapau-ko, buelta biterdiren bentajia jaroiat-eta.

LXXIII OKERREKO LEKUAN

Eibarko pelukeria batian sartu zan itxura bako gizon argal bat, azala ta hazurra bakarrik agiri jakozen. Kokota, igarra ta ximela eukan. Pelukeruan sillan jarri zanian, esan éban:

— Arreglaidak kokot hau.

Eta pelukeruak, kokotetik begiak kentzeka, erantzun zetsan:

— Hori ez hemen. Okerreko lekura jo dok. Juari apopillo Txatxaneko tabernara; hango txuletekin arreglatzekua dok hori.

LXXIV ZALDIAK JASOTZIA BAIÑO GAUZA ERREZAGORIK...

Plaentziako kale batian, lurrera jausitako zaldi bat jaso eziñik ebillen gizon pilla bat. Hatan-horretan, han pasau zan tute jokuan parerik bakua zan Itxurbe, eta begira gelditu zan, esanaz:

— Tira mutillak, gizurra jirurik hainbeste lagunen artian

zaldi mokordo bat altzau ezin-da zabiziena. Hainbeste kopla barik, nere denporan, amaika zaldi jaso izan jituat.

— Zelan? —galdetu etsen bat-batian.

— Zazpikuakin.

LXXV

BIETARA KONFORME

Erregen aurretixuan zan. Umia arrantza batian negarrez euan ta amak ixiltze alde:

— Ixildu zaitez. Ume negartieri erregiak eztetse kopiñik (1) pe ekartzen, eta negarrez jarraitzen ba dozu eztira pasauko erregiak.

— Eztetsa ardura. Maistriak esan zestan, ez juateko eskolara erregiak pasau arte, ta pasatzen ez ba-dira, eskolara juan biharrik ez.

LXXVI

GALDO-TXIKIN ZIRIKADAK

Galdo-txikin zenbait zirikada, errebentagarriak dira. Liburu honetan agertzen diran ipuñetatik bat baiño gehiago beriak dira.

Gizon zelebre hau ondiok Eibarren bizi da (2). Jesuita ta euskaltzale fiña izan zan Erromaldo Galdosen anai bat da. Jesuita bera be ez zan izan atzian gelditzekua, harek pe ba-zituan bere zirikadak. Ezauna da Azkue, Euskaltzaindiko zuzendariakin, Erroman gertau jakona; eztakit zelako funziñuak zira-ta, kanonigotik berakorik ez ei eben lagatzen Capilla Sixtina-ra sartzen, eta Azkue zana, penaz ei zan Capilla Sixtina ikusi barik itxuli biarrez; baiña, hatan-horretan, gutxien uste eban lekuan, hara nun tope ein eban gure Galdosekin, eta zer pasatzen jakon kontau. Galdos jakiñaren gañian ipiñi zaniñan azkar jaso ei zituan anak. Sartu ei zan ate batetik eta handik lasterrera han

(1) Kopin, *миѣса*

(2) 1960, urtea geroztik hila da

azaldu ei zan eskuetan kanoniguaren soñekuak zituala, ta, eskerrak berari, Azkue jaunak kanonigu jantzita ikusi ei eban Capilla Sixtina. Hor, nundik izan eban Azkuek kanonigu izateko bidia. Hori gaiñera Aita Galdos zalako, ba, Galdo-txiki, bere anaia izan ba-litz, seguru gare Aita Santuaren erropak ingirauko zetsazena. Galdo-txiki, bera izatez txikia bazen be, ez eukan txatxarkeriarik.

Galdo-txiki ziri-sartze kontuan atzian gelditzekua ez-pazan be beti izaten zituan bere inguruan beste adar-jotzaille batzuek, axaxa emoten, bereren bat ein zeixan. Behin, trenian, Maltzan gelditxuta euazela, andenian zutiñik euan gizon morrozko bati; beti «badago bat» esanaz desafixuka ibiltzen zan Arrate-baillako bat ei zan. Lagunak tentau eban esanaz: «Hori bai hori gizona ta ez i, txiki ziztriñori». Galdo-txikik berriz azkar ipiñi zetsen trabesa; baietz hari matraillako bat emon, ta beste lagunok ezetz.

Han eguan beste gizon erraldoi-hori, andenian, trenerutz begira ta trena martxan hasi zanian, Galdo-txikik, trenetik, luzetu zetsan errebeskara bat ta han gelditxu zan gizon morrozkoa ikubilla altzau-ta senteillak jaurtzen, ta ez gaiñera San Juan eguneko arpegiakin. Baiña, gure Galdo-txikik trabesa irabazi.

Beste-bein, ba ei zan Eibarren holako gizon serixuan-serixoz grabia zan bat; aberatsa ei zan eta egunero pasiatzera juaten ei zan, makilla dotore bat eskuan ebala; baña orduango Eibarren ez izan iñor libratzen gaitzizenen batetik, ta nola jentia uskeria bategaitik uxatzen zebanetarikua zan, «Auspua» deitzen ei zetsen, ta ez ei zetsan ezerk su gehiago emoten berari «Auspua» deitziak baño. Baña, hainbat txarrago beretzat. Orduan, gaitzizena ontzat hartzen ez-eban guztieri adarjotze gehiago eitxen ei zetsen. Izan be, adarjotzalliak, adarra jotzekuak bihar ditu, eta honek minberatzen diranak izaten dira, ta ez jamonik eitxen ez-dabienak. Barriz, Galdo-txikirentzat nola e-zan dotorerik, aberatsik ta serixurik, hari be bereren bat eitia bururatu jakon.

Egun baten, Elgoibarko auspu-konpontzaille bati bialdu ei zetsan errekaia, juateko Eibarren ulexa lekutara, auspu bat euala konpontzeko ta. Juan zan auspu-konpontzaillia «Auspua»-nera. Auspua konpontzera etorrela esan ebanian, makilliakin aurrian hartuta atara eban kalera elgoibartar gizajua.

Baña, Galdo-txikiri be, bere azañak, guztiak ezetsen ondo urtetzen. Bein, holako fetxurixaren bat ein ei zetsan Elgoibar-

ko Artaso pelotariari, eta Galdo-txiki gizajuak kristonak hartu ei zitxuan.

Gero, beste bein, frontoian Artason pelota partidua ikusi ondoren, bertako gora-beherak kontatzen ziharduela, euren arteko batek esan ei eban: «Artasok gogor joten jok». Ta, Galdo-txikik: «Etxaukat nik iñork esan biharrik Artasok gogor joten dabena; ondo probauta jaukat».

LXXVII ZIRIKALARIARI, ZIRIKALARI-TERDI

Txomin, egun batian, aspamentuz beterik, lagunak zirrikatzen ebillen, eskuak igurtziaz, esanaz:

— Gaur afaitan haze perretxiku jana dakadan. Gure esnedunak hiru dozena perretxiku erregalau jeskuaz da.

Lagunak igarri zetsen eureri inbiria emon nahirik ebillena. Ta Txomin jua ondoren, euretariko bati gogoratu jakon transparent bat egitia. Alkarraitu ziran eta illuntzian bialdu eben mutiko bat Txominen etxera esanaz:

— Juari Txominen andriagana ta esaiok afaitarako gertu daukan perretxiku kazuelia emoteko; ze, kanpoko lagun batzuekin konpromisotxo bat daukala Txominek ta heurekin tabernan afalduko dabela. Ta gañera, heuri tropinatxo bat emoteko errekauna. Juari azkar, han haixelakuan, hemen.

Aguro (1) azaldu zan mutikua kazueliakin, barrez-barrez, Txominen andriak peseta bat propiña emon zetsala ta.

Egun haretan, Txominen lagunak afari ederra ein eben. Oindiok eztakiguna da, Txomin afaitara jua zanian, heuren etxean zer gertau zan.

LXXVIII ZERUKO ATE-ZAIN

San Pedrok ziñuan plaentxiatar bati:

— Komunerañok najoiak eta gelditu hari apurtxu batian ate-zain.

(1) Aguro, bizkor

Hor nundik nora ein zan, une baten baño ez-pada be, plaentziar bat zeruetako ate-zain. Han zan laster bat ate joka.

— Nor da?

— Rusiako bat naiz.

— Ba, hemen eztagok komunistentzako lekurik. Zuek ifrañura (1).

— Baiña... jauna...

— Zer jauna ta mauna. Ifrañura esan juat!

Handik gerotxuagora agertu zan beste bat, ha be ate-joka.

— Nor da?

— Amerikar bat.

— Hi purgatoriora, ta azkar gaiñera.

— Baña, gu, Aita Santuan lagunak gara barren...

— Zuek, Aita Santua ta mundua, «jazzakin» eta Kokakolakin nahastau dozuez. Purgatorioakin pozik egon eike.

Berriz be atia.

— Nor da?

— Camilo Ferreirus, gallegoa.

— Hi, Eibarrera.

LXXIX AJIA TA GIZONKERIA

Astelehen goiz baten han euan tallarrian Zozua deitzen zetsen bat sekulako ajiakin, zutiñik egon eziñik. Uezabak ikusi eban eta beragana urreratu zan:

— Gaur be ba-dok pa hik zeozer.

— Bai, atzo be «alondigako txakurrak» haginka ein jestan.

— Sarri pasatzen jaz iri halakuak, hori dok familixako gizonan xaxaria; astelehen guztietan bardin. Gaiñera, hiri medikuak ezeuan ba edana debekatu.

— Neurritik edateko bakarrik esan jestan neri, ta nik, esana betetzarren, basotik edan biharrian azunbreko neurritik edaten juat.

— Bai ba, ta gero hauxe, ajia galanta, gorputza ondatu, di-

(1) Ifrañua, infernua

rua galdu ta osasuna makaldu; lotsatu be ezaiz eitzen gaiñera.
— Ajiagatik lotsatu? Heuk sekula eztok ajerik eukitzen ala?
— Nik, ez!
— Bueno, bueno; heuretako txarrago, nik ez najuan hain-
beste esaterik nahi, baiña ganauak pe, astelehenetan, etxuek ajer-
rik eukitzen.

LXXX
**LETE TA IÑURRIETA, PLAENTZIAKO
BERTSOLARIAK**

Plaentziako herria, hain umoretsua izanik, ezin zeikian bertsolarik barik egon. Ez neuke ukatuko, umorian aldetik, Txirritan eskolia be Plaentzia izango ez zanik. Plaentziatarren haiñako zirikalariarik ezta sortu Euskalerra guztian. Bertako zenbait bertso ezautzeko Juan Jose Lete eta Benantzio Iñurrieta ekarriko ditut (1).

«Iriarena» bertso famatuak, alde guztietan ezautzen dira; donostiarrak zirrikatzeko kantatzen dira. Baiña, eibartarrak, plaentziatarrentzako diran moduan kantatzen dituez. Behin, eibartar bat kantatzen hasi zanian:

*«Sekula ere ezta sartuko
plaentziatarrik zeruan,
ez duelako meriturikan
irabazitzen munduan...»*

Lete-k laster asmau eban erantzuna:

*Hau entzutian, plaentziatarra,
San Pedro-gana juan zuan,
eta esan jotsan: Parkatu jauna
damuturik naiz gaurkuan;
umore oneko dantza zalea
beti izan nintzan munduan,
hargatik ezin geldirik egon
«Irikuaren» soiñuan.*

(1) Iñaki Lete, nere adiskide ta Juan Jose zanaren semeari eskerrak, bertso honak gorde izan dira.

*Irri-parrez da arpegi alaiz
dio San Pedrok orduan:
Sosega zaitetz, parkatzen dizut,
exeri lehengo lekuan;
zu bezelako gizon alaiak
behar ditugu zeruan.
Plaentziatarra, gelditu zaitetz
betiko nere onduan. (1)*

Donostiarrak pe, bada ez-pada, ikasi deitezela bertso honek, iñoizko denporan defenditzerik nahi izanezkero be.

Lete ta Iñurrieta lagun zaharrak, gerrateak sakabanatu zitudan munduan zihar. Urte batzuek pasauta, Iñurrietak jo eban etxerutz; baiña, Lete bere lagunak ez eban izan aukerarik berri-za. Heuren kartarik gehienak alkarri bertsuetan egiñak dira, eta plaentziar onak ziranez, umoria ezin faltatu.

Letek, bere batian, esaten zetsan Iñurrietari, ez eukala berak aiñako bertsuetarako etorririk: «Bertsotan erantzun nahi nizek baiña... nere tellatupeko ganbara zaharrian poxpolua itzali dek nunbait eta etzeok ispiraziorik...» Baña ondoren hau lutzeten detsa bere kartia amaitzeko:

*Jaso ditudan hire bertsoak
oso ederki egiñak
Iñurrietan ateraldiak
beti ohi dituk berdiñak...
Ikusi diat jarri haizala
bertso lanean nagusi,
jardun ta jardun egiñagaitik
nik ezin diat ikasi;
maixu haizala igartzen diat,
nik hobe diat etsi.
Jarrai nahi ba'dek ondoren baña
ni baniñoak igesi...*

Iñurrieta-n erantzuna hau izan zan:

- (1) Bai Plaentzian ta bai Eibarren, bertsogiñan hasten diranian Gipuzkoako euskerarako joera dabe. Berdiña gertatzen da Bizkaiko herri askotan be, ta Gipuzkoako bertsolariak gehiago zabaltzen diralako izan bihar da ohituera hori.

*Hartu dedala adierazteko
bertso hau jartzera nua,
aitzaki batzuk hasieran baiña
ondo daukazu burua
prosan hasi-ta bertsoz amaituz,
zu, neretzat eredia,
poxpolorikan ez dezu baña
bai horraitiok txiskerua.*

Iñurrietari, kartzelatik urten berri, karteria ostu ei zetsen eta hara zelan aitzen emon zetsen alkarri, lapurretiaren gora-behera guztiak eta zerbait geitxuago, bertsuetan idatzitako kartetan:

Letek:

*Diru gehiegi erabiltzea
sarritan kaltegarria,
hala ere, berriz, ondo gordeta
ez ba'dago karteria.
Joxe Leonek, atzo illuntzian
eman ziaken berria,
pena hartu diat Benantziori
gauza hori gertatzia.*

Iñurrietak:

*Zorioneko diru poltsia
ziradelako arrapatu
hasarre txamar ibilli naiz-ta
hori ezin neike ukatu,
mundu honetan poza ta penak
danak bihar dira hartu.
Txotxolon batek billatu zidan
t'hala ere ez nintzan ohartu.
Guzia garbi esan nahi dizut
jakitun ein zeralako,
lehenago ere gertatu dira
lurrian hainbat holako.
Horraitik neri gerta zaidanaz
bentajan naiz aterako
kartzelako zertifikaduak
eraman zizkidalako.
Horra nundikan etorri leiken*

*gizonaren zoriona,
tamalgarria zan ba benetan
espetxeko oroimena;
orain berriro gizon garbia
onrraua eta zuzena,
arrotzen ere hasi naiz, ote
naizen danetan onena.*

Plaentzian nola eztan iñor gaitzizenik barik, Letetarrak «Sakristauanekuak» ziran ta Iñurrietatarrak «Santuanekuak». Eta, alkarren bertsolaritzarako trebetasuna goratzen hasi ziran batian hara zertaraño heldu ziran:

Letek:

*Nahiago nitek zerbait baneki
gaur hiri erantzuteko,
larri-aldi hau zetorkidanik
ez nian uste nik asko.
Ni ez nauk iñor bertso lanian
hirekin jarraitutzeko,
gehiago haiz ta obeitzen diat
besterik ez diat kantauko.*

Iñurrietak:

*Zure bertsoak eragin dit gaur
zarrada izugarrizko,
gehiago danak gutxiago danai
obeitzen dio agizko,
lagun zahar maite bihotzekoa
ez dago hainbeste arrisko,
ni apaizera iritxi ezin da
zu aintzinatik obispo.*

Letek:

*Poz eman didan notizia bat
hartu diat igandikan,
ez netxekian orain artean
obispua nintzanikan...
Berandua dek neri emateko
obispo nonbramentua,
hiru, oraindik, ein berri dituk (1)*

(1) Bizkai, Gipuzkoetan obispoak egin barriak ziralako

*nun zioek ba oaiñ lekua?...
Monagillua izandua nauk,
ez nauk igo hortik gora,
baiña, ez diat nai izan obispo
Euskalerritik kanpora.
Hi bai haizela agintaria
patxara ederrekua,
apaizera iritxi ez baiña
kolpetik Aita-Santua.*

Iñurrietak:

*Hurbil luzaro bizitu giñan
alkar ezagutu arte
ikusten danez ordutik hona
etzera aldatu zu ba'te,
eskuan euki-ta etzenduan nahi
lehenago izan alkate (1),
orain obispo nahi ez ba'dezu
sakristau gelditu zaite.*

*Uste gabetan pelotan ere
sarri galtzen da tantoa,
zure bigarren bertso horretan
sartu dirazu zirikoa,
lehenagotik ere ba'nekin nik
nintzala linajekua,
ni baiño lehenago nere aitona
izan zan Aita-Santua.*

Letek:

*Jerarkietan orain jetxi nauk
azkenengo maillaraño,
nahiago diat sakristau izan
alkate ta obispo baiño...
Gauzak egoki gelditu dituk,
bakoitza bere tokian,
izanduko nauk sakristau, baiña...
Aita-Santua'n azpian.*

Letek, heriotzara inguratu zanian be ez eban umorerik gal-

(1) Lehenago, errepublika denporan, Plaentziako alkate izatia ukatu ei eban; hori dala ta sartzen detsa Iñurrietak ziri hori.

du ta bere azkenengoetako kartetan hara zer irakortzen dogun:

*Eztula behar dik izan
guretzat laguna,
eztula ixildu ezkeru
jun dek eztulduna...*

LXXXI AINGIRIA LABANA DALA

Peskan ziharduala arrapau eban izugarrizko aingira bat, ederra, haundia ta gizenaz gañera aingira guztien bezelako laban-labana.

Eta nola lanaren zarata txarrak ziran Plaentzian, «pelotia» eitxe alde, bere lagun bati esan zetsan eruateko ha aingira fabrikako nausiarri.

Handik hamabost bat egunera, biharrik ezala-ta, beste batzuen artian bota eben, fabrikatik, gure gizon hori.

Eta bere lagunagana juan da, honela diño hasarre bizian:

— Aingira irristakor madarikatua! Despatxau najuek ba... ta ondo ein jostek gañera. Aingira zikin bat dala ta eztala, neuk akordau erain jotxet eta... Bai,... beinke...; aingiria labana dala!

LXXXII MEDIKUA HARRITXURIK

Sartu zan geixo bat medikuaren konsulta-lekuan. Erreko-nozidu dau, ta esatetza:

— Aspaldi al zabiz geixorik?

— Bai jauna, ta mediku askokin ibilli naiz gañera. Batzuegandik etsipena be hartu dot; baiña nik oindiok bizitzia nahi neuke.

— Takorri (tabako) asko erretzen al dozu?

— Ez, jauna; nere bizi guztian eztot erre.

— Ta, edan?

— Edan be ez.

— Zuk, bihar ba-da, larregi jango dozu.

— Ez ba, beti izan naiz jatun txikia.

— Jokuan larregi ein eta erretiro txarrak edo izango ditxuzu, seguramente.

— Ez ba, jauna; egundo ez nahiz izan jokalarixa ta beti goi-gago oheratu izan naiz.

— Bueno; ta... andrakumiekin ibiltzen al zara?

— Ez; eztot holako bizio txarrik.

— Orduan zuk, ezer ez eitxekotan, zertarako nahi dozu bizi?

LXXXIII ARATOSTE BATZUETAN

Txirixo-kalian bizi ei zan Batista kojua, Eibarren kaxagiñik onenatarikua, zaharrak diñuenez.

Jan-edanian ta umore onian parerik bakua, ta herriko autuetan aurrenengua. Horraitxiok ez ei zan beste jan ta edan zale asko bezin alperra. Bihargiña ei zan. Alper batek esango leukian bezela: gizajo bat; beste ezertarako gauza eztanak egiten ei dau biharra.

Ez ei zan Eibarren katurik pe ha ezagutzen ez ebanik: berbetan zelebria, beti barria darixola, ta herriko jai ta jolas gutietan aurrenengo tanboliña. Saltsia nun, Batista kojua han.

Aratoste batzuetan koko (1) jantzia nahi ei eban, baiña iñok ez igartzeko moduan, eta hori ezan gauza erreza. Bere errena, bera lako barregarria zan, eta ez-euan ha disimulatzerik.

Zelan jantzi, jentia ez igartzeko? Ha zan buru haustia.

Larregi ekian berak, nahiz tximiño jantzi edo odoloste jantzi, urtero moduan, kalera azaldu orduko ezautuko ebena.

Honetan, bururatu jakon asmu on bat: Untzagako plazara agertzia Batista kojotzat papalaria (2) egiñaz.

Arpegian zirri-borro batzuek ein da, atera ei zan kalera, ta herri guztia harriturik gelditu ei zan. Koko harek haiñ ei eban Batista kojuaaren aide berdintsua; haren errenkako ibillia ta haiñ antzerako arpegia; edozeiñek ber-bera zela pentsatzeko moduan. Haretzek bai eukala bere tajuria. Ez ei eukan meritu makala

(1) Koko, *disfraz*, koko-jantzi, *disfrazar*

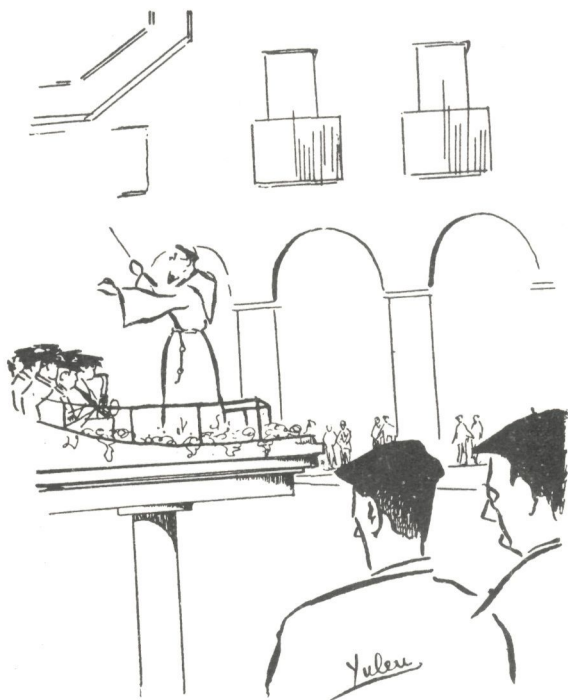
(2) Papalaria, antz ematea egiñ, *imitación*

Batista kojuan papelaria haiñ ederto eitiak.

Kokotzat ebillen Batista kojua. Danen barregarri izan bazan be, Batista kojuak berak ez ei eban gutxi gozau aratoste haretan.

LXXXIV
AITA DONOSTIA EIBARREN

Aita Donostia, oin dala urte asko Eibarrera etorri zan konferentzia bat emotera. Kaputxino harek eukan bizkortasunak,

harrituta laga eban Eibarko jentia; berak berba ta berak bandia dirijidu.

Etorri aurretik batedon-batzuek kontau bihar izan zetsen Eibarren «gorri» asko zeuala ta kontuz ibiltzeko. Baña, Aita Donostia praile jatorrak ezaban eibartarrontzako uste txarrrik eta Untzagako kieskuen trankil-asko dirijidu eban herriko bandia. Bakar-bakarrik, eibartar zelebrenen batek, Aita Donostia bere batutia altzatzen ikusi ebanian, esan ei eban: «Bixar egualdi ona; prailletxuak makillatxua gorutz altzau jok-eta».

LXXXV HAUNDIKERIZKO TAILLAR BAT

Eztakit egia izango dan, baña diñuena da behintzat. Aintziñako Eibar haretako taillar batian sozio bi ei ziran. Lelengo taillarra, eskillarape batian ein ei eben sozio biok, baña kanpoko itxuretan ez ei zeбен txatxarkeriarik; haren artian dana haundikeria edo haundi nahia ei zan.

Taillarrian norbait sartu zanian, ha sartzeko lekua eingo ban han heuretariko batek urten bihar izaten ei eban. Baiña heuren karta-buruetan, sekulako fabrika galant bat agertzen ei zan, tximiña haundiak keia dariola zituala; ta horrez gaiñera, hango trenak, arioplanuak eta itsas-ontziak ez ei ekan akaburik. Ta, dana zertarako ta galtzatorratzak eta tronpa-puntak egiteko. Horrez gaiñera, enkarguz, edozelango biharrak hartzen zitxuen. Hartu bai, naiz ta erlojuak pe, hartu bai baintzat; gero urten, nork daki zerk urtego eban.

Eta, iñoiz, heuretariko batek Eibartik kanpora osteraren bat ein bihar zebanian, sonbreru ta guzti juaten ei zan. Behin, horrelako biaje batera urten zanian, eskeko batek dirua eskatu ei zetsan, eta gure haundikerizko uezaba horrek, erantzun ei zetsan: «Gero, ni ez naiz itxuratik begiratzekua».

Suerte on bat izan ei zeбен eta taillar haunditxuago baten jabe ein ei ziran. Hogeï metro kuadrau inguru ei zeukazen baña bai ondo aprobe txauta: atiari takillatxo bat eregi ei zetsen eta bere parian, sei metro kuadrau inguruko, oholezko departamentuxo bat ofizinatzat, ta barrukaldian taillarra.

Taillarrian uezaba biak egiten ei eben biharra, ankiakin erainda ibiltzen zan tornu zahar bat eta firi-fara batian. Barautsak (1), epaikiak (2) ta gaiñerako erremintxa guztiak epetakuak ei zituen. Ofizinan berriz, eskribitzeko-makiña moduko batekin neskato bat eukitzen ei eben; ez ei zekian makiñan eskribitzen baiña bai berak bete biharrezko leziñuak ondo hartuta ei euan; bajaranteren bat edo azaltzen zanian eta uezabagaitik preguntau; taillarrera ostera bat eiten ei zeban —hango taillar guztia oholetik bestalderakua zan; guztiz lau metro kuadrau edo—; ta handik aldi batera agertzen ei zan esanaz: «Ba, taillarretan zihar ibilli naiz baiña eztot topatzen uezabarik; ibilli naiz makiñetan, almalenian, akabatzaletan, ta beste toki batzuetan, baiña eiñak-eiñ ezin izan dot billau. Naiko ba-zendu geruago etorri edo pixkatian itxain, hiru edo lau bihargin bialduko nituke bere billa. Automobillian norabait jua ez-pada behintzat, ze iñoiz ba-daki iñori aitzen emon barik urtetzen. Ba-dakizu ba, zeregin asko ta buru-hauste haundiak izaten ditxu, ta gauzak sarri aztutzen jakoz». Ta hori gertatzen zen artian, bestia han egoten ei zan, oholen bestaldian, tornuan, ankiari gora ta bera eragiñaz, izardi batian.

Baiña, herrietan gaitza da gauzak ixilik eukitzen eta beti zabaltzen dira zurrumurruak. Behin, Plaentziako bajarantera zirikalari bat, han sartu ei zan ta neskiak holako erretolika luze batzuek soltau ondoren, konsegidu ei eban uezaborrekin egotia, ta esan ei zetsan: «Baña, zuek zer egiten dozue: biharra ala teatrua».

Gaur, bihar bada, itxuriari begiratzeko moduko aberatsen batzuek izango dira. Nork daki?

LXXXVI EZKONDUEN GAUZAK

Mateo be ezkondu aurrian ez zan peskarako zalia, baiña ezkondu zanetik, bizi modua aldatze horrek bere izate guztia aldatu ei eban.

(1) Barautsa, *broca*

(2) Epaiki, *sierra*

Lagun artera ez zala azaltzen ta behin bere lagunok esan ei zetsen:

— Zer pasatzen jak, Mateo? Lagun artera agertzeko zaletasuna galdu ta peskarakua hartu al dok?

— Hauxe dok hauxe... afiziñorik ez da peskan ein bihar. Ai! gizajuok, ez al jatsue bururatuko ezkontzerikan, bestela hor ikusiko zaitxuet kaiña banakin edo beste zezerkin andriari iges eite alde. Andriari iges ein al dabena ez dok gizona makurra.

LXXXVII MORROI BIZKORRA

Basarri haretan, jai egun batian, kalera jetxi biharra zeuan. Eta basarritarrak, zelan noiz nai ez dabienez izaten holako aukerarik, pozik jotzen dabe kale alderutz. Baiña, jakiña, basarriko lanak egiten be norbait gelditu bihar eta morroi argia honela eskindu zan bere nausiari:

— Beno, kalera neu juango naiz, ala hemen zeu geldituko zara?

LXXXVIII IRETARGIAN GIZONAK?

Matxin eta Txomin astronomiaz berbetan ziharduelako ez harritu irakorle.

Biak ziran eskola bakuak, baiña buruan falta eben albidea miñian euken; baita gañezka be.

Makiña bat izar ahotan erabilli ondoren, illargira jo eben. Txominek, iretargian (1) gizonak bizi zirala esan eban. Ta Matxinek harrituta:

— Tira, tira, hori baiño gizon gehiago hintzalakuan najean. Gizonak zelan egongo dituk pa iretargian, oindiok «Sputnik»-ean txakurra bialtzerik be ezin juek asmau-ta (2).

(1) Hillargia, iretargia Eibarren

(2) Hau idatzi zenean oraindik ez zan gizonik hillargira heldu

— Hik esangoztak neri. Han bertako gizonak dagozak, nik liburu batian irakorri najuan, jakintsu batek eskribituta gaiñera.

— Bai ete? —erantzun zetsan Matxinek barrez-barrez, tranpan arrapau ebala pentsaurik—. Ai, ai-ai, asto berinkatua, sinistu eiten dok gaiñera; zelan biziko dituk ba iretargian gizonak? ze, iretargia gatzatzen danian nora juaten dituk ba?

LXXXIX EUKAN DANA...

Lagun batak bestiari:

- Uleixak (Urliak), eukan dana laga jetsak ospitalari.
- Zenbat?
- Zortzi seme.

XC ZER DAU ZAHARTZAROAK?

Aurreragokuan aitxatu dogun Eibarren egin zan *Euskaltzalien Batzar* horretan bertsolarien txapelketa be izan zan, eta gehienok dakizuen letxe, Uztapide atara zan txapeldun. Amaieran asko pillatu ziran berari zorionak emon nahian, ta haretariko batek esan zetsan:

— Ederto Uztapide, hori dok hori!; zaharrago ta gogorrago.

Bestian erantzuna:

— Bai; hezurrak.

XCI TXINA-KUAK BAIÑO OKERRAGO

Igazko urtian (1) Eibarren egin ziran *Euskaltzalien Batzarretan*, hainbat euskal-jai ederren tartian umientzako sariketak

(1) 1959an

pe egon ziran. Ume asko presentau ziran eta barruan danentzako lain leku ez euala-ta kanpuan ein biharrian azaldu ziran. Hotz haundia euan arratsalde haretan ta umiok eta mahaiko egiten ebenak hotzez dardaraka pasau eben arratsalde guztia. Mahai-buru, Larrañaga obispo jauna egon zan, Txina-ko Pinglian-dik bialdutakua. Egoera ha ikusita, plaentziatarren batek laster zabaldu eban autua, esanaz:

— Mutillak, Txina-n gorriak erre ez ebena, eibartarrok hoztak hil bihar juek. Pentsatzen juat eze, honek eibartarrok, ifrañuko Patxi (1) bera baiño gorriauk dirala.

XCII BESTIA LEHENAGO

Eibarko estaziñuan gertau zan. Heldu zan bat azken orduan, aintzitziketan, eskuetan sobria zeroiala. Bilborako prixako karta bat ei zan. Gizonori hasi zan Bilbora zoianen baten billa.

Han euan Periko, Bilbora sarri juaten zana, ta gure gizonorrek laster ikusi eban, danak duako errekadistatzat hartzen ebena. Bestiak hasarre txamar esan zetsan ez ebala nahi eruan.

Berriz be, erregutzen:

— Hi, Periko, parkatik baiña erreka hau prixa-prixakua dok.

Baiña, nola aspertuta eun beti holako prixakuak egiten, ez eukan gogorik ta honela biribildu zetsan bere erantzuna:

— Hain prixakua ba-dok, juari makiñistiagana, ha ni baiño lehenago helduko dok Bilbora.

XCIII EUSKERAREN BERRIAK

Bada Plaentzian gizon bat herriko guztiak jakituntzat daukena; baiña, jakintsu gehienen antzera «despistau» haundi bat ei da.

(1) Ifrañuko Patxi (inpernuko Patxi), *demoniuari* esaten jako Eibarren

Ez dau izan bihar tabernazalia, baiña iñoiz, lagunekin ibiltze alde edo, txikito bat edo beste edaten ei ditu. Diñenez, behin tabernan lagunegaz berbetan ziharduala eskutik basua jau-si ei jakon ta laguneri begira galdetu ei eban: «Zer, mutillak, basua naukan eskuetan ala?» Eta beste holako milla kontatzen ditzue beragaitik.

Jakitsuna danez, asko juaten ei jakoz, hau ta bestia ta harutzagokua preguntez.

Behin, berekautan euala, bat juan ei jakon, ta bat-batian soltau ei zetsan:

— Hi, euskeriak zenbat urte jaukaz?

— Etxakiat; gerratian juzgauan ta elizan jaiotzen errejistruak erre zitxuan ta ez dok erreza izango zeñek zenbat urte dauka-zen erabagitzia.

Beste behin; beste galdera bat egin ei zetsen:

— Hik uste dok euskeria hil ingo dala?

— Hor ba, nik geixorik zanik pe ez naekian.

Beste bat juan jakon esanaz:

— Hi, eztabaida gogor bat jaukagu ta bihar bada hik erabagi eike. Euskeria nundik datok?

— Nundik datorren? Nik ez naekian biajian zanik.

XCIV TXIMIÑUAK BIHARGIN

Eiarko taillar batian, beste askotan moduan, errekadista eitxen eban mutilla tonto txamarra zan eta bere taillarreko bihargiñak, edo uezabak heurak, beti asmatzen eben zerbait berari adarra jote alde.

Behin, kontra-maixuak, deitu ta esan zetsan:

— Hi, Erdo; juari Amaña soplestisiagana eta esaiok hau: Bihargiñak karu urtetzeskuela ta Brasil-dikan tximiñuak ekartzeko idean gabizela. Tximiñuari biharrian erakustia erreza izan bihar dala, ta ganoraz erakutsi ezkeru, zelan jornalik pagau bihar ez jakuen, otxinak (1) eitxeko bidia izango dogula. Tximi-

(1) Otxinak ein, dirua ein, aberastu

ñueri abillanak, urrak, ezkurak, naranja azalak eta horretariko zaburriak emon ezkeron nahikua dabiela, ta, hemendik aurrera, mezedez, naranjen ta platanuen azalak gordetzeko; falta eingo deskuela-ta.

Erdok, ixil-ixilik danak entzun zitxuan ta gehiagoko barik juan zan bere errekaura, ziria sartzia nahi zetsenik pe konturatu barik.

Handik ordu betera, hemen dator gure Erdo erantzunagaz.
— Zu; Amañak esan desta, bialtzeko naranjak eta plata-

XCV MONOPOLIUA?

Aiskide batak bestiari:

— Zer demontre ditzut oingo takorriak (tabakuak). Oillo-saldia edo dalako horrek eztarri guztia pikatzen jok, horrek aintziñako txortabarrak (1) baiño txarraguak ditzut; ta barriz, beste Txesterrok azkarriagoak ditzut oindiok, honek kriston buruko-miña egiten juek.

— Tabakaleria, aspirina fabrikaren batekin alkartuta egongo dok eta.

XCVI BEZERUAK EZ GALTZEKO BIDE ON BAT

Euskaldunok, tratu kontuan ba-daukagu zer ikasi. Zintzuak izango gara, baiña zintzuak izanarren berbetan takar txamarrak gara, ta batian irabazten doguna bestian galtzen dogu. Hara, behin, Eibarko denda batian zer gertau zan:

Kataluñako biajante bat euan dendariakin tratuan ta sartu zan bezero bat.

— «Txinbo» jaboirik bai al dakazue? —galdetu eban bezeruak.

— Ez —erantzun zetsan dendariak—, «Txinbo»-rik eztaukagu.

Ta, abixau zan bezerua beste dendaren batera. Aldeta gero, katalanak diñotsa dendariari:

— Zure bezeruekin beti holan jokatzen ba-dozu laster gel-dituko zara heurak barik.

— Bai ete? Hola uste al dozu? Eta zer ein neike ba eskatutako gauza bat ez dakadanian?

— Gauzaren bat ezta kazunian, ezetz esatia baiño askoz be hobe da antzerakuak eskeñi. Ta «Txinbo» ez eukitzera, «Bilo-

(1) Txortabarra, (abar-sorta), aintzinako takorri merke bati Eibarren.

re», «Lagarto» ta beste jaboï klase batzuek ba-dituzula esan, ta «Txinbo» bezin onak edo hobiak dirala esan. Ta holan, zure bezeruak eztabe ikasiko beste dendaren baterako biderik. Zeurre hobe-biarrez esate-tsut (esaten deutsut).

— Errazoia dozu gaiñera; izan be, ohitura arlote txamarrak ditzugu. Urrengo holan iñor datorrenian jakingo dot pa zelan berba ein, bai horixe.

Biajantiak alde-ta handik gerora be ziñuan berekautan: «Honek katalanok, izan be, jaiotzatik dira tratulari aproposak, lau berbatan haze ikaskizuna izan dodan. Ez ba; hemendik aurre-ra, gure etxetik ez da juango iñor ezer barik».

Ez zan egun asko pasau. Sartu zan bezero bat dendara ta:

— Zu, papel «ijienikorik» ba-daukazue?

— Ez, papel «ijienikorik» eztaukagu; baña, horren orde-z, nahi ba-zenduke, liz-papel (1) latza ta leuna daukaguz, eder-ederrak dira.

XCVII NI TXAPELDUN NAIZENIAN...

Eibarren, ba zan erregaldarian lazkotxe burua eukan bat. Herrian naikua berbakizun ipintzen ebana, Joxio buru haundia. Gizajuaren «ganbaria» zala ta amaika jardun ta amaika eztabaida izaten ziran. Baita iñoiz berari preguntau be, ia baibenen bat izaten ebanian zelan maniatzen zan jausi barik egoteko; beste batzuek, ia buruko-miñak eukanian zenbat aspirina hartu bihar izaten zitxuan; eta horrelakuak.

Behin, pelukeria batian ulia mozten euala, sartu zan beste bezero bat eta barrukaldera begiratu ta «Bihar arte» esan da alde eban. Orduan ule-batzalliak:

— Hi, Manu, hauxen bakarrik daukak aurretik.

— Horretxegaitik pa, bihar arteraiño ba-daukak.

Urte mordoxka bat da Eibarren pelotari on bat sortu zala; bakarrik, egarriak hartzen eban estu, ez hemengo uran egarriak, Rjoja-kuanak baiño. Hala ta guzti be, danak espero eben txapeldun izatera helduko zala, ta berak pe bai itxura zanez; ba,

(1) Liz-papel, *papel de lija*

behin, enpresariuari esan ei zetsan;

— Zu, ni iñoizko denporan txapeldun izatera heltzen ba-naiz, Joxio buru-aundixan txapela edo bestela bere neurriko bat nai neuke.

— Zer dala-ta baña? —preguntau zetsan enpresario jaunak.

— Ba, Joxio buru-haundixan txapelak barrukaldetik daroian ugalakin gerriko bat egitia nahi neuke.

XCVIII PLAENTZIAKO SOBRANTIAK

Artadi, izen haundiko medikuaz gañera, Plaentzia osuan errespetagarri maitatzen daben gizon bat da. Behin, Jilanian kafia frankil hartzeko asmuetan urten eban etxetik. Baiña, Jilanian gaillego kuadrilla batek meriandia ebela-ta, eiñalako orruetan ebizen, euren ustietan ondo kantatzen ebelakuan. Eta Artadi han euan gaillego artian, tripak jaten.

Haren arteko batek urtetxuak zeroiazzen Plaentzian ta ez ba-karrik herri guztia ezautu, euskeraz be ederki eitxen eban. Gaillegu hori konturatu zan Artadi jauna zerbaitx hasarre edo zala ta. Plaentziako ohiturak zekixazenez, ta batez be herri guztiak medikuari zetsan errespetua; mahaitik jaiki ta juan zan Artadi jaunagana.

— Artadi jauna, faltatzen al gare?

— Faltatzen ez, sobratzen zagoze!

XCIX BURUA ARGI TA ANKAK MOTEL

Egun-sentitik illunabarreraiño izardi patsa darixola erbitan ibilliarren, bere erbi-txakur ta guzti be, gure Pernando gizajuak ez eban erbi aztarranik be atara, halako domeka haretan. Baiña, gauzak halaxen izaten ei dira-ta, illuntzian etxerutz zetorrela, hara nun, bere txakurra zaunkada batian asten jakon; baiña batetik berandutxo zalako be bai eta bestetik gogo larregi ez-

ebalako, ez berak eta ez txakurrak, ez eben kasu egiteko adore-rik. Eten da bai zegozen, egun osuan ibilli ta ibilli ein ondoren. Berekautan esan eban: «Bihar goizian neuk konponduko haut». Ta esan da ein. Etxera juatiari bertan-bera laga-ta, lelengo billau eban basarrian: «Eup!», egiñaz sukalderaño sartu zan. Etxeko-andria bere alabarik gaztenakin afaria maniatzen ziharduan leku ber-bertaraño.

— Gabon! etxeko-andre.

— Bai zuri be, gabon Jaungoikuak deizula. Zer dakarzu gizon?

— Ba, sapai baztarrian neretzako ta nere txakur honentzako lain leku ba ote dozun jakin nahi neuke. Ibiltzeko be ixa gauza ez garala gatoz da.

— Bai gizona, hainbeste eingo al dogu. Ta, afaltzeko ezer ba al dozue?

— Gogo ona ez al da naikua?

— Tira ba, pixkatian egon zaitez eta dana gertauko detsut.

Bai berak eta bai bere txakurrak, afariori gogo ederragaz iruntsi eben. Ta gero, sapaian ez-ezik, ohe bigun goxoan etzin zan gure Pernando, sukalde ondoko kuartu batian.

Baiña neskatotxoa ataurre bertatik pasau zan baten, ikusi eban ate-zirriztutik, burua oiñaldian (piecera) zeukala, ta anak burualdian. Eta harritura amagana juanik, esan zetsan, ha gizon-ha zoratuta edo euala. Izan be ha egoera ezan hain legez-kua. Ta etxeko-andriak, lelengo atian hots egiñaz, esan zetsan:

— Gizon, baiña zer dozu holan ohian egoteko?

Eta Pernandok, nasai asko:

— Zer ba? Anak burukuan duakadazelako? Zer uste dozu ba zuk, nik burua daukatela kantzauta la? Nik anak daukadaz kantzauta, anak!

C

BATA ZU TA BESTIA NI

Ipuin hau Esopo-ri be irakorria da. Baiña, Gertzia-ko ipuin-lari harek nun jasoko eban ba Plaentzian izan ezik? Inbestigaziño bat eingo balitz, jakingo genduke Esopo Plaentzian zihar

ibilli zala, ipuin batzen; bai horixe. Izan be, herri zelebren honetan getatzen eztanik ezta beste inon be gertatzen. Hala da izan be, eta plaentziarrak harro-harro azaltzen dira mundu aurrian, eurak diñuen ez ei da edozein plaentziarra, bestela ikusi besterik ez dagola, mundu honetan hainbeste milla-milloi bizi dirala ta plazentziarrak lau milla be eztirala. Horixe bai edozein ez dirana.

Baiña, horraitxiok, hemen be ezta dana poza ta barria, bestela ikusi deigun andra-gizon honen gertaera. Esopok beretzako hartu ba-eban be, hau Plaentziakua beintzat; eibartarriori umiak giñala gure auzokotzat erakutsi zeskuen, eta holan izango da. Edo, Esopo plaentziarra ez ete zan gero? Colón be hemengua zala diñue ta...

Noian kontatzera zitz ta bitz. Eta, emakumiok parkatu oin be zuek txar laga biharra. Nik ahal dakit zergaitik, baiña beti andrak dozue kulpia; Mejikon be gizonetzkeri «txarro» deitzen detse ta emakumieri «txarra». Diñuenian, zerbaitegatik izango da...

Kaxkurrio ta bere andria, bata zu ta bestia ni, beti zebizen eztabaidan. Gizonak zerbaite edan be eitxen eban-da; bestiari berriez axaxa (1) emoteko ezertxo be bihar ez.

Andriak gizonari, mozkortuta zolan bakotxian eiñalako erro-sarixo baten asten jakon: «Hori da xaxaria..., hau ezta etxeko jiria..., hori ahal da ba etxeko gizonan ganoria ta errespetua..., zuk ein bihar dozu, etxia hustu ta tabernia aberastu. Baña; ez, holan ezta; egunen baten ein bihar dot eitxekoren bat. Bai. Egunen batian botako dot nere burua ibaira ta kitto».

Beti holan zebillen, baiña Kaxkurrio be ezan mutua, honek pe mingaiña ez eban geldirik eukitzeko ta berak pe esaten zetsatzen sekulakuak. Olixua ta binagria, botilla batian sartuarren ezin alkartu. Horrelakua zan Kaxkurrio ta Antoniren ezkondu biharraren ondorena.

Egun batian, sarri bezala, Kaxkurrio etxian sartu zan egundoko laupardiakin (2); eta, andriak, ikusi orduko:

- Mozkor! Mozkor! Halako mozkor!...
- Ixildu zaitetz; txoliñori —esan zetsan Kaxkurriok.
- Zer? Neu ixiltzeko gañera? Zu mozkorti bat besterik ezara

(1) Axaxa, *azuzar*

(2) Mozkorra

ta neu ixildu? Baiña? egunen batian ixilduko naiz ba egundoko.

— Holan gertauko ba-litz, orduan bai izango nintzala ni zoriontsu.

— Zoriontsu diñozu; zoriontsu? Berialaxe bota bihar dot nere burua ibaira...

— Jardun bai.

Gehiagoko barik, bentania zabalduta, bota eban bere burua ibaira.

— Iño! —diño Kaxkurriok berekautan—, esan eta egin gainera! Ez najuan uste. Andra txarra zuan baiña holan ezingo juat abandonau.

Hartu eban farola ta billa urten zan. Bitxarte ta ezkutuna guztiak ikusiaz, ba-zoian ibai bazterretik gora. Horretan, tope ein dau Peru ta Txominekin eta preguntau detse:

— Zer arraio darabik, Kaxkurrio? Angulatan ez horraitiok!

— Ixildu zakidaz! Nere andra ziztriñak bere burua bota jok ibaira eta hemen nabik topatzen ete dodan.

— Baiña, Kaxkurrio... Osintxurutz (1) oia? Eztakik ala ibaia Maltzarutz doiala ta ur-korrontak berutz eruango ebala?

— Bai zera! Ezaun dok nere andria eztozuela ezautzen. Ez dakizue ondotxo haren «kontrako joera». Oin be, ziur naok, neri kontra egitiarren gora eingo ebala.

CI TRANPIA!

Ilunabarra zan. Plaentziako basarri batera heldu zan gizon bat eta hasi da ate joka.

— Nor da? —barrukaldetik.

— «Iberduero»-ko ispetoria naiz eta atia zabaldizu.

— Ba... pixkatian itxaizu, tranpia kendu biot eta.

— Zer!? Tranpia kendu biozula (bear dozula) ta itxaitzeko? Ez horraitxiok!

Indarka batian atiori zabaldu eban ta batera-batera jausi zan tranpa-zulotik kortako zimaaur artera.

(1) Osintxu (*Los Mártires*), Plaentziatik gorutz dago ta Maltza berutz.

CII SEKULAKO ZULUA

Ardibaltza juan zan zapatak eroatera. Eta ortozik hasi zan zapatak probatzen. Zapatariari grazia ein zetsan, itxuria; eta holan esan zetsan Ardibaltzari:

— Horrek, amak eindako galtzok etxaz (1) ez berialakuan zulatuko.

— Etxakiat ba, galtzontzilluak pe era horretakuak jaukadaz, baiña atzekaldian sekulako zulua jaukek!

(1) Etxaz, ez jaz

CIII

EZKERTARRAK

Eibarko jentiak ezker famia izan dau aldia guztietan, nahizta, eibartarron ustez, gure herri honetan hainbeste gorri ez izan. Baiña, sasia zarraparraren bat danian zerbait izaten ei da, eta dana ezta gizurra izango.

Horregaitik ez uste izan eibartarrak larritzen garanik, ze, gaurko egunetan ezta erreza jakitzen, zein baño, zein hobia dan.

Herbesteko bat sartu zan Eibarko taberna batian, tragotxo bat egin naian, ta eskatu eban:

— Etara ei-dazu gorri bat.

Mostrador bestaldetik euazen batzuk.

— Hemen hiru.

Jakitzeukuak izango ziran herbesteko harek eruango zituan iritxiak. Zer kontau ete eban?

Ta, beste behin, holako eibartar zelebre batek, Maltza inguruan peskan zihardula, pasau zan andik abade ezaun bat eta peska ona zeroian galdetu naian:

— Da; zenbat?

— Jangoikuak haiña.

— Bat, orduan?

— Ez, ba-pezu!

Haze ziria sakatu zetsan.

Bihar bada Eibarko ezkertarrak eztira izango auzuetan pentsatzen eben haiñako gorriak. Ze, haintziñan gutxienez demoniuak heurak baiño gorriagotzat ziran. Baña, politxo-politxo jua ziran kontuan jausten eibartarrak buztanik ez-eukela; atzian beintzat. Eta plaentziarrak esaten eben moduan «Eibarko txitia, oillo». Harrezkero hamaika herrik jo dabe eibartarren bidietara.

Gerra ostian, kartzelatik urten barri zan sozialista horretariko batek tope ein eban kalian, bere aiskide haundia zan abade batekin, eta hizketan ziharduela, abadiak esan ei zetsan:

— Pozten nok osasunaaz etorri haizelako. Nik, hamaika errezu ein juat hire alde.

— Bai, eingo zenduzen bai; ta hori oso ondo dago; baña, han errezuak ez-eze, urdei-azpikuak pe ederto etorriko ziran ba.

Honek dira Eibarren gertatzen diranak. Baiña Orben iritzia bertsuetan, hau da:

*Eibarrek entzute txarra
dauka kanpuan
gezurrari baloria
emateien lekuan,
federik ez degula esateute
behar dan moduan,
gurekin konforme eztauana
hobe billa juan,
akordauko da txarrauekin
trataturakuan.*

CIV

«BIRIARRUA» MUTILZAHARRA

«Biriarrua» gatxizenez eukan bat zan mutilzahar peto-petua. Haren bildur guztiak ezkontzeko arrisguanak ziran. Bere iritzi, ezkontzia, Olako-osiñeko ur hotzetan igari eixia modukua zan: probatzeko, ankia sartu ezkerok, ez dala han igaririk eitzen; han igari ingo bada, buruz bera sartu bihar dala.

Bere esaera guztiak eztira egiak izango, baña erdiak ba-litzaz be nahikua errazoi dira ezkondu barik jarraitzeko. Bere teoriak ziran: «Ezkontzia, gaztetan eiten dan balientekeria bat besterik ezta». Beste iritzi bat zan: «Behin neska baten ondoren ibiltziak daukan arrisgua, gero bizi guztian atzetik kendu eziñik ibiltzia». Izan be, gizon bat zaintzeko eztago andrian moduko Guardia Zebillik.

Berriz, norbait ezer esatera aurreratzen zanian laster asko ixilduko eban; haren miñak, aterik haiña maratilla eukan. Hala be, iñoiz lagunen batek soltatzen zetsan;

— Ezkondu edo zeozer eitzekeo ordua dok.

— Horixe dok iñondako desio txarra.

— Ondo bizi haiz ala?

— Askok nahi baiño hobeto. Iñok, iñondako etxaukak desio onik, eta horregaitik nahi juek ni ezkontzia.

Urrengo besteren batek:

— Tira «biriarrua», zeozer pentsatzeko ordua dok pa.

— Ai, gizajua. Hik uste dok pentsau barik jarraituko neba-
la mutilzahar? Ondo pentsau ezkerok eztaok ezkontzerik. Ez
horixe!

Beste behin be, zirrikatze alde esan ei zetsen:

— Zer «Biriarrua», neskeri errekaue itxiak bildurtzen hau,
ala ezezkua hartzeko arrisguak?

— Ez mutil, errekaue itxiak eta ezetza hartziak ez najok
bildurtzen. Neskaren bati errekaue itxia baiño ez-palitzok, laster
eingo gendukek. Baña, nik daukadan bildurra, baietz esango
ete desten dok.

Behin ba eieuan (1) «Biriarrua» Asalgianeko tabernan, eta
beste batek aldamenetik esan ei zetsan:

— Hi, «Biriarrua», Maritxu kriaria, denpora guztian begi-
ra daukak eta uste juat eurekin gustauta dagola. Etxerako mo-
duko neskie dok eta ez litzakek hiretzako gaizki etorriko.

— Bai zera, «Biriarrua»-gaitik eztabik hori, bere kaxolia-
gaitik baiño. Baña, egotia jaukak nasai. Ni Napoleonen ustie-
kin nabik: «Maite kontuko trinforik haundiña: igesia».

Ba ete da «Biriarrua»ntzako «banpiresarik»?

CV TRUKADIA

Jilaneke aurrian auto bat euan geldituta, plazentziarrak zi-
ran. Beste bat azaldu zan eta preguntatu zetsen:

— Zer, mutillak; Eibarrera zoiaze?

— Bai.

— Orduan eruango nozue. Leku bat libre ikusten juat bein-
tzat eta.

— Ez ba. Txorokillari zain gauaz. Hari agindu jetsagu ta.

Autokuak esan besterik ez eben ein, han etorren Txorokilla
trapu baltz batekin matralla lotuta.

Autora sartzerakuan, esan zetsan;

— Hi be sekula ez haut ikusten Eibarren; baiña, hi bai to-
kau be parian nik autuan juateko aukeria daukadanian.

(1) Eieuan, *ei zeuan*

- Hagiña ataratzera najoiak —erantzun zetsan Txorokillak.
- Ba, nahi-bok (nahi ba-dok) trukadia ingo juau: hi, juari trenian da ni juango nok autuan.
- Konforme nagok trukadiakin; baiña, gero, hagiña be heuk atara nere ordez.

CVI ONDO KONFESATZEKO...

Herriko mutikorik zuzenenetarikua ez zan izango. Juan zan konfesatzera. Belaunikotu zanian; abadiak:

- Ondo konfesatzeko zenbat gauza bihar dira?
- Bi.
- Bi? Ia zertzuek diren.
- Abadia ta pekatuak.

CVII GIRO GUZTIETARA OHITZEN EI DA

Galiciatik etorritakuak ziran. Urtetxuak zeroiezen Eibarren eta euskeraz be ederto eitxen eben. Gizon fiñak ziran, ta Matxarian bizi ziran heurak eindako etxetxo batian. Ordu asko biharra ein ondoren mendira juaten ziran agurretara.

Euskaldun itxura asko hartu eben; baiña, oindiok urakin da jaboiaikin eziran hain aiskide konpontzen. Nahikua burukomin da zeregin euken dirua zelan aurreratu pentsatzen, etxeko amaraunak (1) kentzen denporarik galtzeke.

Behin, anai batak bestiari esan ei zetsan:

- Konturatu al haiz hemen inguruetan bedar asko ta ona eitxen dala? Ba, nere ustez ahuntz bat erosi bihar gendukek. Holan, esnetan hainbeste diru emon biharrik ez gendukek izango.
- Horraitxiokarren, eztok hori benetan esango.
- Zer ba?
- Hik esatetxuk (esaten dituk) gauzak —diño beste

(1) Amaraun, armiarma-sarea, *telaraña*

anaiak—. Geu ezin gaitxuk kabidu hemen txabolatxuan eta, ahuntza. Nun sartzeko asmua daukak pa?

— Geure kuartuan.

— Kuartuuuaaan!... Zikinkeri larregi ezteitxok? Nork aguantatu?

— Bai zera. Eztok hainbesteraiñok. Ahuntzak danera erre eitxetxuk eta juango litzakek ohituaz.

CVIII ERDIBANA

Kakalardo gizajua juerga zalia ba-zan be apaldu zan egundoko. Aspaldi dala bihar barik ebillen; eta biharrik ezak, aldian izaten dau dirurik eza be. Sasoi bateko juergak ondo goguan zituan. Errekuertuekin bizitzekua ba-litz. Baiña, juanak-juan.

Iñoiz beran moduko lagunen batekin alkartzen zanian, laster azaltzen zituan bere sasoi bateko ibillerak, hamaika aldiz esan zeban: «Harek zitxuan aje ederrak».

Ez dakigu zelan eta nundik, baiña behin, Kakalardon etxera lapurrak azaldu ziran. Kakalardok somau zituanian kajoiak eta baztarrak harakatzen, esaten eban berekautan: «Gizajuak. Neuk egunaz ezin juat ezer billau ta zuek gabaz zabize».

Kakalardok ohetik dihar ein zetsen, ta errazoi justuakin gaiñera:

— Billatzen dozuena, erdibana!

CIX?

Gauza guztiak ahaztutzen jakozen despistau baten lepotik hamaika barre eitxen ei eben Plaentzian.

Egun baten, uezabak bialdu ei eban Eibarrera, pirlaxako erreka bat Bilborako errekadistari eruatera, esanaz:

— Juari eguerdiko trenian, da hi oian tren bertantxe sartuko dok Paulo errekadistia ta berari emoiok paketa hau. Holan

gaur bertan hartuko juek Bilbon. Heu, gero, artsalderdiko trenian etorriari.

Trena hartuta ta jua ei zan Eibarrera, ta, uezabak esandako moduan, bera jetxi zan trenian bertan ikusi eban Paulo errekadistia sartzen. Baiña, plazentziarrari ahaztu jakon zertara jua zan be, eta paketihori galtzarpian ebala, berba alditxo bat euki eban bere ezauna zan Paulogaz.

— Zer dok Plaentzi; Eibar aldetik?

— Bai, hona etorriok erreka batera. Ta, heu, betiko bezala Bilborutz eztok?

— Bai, nere biharra hau dok eta jua ein bihar.

Gero, paketihori besapian dabela Eibarko kaliak zihar jua ei zan plaentziatarri, bere buruari esanaz: «Baiña, ni gaur artsaldian zertara etorri ete nok Eibarrera? Errekauren bat ekarri juat eta etxakiat zer; hau dok baltza, Eibarrerañok etorri-txa gero...»

Artsalderdiko trenari hartuta jua ei zan berriz Plaentziarra. Tallarrian sartzarakuan, uezabak paketa galtzarpian ebala ikusirik, harritxuta esan ei zetsan:

— Zer? Gaur eztok jua errekadistarik ala?

— Zer errekadista?

— Ze errekadista izango zuan ba. Paulo, gizona, Paulo. Pakete hori emon bihar zetsana.

Orduantxe gure mutilla astotik jausi.

— Ha! demonios! Ba-neuan ba ni, Eibarrera zertara jua ete naixen. Klaro! Paulori paketa emon bihar najetsan gañera. Ene! ene!... akordatzia aitzu.

Uezabak pe ez eban beste erremedixorik euki «hirekin jai dagok» esan eta barre ein baiño.

Ahaztukor honek holakuak eitxea ezta harritzekua, hori baiño haundiaguak egindakua ei da ta.

Baña, oindiok hori baño azkarrixagua be ein eban. Gabero, ohera sartu aurretik, bentanan ziarro bat erretzeko ohitura ei ekan. Ordurako oheko tapak zabalduta, ohiori bertan sartzeko prest eukitzen ei eban. Erretzia akabatzen ebanian, ziarro-mutxikiña (1) bentanatik kalera botata berak buruz-bera ohe gañera salto eitxen ei eban. Egun baten, edo hobeto esan da,

(1) Ziarro mutxikiña, *colilla*

gabe baten, deskuidau ei zan, eta ziarro-mutxikiña ohera bota ei eban eta berak bentanatik buruz-bera salto.

Horrela hil zan Plaentzian ezautu danik despistauena.

CX JOSEPATEKO ZELAIRUTZ

Otua, lelengotik uskeria bat zalakuan, luzero gaixorik egon ondoren, hil-zorian ipiñi zan; baña nola sinismen kontuetan beste eibartar askoren moduan pixkat bada-ezpadakua zan, etxe-kuak ez ziran atrebitzen elizakuak eruatzen. Baiña, hara senide bati gogoratu jakona.

— Ba-dakizue zer dogun onena.

— Zer?

— Nola lagun haundia daben Notxe abadia, bera ekarri di-simuluan; zein da bizitxara datorren moduan. Zer deitxozue?

— Ederto. Horixe ein bihar genduke.

— Bai, bestelan, batetik eztakigu zelan hartuko leukian be-rari abadia eruatia, eta bestetik berak pe igarriko lezkio hil bi-har dana, eta etxaku komeni holakorik.

Eruan zetsen Notxe abadia ta ikusi orduko, esan zetsan ohetik:

— Zer dok, Notxe? San Pedroren dako errekauren batekin hator ala?

— Zer ba...?

— Ba... Josepateko zelairutz najoiak eta, duda barik, San Pedro hik baiño lehenago ikusiko juat.

Notxe abadia agua bete agiñekin gelditu zan.

CXI ZELAN HASI?

Aspaldi ebillen Joxe neska baten atzetik. «Biriarrua»-n iri-tziz haze arrisguak zituan. Ez-ekian asko.

Joxe, izan be, hain zan lotsatia, ez-ekin hasteko berbia ze-

Aspaldi ebillen Joxe neska baten atzetik. «Biriarrua»-n iritziz haze arrisguak zituan. Ez-ekian asko.

lan emon be. Behin neskiak txandia hartzen ba-eban, orduan izango ziran kontuak. Joxe gizajua, ez-eukan emakume kontuan esperientzia askorik: neskiari berbia zelan emon pentsau ezin. Itxuria Joxek ez-ekian gizonak andreari berbia zelan kendu asmau eziñik ebizena. Gaiñera, berbia bakarrik ba-litz...

Noizik-peñian txikito batzuek gehiago edaten zituan, balientetze alde. Baiña holan da guzti be larri ibiltzen zan gure mutilla hasieria zelan emon pentsau eziñik. Izan be, hain zan lotsatia.

Halako illuntzi batian, tabernatik urten zeban, esanaz berekautan: «Gaur zeozer esan biar jetsat; gaur bai... Baiña zelan esan? ...Ha!, bai. Honela azalduko jetsat guztiz maite dodala: *Zu, Maitxu, zure biharrian naiz...* Ez, ez, holan ez: *Zu, Maitxu, alkarrentzako biou...* Ezta. Ia beste modu baten: *Zu, Maitxu, zu ta... ni ta... gure semiak eta...* Ez!, ezetz, hain aguro ez. Bestela laster nok aitxitxa (1). Ia berrido zelan esan asmatzen dodan: *Zu, Maitxu, zuk ein dako berakatz-sopak...* Aj! Zer berakatz da zer kipula. Barriz be nahastau nok. Ia, ia: *Zu, Maitxu...*, *zu, Maitxu...* A! ta nere presentaziñua. Bai, lelengo nere presentaziñua. En fiñ, ba-najoiak dantzara. Maitxu han izan-gok eta urtengojok nahi dabenak. Hor-konpon, Mai-Anton! Horraitxiokarren, iñoiz nereganatzen ba-juat, orduan bai izango dala nere-neria, neuk neretzako nereandutakua, ta kitto! Iñoiz neretzako esan juat? Ez, gaur, gaur bertan. Iño!, horixen falta genduan bakarrik»...

Horrelako gauzak buruan zeroiazela urreratu zan Joxe Untzagako plazara.

Han euan Maritxu korro ertzian, bakarrik, lagunengandik libre. Hau zan Joxen-dako aukeria. Urreratu zan eta, esan, ez esan, pasau jakon unetxo bat. Izan be, Joxe hain zan lotsatia. Maritxu ikusten eban baktxian bihotzian zeozer sentitzen eban, anketako ikaria ta zentzuna lausotu. Baiña egun horretan bes-tetan baiño gehiago edan eban eta halako baten desididu zan, eta juan zan etsi-etsian abixaria hartuta. Atzetikara urreratu zan neskiagana ta:

— Zu: ni Joxe naiz.

— Ene! —soltatu zetsan Maritxuk—. Ba, ni ez naiz Joxe.

Joxe gizajua, mariaui biharrian, nun euanik pe barik gelditu zan, eta belarriak apal-apal ein da alde eban.

(1) Aitxitxa, aitaita, aitona

CXII GERUAGO TA GOGORRAGO

Kayetano be urtietan aurrera zoian. Batek jakin zebanian hirurogeta hamar zituala, esan ei zetsan: «Ez dituzu emoten». Eta bere erantzuna: «Ez ba, ezin emon; emon ahal ba-nituke ez nituke eukiko». Ez-eukan errazoia makala gure Kayetanok.

Kalian poliki-poliki zoiala, pasadisuan zoian ezaun batek diñotsa:

- Gogor gabiz Kayetano, gogor?
- Bai, geruago ta gogorrako.
- ...?
- Gogorran-gogorrez makurtzeko be gauza ez naizela.

CXIII FRAISKON PASADISUA BERTSOTAN

Plaentziako herrian Fraisko Argate ei zan bat zerbait gertatzen zan bakoitzian bertso-berriak ataratzen zituana. Horraitok, Fraiskok sarri jaso bihar izaten zituan bere ordañak eta bost. Horretarako, bera ez-eze, gaiñerako plazentziarrak pe ez ziran makalak.

Herri guztia konturatuta ei zeuan ibai erdi inguruan euan ugarte edo islan ba-zala egurra, bertan hasitakuaz gañera ufalak ekarritako ura-kapiñetan (1). Jentiantzako tentagarria zan orduango denporetan sutarako egurrak eukan balioa ekielako zelakua zan.

Ibaia behian etorrenian be ixa beteko urak izaten ziran, ta iñor ez zan atrebitzen islara pasatzen, ta hara, burutaziño bation, erdi-billoztuta, nun hasi zan pasatzen Fraisko Argate. Baiña, bueltan, egur-kargia ekarrela, hazelako estuasunak pasau ei zituan. Hala biharrez, ondo melatuta (2), baiña atara zan. Kustiñua da, osasunakin urten zala. Eztaukagu gero plumuniarik izan eban barririk.

(1) Ura-kapiñak, ufalak lagatzen dituan egur anabasa ondakiñeri deitzen detse Plaentzian.

(2) Melatu, buzti, blei-blei egin

tian, erdi-billoztuta, nun hasi zan pasatzen Fraisko Argate. Bai-

Nahi dabena esaten dabenak, nahi eztabena entzun bihar izaten dabenez, berari be azaldu jakon bertsolari bikain bat: Garcia sastria. Fraiskon pasadisuak holan kantau zituana:

*Dozenerdi bat bertso
Fraisko Argatentzat
txit komeni dirala
iduritzen zat;
berak ba-daki jartzen
beste askorentzat
ez da milagro izango
jartzia beretzat.*

*Santa Luzia eguna
señaladamente
islara pasatu da
Fraisko Argate;
honuntza abiatu da
guztiz baliente
gaizki ibillia da
bidian bastante.*

*Kargia bizkarrian
makilla eskuan
San Kristobalen gisan
pasatzen ibaian;
gerri ingururairño
buztitzetakuan
gauza «baliotsuak»
han freskau zituan.*

*Ibaiaren erdian
ba-zebillen larri
sastria berriz barrez
leihotikan hari;
andra gaxoa ujuka
balkoitik berari
miñikan hartu gabe
uzteko kargari.*

*Andra alarguntzetik
libratzean alde
alaba arrisguan
ipintzia hobe;
alaba egin zaio
kargiaren jabe
bera azkar etxera
kargarikan gabe.*

*Basoak eta lurrak
ditula beriak
gaiñera etxe eta
propiedadadiak;
ofizioan ere
bai abildadiak
ura-kapiñetara
zertako jua bihar?*

CXIV IJITUAREN KONFEZIÑUA

Paskuakuak ein bihar zirala-ta norbaitek engañau eban Pemales ijituaren andria, konfesatzera juateko.

- Zazpigarren mandamentua? —preguntau zetsan abadiak.
- Oindiok pe bizi al da mandamentu hori?
- Zer uste zenduan ba, hil zala ala?
- Makiñatxo-bat igurtzi hartua izan bihar da oiñezkero...
- Harrian ipiñita dago baña.
- Nik ez dakit ba holan izango dan kontu hori! Zaragozako Ama-Birjiñiaren oiñetan dauan harria be muiñ da muiñ egiñaz aitua ei dago-ta...
- Eta, zeuk muiñ ein ete detsazu harri horri?
- Ez, jauna; nik hari muiñ baiño zazpigarrenari hainkada gehiago ein izan detsat, baiña dauan itxuraz ezta asko gastau.
- Lagaiozu oin horri, ta esaidazu: ezer ohostu al dozu?
- Hara ba, jauna; egia-egia esango detsut; oillo luma batzuek ohostu ditut.
- Askotxo?
- Oillo batenak.

- Luma hutsak?
- Ez jauna; oillo ta guzti.
- Esaizu ba oillo bat hostu dozula.
- Bai, jauna, bai; baiña ez neban eskuratu lelengo ta bigar-
rengo golpian. Golpe, ta hiru edo lau luma; kolpe, ta beste do-
zenerdi, ta, ze karajo!, esan neban; golpe ta lepua bihurtu, ta
lumak kendu eta jorduan azaldu zan garbi-garbi oillua. Hor,
jauna, atalka, garbi asko nere konfeziñua.
- Orain ba, jabiari *restituziñua* ein bihar detsazu.
- *Destruziñua* zer da?
- Ohostutakua jabiari bihurtzia.
- Lumak ala oillua?
- Oillua ta lumak!
- Jauna, ba oillua juañ zan beste mundura; lumak hor da-
rez ta oilluanak dira; ha oillua zan horren jibia; eztau laga ere-
durik eta...
- Ta oillua norena zan?
- Eztakit, jauna.
- Emoiozu ba pobreren bati bere balioa.
- Bai, jauna; nere gizona baiño pobriagorik ezta iñor be
ta...

CXV EZAUPIDE JAKINGARRIA

Karlos Kapandegi zalakua, jaietan, gabera orduko sarri azal-
tzen zan albo-kargiak gorputzari eutsi eziñik; gañerakoan
gizon ona zan baiña... Haretzek bai izanten zituala benetako
astelehenak. Gaiñera, txapela galtzen ez-ebanian, jersia edo txa-
marria izaten ziran. Karlos Kapandegiri gertau jakonik azka-
riena izan zan, behin kantsontzilluak galdu zituala. Herriko ta
tabernetako komun guztiak haratu zituan heuren billa, baiña
eiñalak-eiñ ezin izan zituan billau. Etsi zanian, Txanbolini aitzen
emon zetsan pregoia joteko; bere inizial edo ezaugarriak ba-
zituala ta bihar bada azaltzia suertatu leikiala ta.

Txanbolin hasi zan kalez-kale, tanborra joaz holan hots
eiten:

- Jaun-andreak: Bart herri hontan kaltsontzilluak galdu
dira; ezaugarritzat K.K. daroie!

CXVI
PINTXE AZKARRA

Plaentziako tallar baten pintxe barri bat hartu eben ofiziua ikaste alde. Hasi zan eguneko arratsaldian bertan, nausiak bialdu eban bere etxera, esanaz:

— Juari gurera —halako ta halako kalia eta etxia zirala esanaz—, ta gure andriari esaiok meriandia emoteko; arrautza pare bat urdei-azpikuagaz.

Pintxe barriak, hori entzuterakuan, pozik altzau zituan anak. Etxera heldu zan da eskatu eban meriandia. Jarri zan sukaldeko mahaian da urduri itxain eban arrautzok prijidu arte. Etxekoandriak mahaian ipiñi zituanian; esan zetsan:

— Bultza eiteko ardaux pixkat be atarako ba-zenida, esker-tuko ziñuket.

Atara zetsan baso bat ardaux, ta laster garbitu zituan baztarrok. Gure pintxiak, aurrekaldeko ontziak ispilluan moduan laga zituan. Jan da edan ein ondoren, ezpanak garbituaz juan zan taillarrerutz. Bere artian pentsauaz: «Gure uezaba dok gizona jatorra, lelengo egunetik meriandak emoten hasi dok. Edozein modutan be, begi-oneko jausi nok».

Eta taillarrera heldu zanian, uezabak esan zetsan:

— Baiña, mutil, meriandia nun dok? Meriandatarra bialdu haut etxera eta esku hutsik hator.

— Ene!; ba, etxera juan da meriandia eskatzeko esan destazunez, nik pentsau dot neretako izango zala, ta neuk jan dot.

— Ederto! Hik oin-arteko guztiak tapau dituk! Ba, ikusten dotonez, bizkorra haiz, guretako baiño geliago dakik, ta hire moduko mutil azkarrak fabrika inportantietarako hobiak dituk.

Hori esanaz bialdu eban kalera. Baiña mutiko harek ez zirudian gosiak hilgo ziranetakua, ta tripa-zorririk barik ibilliko da dabillen lekuan.

CXVII
«ZARE PAKEAN»

Gure auzoko herri zelebretateko kanposantuan, gizon batek, bere andria enterrautu euan lekuan holako marmolezko pla-

ka bat ipiñi ei zeban, bere andriaren izen-apelliduekin eta barrenian, hau:

«*Nere andra maitia, hemen zare bion pakerako*».

CXVIII NAHASTE-BORRASTE

Ostiantzeko zaratak gutxi ez ba-ziran be, radio hotsaren artian horrelako eztabaida bizantino bat entzuten ei euan Muntea, Eibarko taberna batian:

— Ezin leikek!

— Zer ba?

Radioak tartian: *...foballistik onenak behar ditugu...*

— Ez gizona, holako kertenkeriarik ezahik esan. Ezin leikek! Ezin leikialako!

— Hik esangostak (esango deustak) neri; gero, ni ez nok edozein...

...jakitunen trukez!...

— Edozein?...

...gurasoak: ez galdu alperrik dirurik eta denporarik zuen semeekin. Heurentzako irabazpiderik onena dozue...

— ...nor dok pa edozein?

— Horraitio, ez haiz ibilliko neri adarra joten.

— Baiña, ba ahal dituk...

...erakutsi foballian edo bestela pintura astrata...

— ...nik daukadana dok, hik baiño jakituria gehiago. Aitu ahal dok!

— Hiik? Ako sasi-letraua...

...bai jaunak! Aurrerapenak behar ditugu...

— Tira, tira; etxaukat barriketarako gogorik, ta astuekin diskutitzeko, askoz gutxiago...

— Hemen astuekin diskutitzen dabena heu izango haiz!...

...aurrerapeneri jarraitzeko bide on bat: ikasi...

— Heuk esan dok!

...golak sartzen...

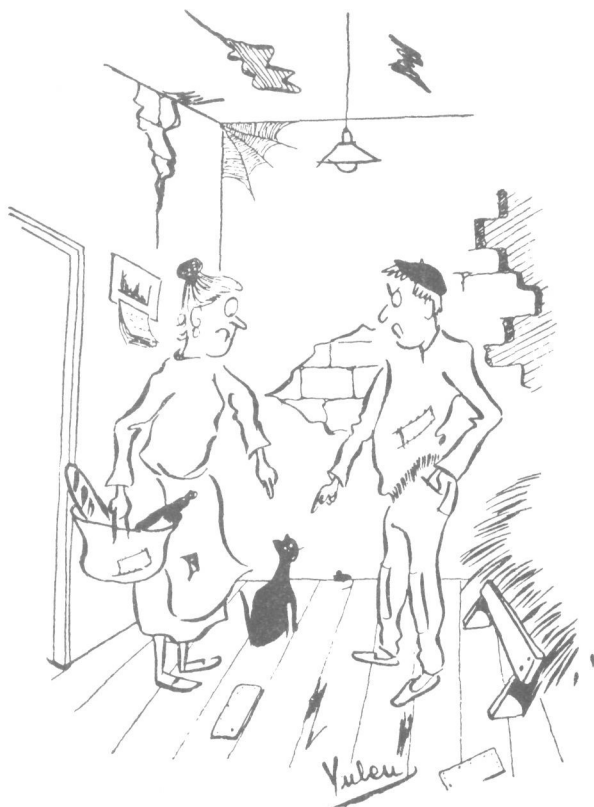
— Esan da esango juat gaiñera!...

...orain entzuleen dako jazz...

Belarri-zuluetan dundurixua (1) ebala, zoratu biharrarian alde ei eban Munetak, nahaste-borrastedun taberna haretatik.

CXIX
DIRUAGAZ BADA GAUZA HOBERIK...

Gaizki dabillenak gaizki amaitzen ei dau, ta hori berori pasau jakon Oskolari. Dirudun etxekua izan zan baiña mozkorti

huts bat. Beti, juergia han da juergia hemen, xemeiko barik gel-

(1) Dundurixo, *zumbido bullanguero*

ditu zan. Beragaitik ezin geike esan diruak jan zituanik; harek, edan ein zituan.

Juan jakozen hari eukixan jaikixak; gizajuak ez eukan zer ahora eruan, ezta hilda nun jausi be.

Gaztetan nok esango eban horretara jo bihar ebanik. Azke-
nian, bere urtiak, Santaiñesko basarrian apopillo ta gaiñera sa-
paian lo eiten. Eta baltzena zan, hangotxe apopillajia pagatze-
ko lain be ez-ebala eukitzen.

Denporatxua zeroian aurrera ta etxeko-andriak, hain kal-
derra (1) ez izanarren, eperik naikua zala-ta, noizbait zeozertxo
esan bihar da leun-leun luzetu zetsan:

— Alakoren batian kontuak pe ein bihar jitzuagu.

— Ipuiñak?

— Ez; kontuak. Ba-dakik pa, denporatxua daroiak eta. Nik
eskatzerik ez nauekek nahí baiña... zelan hiri pagatzerik ez jan
gogoratzen, apopillajia eskatzera obligatzen nok. Ia zorrak li-
jertzen doguzen.

— Tira, tira... pagatzekotan ez nintzonan hemen egongo.
Diruagaz ba-dagon leku hoberik.

CXX PROMESIA

*Ipuin hau toki askotan entzun izan dot, irakorri
be bai nunbaiten. Toribio Etxebarriak, Joxe Gisasola-
lagandik jaso-ta, bertsoz eskribiduta dauka. (2) Eibar-
tarreri gertatutako bezela azaltzen dau eta bere mui-
ña hartuko dot nere honentzat.*

Eztakigu ba nobixa eske juango zan, baiña aintzina baten,
Bolingoko Peru mutilzaharra, San Antoniuak zirala ta, bespe-
ratik urten da, astia ebanetik eta beria mundua, pasau herri bat
eta beste bat, gau itsua heldu baiño lehen agertu zan Mañari
aurrekaldian. Han izan eban nun ein jan da edan eta ostatura-
ko lekua.

(1) Kalder, kaldar, *ruín*, *egoista*; zekenaren-zekenez berekoia danarentzat era-
biltzen dute Eibarko zaharrak.

(2) Ikus *Ibiltarixanak* liburuaren 153. orrialdea

Urrengo egunian, goizeko mahaiko legiak bete ondoren, ardau-botia gizen-gizen ipiñita, aldaz gora abixau zan; sosiguzian, noizik-pehinka inguruko haizdun mendi erraldoieri begiratu bat egiñaz.

Jentetza haundia zoian Urkiolarutz, bide guztiak bete-beterik, txindurrixak zirudien. Gure Peruk, jente artian jo eban Txakur-zulora. Egun sargoria izanik, izardiz melatuta, baiña ez botia zimurtu barik.

Barriro gorutz hasi zanian, konturatu zan aurreratxuago zoiala Marixa, Txatxingo neskazaharra. Burua euzki galdatik gorde guran, goniaren atzekaldeko barrenagaz tellatua egin da. Baiña giza-tartian beti esna dabillen diabruak ein eban bere fetxurixia: goniaz batera jasota zeroian ehunezko atorra, zati-biko arpegia egun argira jarririk.

Peruk hots egin zetsan, esanaz:

— Marixa! «Errege-arpegia» agirian daroiazu!

Itxuria, ez eban Marixak ondo aittu. Zergaitik eze, hau erantzun-hau emon zetsan da:

— San Antoniori promesia ein netsan (neutsan), penitentziatzat hartara nere burua eruateko.

Ezta penitentzia makala atzetik hainbeste jende barreka eruan biharra, Peruk ziñuan beretako; zer eta beste musua agirian; mardo-mardua gaiñera, Aprillerdiko iratargi (hillargi) ososua dala uste. Horixe bai dala promesia azkarrixa. Gaiñera behorrek eskindua, plaentziatar harek baiño zintzuago daroia. Plaentziar harek, geixotik ondo urtetzen ba-eban ortotzik igoko zala agindu zetsan, ta bai igo be ortotzik, baiña automobillian.

Entzutia danez, norbaitzuek erretratuak be atara ei zetsezen Marixan promesa horri. Marixaren popa-ponposia, hori bai benetako promesia.

Horretan, egualdi sargoriak ekarren trumoi-zaparradian le-lengo euri tantanak azalian sentitzerakuan, konturatu zan bere engaiñuagaz, ta azkar be azkar jatxi zittuan soiñekuak. Bai horixe.

San Antoniok makillapetu eban Marixak eroian diabrua; lotsari ederrak pasau erain da gero; baiña demonio hori Peruri sartu jakon begi bietatik barrura; ta zelan ez, ha haragizko azal zuria ikusita? alperrik izango zan neskazaharra..., karanba!

Santuaren aurrian laster hartu eban aurrerutzian alkarrentzako izateko erabagia. Eta, handik denpora gutxira izan ziran Kiñarra bailleko auzoan sekulako ezteguak. Peru ta Marixa, biak ziran Euskalerrian oso ezaunak eta aldia guztietatik izan zituen kartak, ezkontzaren zorionak emonaz. Plaentziatik egin dako kartaren bat, sobrian «*Peru*» ipintzen ebala ta Ameriketako Perurutz juan ei zan, ta gero, handik bueltan hartu ei eben lelen-goko semia koskondu (1) zanerako.

CXXI ERABAGI AZKARRA

— Hara, mediku jauna, neri pasatzen jatana da, ezin naikiala egon ez jarrita, ez zutiñik eta ez etzinda.

— Orduan, esegi (2) zaitez.

CXXII ZUZENDU EZIÑA

Zorixoneko bixamona, gau guztikua bota eben plaentziar biena. Bata juan zan bestian billa. Bigarren hau jaiki ezin.

— Baiña, jaiki hari. Biharrera juateko ordua dok eta...

— Ezin baiña; ezin naikiek zuzendu.

— Hala, tira; barriketarik barik...

— Ezin naikiala zuzendu!

Egia zan gaiñera. Oztotzan (3) zutintzen zan, baiña tentetu arren ezin zuzendu, gizonori. Deitu ei zetsen Plaentziako medikuari, eta ezetsan ezer billatzen, ez; gaixoa zuzendu ezin. Orduan deitu ei zetsen Bergarako Don Bittorio Mujikari, eta bardin; zuzendu eziña.

Danak bildurtu ziran. Eibarko Don Ciriaco Agirreri deitu bihar ba. Eta deitu ei zetsen honi be.

(1) Koskondu, *desarrollar*

(2) Zintzillika jarri, *colgarse*

(3) Ozta-oztan, *a duras penas*

- Sartu zan Don Ciriaco eta ikusi eban gaixua.
- Zer ete daukat, Don Ciriaco?
- Ezebez; ez da ezer...
- Baña, nola leike...?
- Ba, ezer ez; daukazuna da, alkondaria galtzontzilloko bo-
toiakin lotua; ta, jakiña, zuzendu ezin.

CXXIII DEMONIUA TENTATZEN

Mutil gaztetxo bat juan zan konfesatzera. Galderen artian, esan zetsan abadiak:

- Berba txarrik eta, esaten al dozu?
- Bai jauna. Birauak jaurtzeko ohitura ezin dot kendu.
- Ba, kendu ein bihar dozu. Birauekin demoniua sartzen da zure kolkuan eta orduan ez zara zure buruan jabe; demoni-
niuk agintzen dau zuregan. Ohitura txar hori ezin badozu ken-
du, birau bat jaurtzen dozun bakotxian aitxiaren egizu ta de-
moniuk zuregandik aldeko dau...

— Bai ete?

— Dudarik barik. Berba txarrekin, diabrua, zure barruan sartzen dan moduan, aitiaren egin dakuan bizkor iges egiten dau.

Mutikua eleizatik urten zanian, honela hasi zan eliz-ataian:

— *Mekaguen... tal...*, eta aitxiaren egin; *mekaguen... kual...*, eta berriz be aitxiaren egin.

Horrela ziharduala, pasau zan gizon bat.

— Txo, txo!: zertan diharduk?

— Demoniuari anak berotzen.

CXXIV GIZON BAT

Plaentziako kale-kantoi batian han euan Joxe Martin hor-
makontra egonian, ta halakoren batian azaldu zan Erromaldo.

— Zer dok Joxe Martin, norbaiti zain hago ala?

— Bai; gizon bati.

— Gizon bati! Orduan, neu be hemen gelditzera najoiak.

— Zer dala-ta?

— Ba, aspaldi dala gizon bat ezautzeko goguakin naizelako.

Izango ahal ziran Joxe Martin eta Erromaldo aintziñako Diogenes baiño suertetsuaguak.

AMAIERA

AURKIBIDEA

Esan behar batzuk	5
Bigarren argitaraldiari atarikoa	9
I.-Aberatsak eta pobriak	13
II.-Ezaun bat dala-ta	13
III.-Biziaren garratza	14
IV.-Otua ta konejua	15
V.-Ixilleko-peskan	16
VI.-Gomazko otela	17
VII.-Mezede baten ordezt	18
VIII.-Kuadru baten bihozkadak	18
IX.-Bion onerako	19
X.-Pernandoren ametsa	20
XI.-Plaentziako musikako bandia	21
XII.-Zein baiño zein txartuago	22
XIII.-TV	22
XIV.-Ugariak nun nahi	23
XV.-Arrain sopia	24
XVI.-Gautxoria	24
XVII.-Zein astuago?	28
XVIII.-Huts bat ez	28
XIX.-Karga ariña (?)	29
XX.-Komenentzietara	30
XXI.-Trapu-trapuren zirikadak	30
XXII.-Bihargin azkarrak	33
XXIII.-Purua zalakuan giltza... ..	34
XXIV.-Murgil luzia... ..	35
XXV.-Hori ta ba-pezt igualak	36
XXVI.-Gu konforme giñan	37
XXVII.-Ardaua izan biharrian ura	38
XXVIII.-Ona ta txarraren filosofia Plaentzian	38
XXIX.-Erromara begira	39

XXX.-Itsasoko landarak?	41
XXXI.-Eztagona balego	42
XXXII.-Asto-andria	42
XXXIII.-Zaran modukua	44
XXXIV.-Konbitxa	44
XXXV.-Medikua ta bere anaia	45
XXXVI.-Patrioiaren heriotzaren barria	46
XXXVII.-Pernando Plaentziatarra ta serenua	46
XXXVIII.-Eiten dan neurrian	48
XXXIX.-Nahi dana esaten dabenak, nahi eztana entzuteko arriskua	48
XL.-Kaporalan urterak	49
XLI.-Neke bako biharra	49
XLII.-Txirrita bertsolaria ta Erratxun txerria	50
XLIII.-Errege izan ezin	52
XLIV.-Uezabak nahi dabena eitxen dau	52
XLV.-Perretxikujale itsuak	53
XLVI.-Ogibitxartekua	53
XLVII.-Radio prantzeza	54
XLVIII.-Ni, ni naiz	55
IL.-Indarraren gorabehera	55
L.-Lehenak partzen	55
LI.-Eztago gizonik!	56
LII.-«Gure etxian zer gertatzen da gaur!...»	58
LIII.-Uezaba ta morroia	58
LIV.-Tabernari zintzua	59
LV.-Hamalau txuletak	59
LVI.-Txoria hil, ala hil txoria?	60
LVII.-Itzalak sartzeko mutila	61
LVIII.-Keixapian	61
LIX.-Diru aurreratzaile, nahi ta nahi ez	62
LX.-Zarraztada hotsera... ..	62
LXI.-Nundik jausi?	63
LXII.-Lumatu barri	64
LXIII.-Arrisguko biharra	65
LXIV.-«Berori»	66
LXV.-Kontuz...!	66
LXVI.-Ein eban beste	67
LXVII.-Oteleko adelantuak	67
LXVIII.-Medikuenak	68

LXIX.-Txorien arrapatakak	69
LXX.-Itsasoko ur-gazia	70
LXXI.-Dana biharreko kantariak	70
LXXII.-«Ez dagok zertan larritu...»	72
LXXIII.-Okerreko lekuan	73
LXXIV.-Zaldiak jasotzia baiño gauza errezagorik... .	73
LXXV.-Bietara konforme	74
LXXVI.-Galdo-txikin zirikadak	74
LXXVII.-Zirikalariari, zirikalari-terdi	76
LXXVIII.-Zeruko ate-zain	76
LXXIX.-Ajia ta gizonkeria	77
LXXX.-Lete ta Iñurrieta, Plaentziako bertsolariak ...	78
LXXXI.-Aingira labana dala	83
LXXXII.-Medikua harriturik	83
LXXXIII.-Aratoste batzuetan	84
LXXXIV.-Aita Donostia Eibarren	85
LXXXV.-Haundikerizko taillar bat	86
LXXXVI.-Ezkonduen gauzak	87
LXXXVII.-Morroi bizkorra	88
LXXXVIII.-Iretargian gizonak?	88
LXXXIX.-Eukan dana... ..	89
XC.-Zer dau zahartzaroak?	89
XCI.-Txina-kuak baiño okerrago	89
XCII.-Bestia lehenago	90
XCIII.-Euskeraren berriak	90
XCIV.-Tximiñuak bihargin	91
XCV.-Monopoliua?	93
XCVI.-Bezeruak ez galtzeko bide on bat	93
XCVII.-Ni txapeldun naizenian... ..	94
XCVIII.-Plaentziako sobrantiak	95
XCIX.-Burua argi ta anka motel	95
C.-Bata zu ta bestia ni	96
CI.-Tranpia!	98
CII.-Sekulako zulua	99
CIII.-Ezkertarrak	100
CIV.-«Biriarrua» mutilzaharra	101
CV.-Trukadia	102
CVI.-Ondo konfesatzeko... ..	103
CVII.-Giro guztietara ohitzen ei da	103
CVIII.-Erdibana	104

CIX.-.....?	104
CX.-Josepateko zelairutz	106
CXI.-Zelan hasi?	106
CXII.-Geruago ta gogorrigo	108
CXIII.-Fraiskon pasadisua bertsotan	108
CXIV.-Ijituaren konfeziñua	110
CXV.-Ezaupide jakingarria	111
CXVI.-Pintxe azkarra	112
CXVII.-«Zare pakean»	112
CXVIII.-Nahaste-borraste	113
CXIX.-Diruagaz bada gauza hoberik...	114
CXX.-Promesia	115
CXXI.-Erabagi azkarra	117
CXXII.-Zuzendu eziña	117
CXXIII.-Demoniua tentatzen	118
CXIV.-Gizon bat	118